

magazin istoric

OCTOMBRIE 2020

Apare din aprilie 1967

magazin istoric

OCTOMBRIE 2020

Apare din aprilie 1967

SUMAR

octombrie

2020

4 Plagiatul,
ca o mărturisire
a aprecierii

N. LEON

5 Ultima retragere.
Din Cadrilater

I. GIURCĂ

10 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni...
„Grupa specială“ S.S.I.
supraveghează
Armata Roșie
și pe comuniști

G. TROHANI

15 Epurarea
„aristocrației“
de la B.N.R.

C. NIȚULESCU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

20 Bani americani
pentru „Solidaritatea“,
prin Banca Vaticanului,
în conturile Mossadului

G. THOMAS

66 Baluri
la Porțile Orientului

A.-S. IONESCU

25 „Pacificarea“
româno – ungară
văzută de la Berlin
*Rapoartele diplomatice
ale lui Raoul Bossy*

O. TRAȘCĂ

30 Bogos,
o familie de unioniști
basarabeni

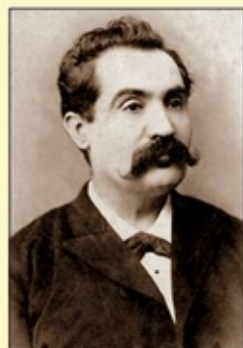
M. NEGRILĂ

33 Preoți și preotese
în lumea dacică
C. BORANGIC

EXCLUSIVITATE

38 Greci
pe câmpul de luptă
din Coreea

A. PATELAKIS

43 Epistole cu „pile“
*Pentru Eminescu,
Iorga și alții*
N. STAN-ȚURCANU

48 Pictorul dregător
Diego Velazquez
F. DOLGHIN

53 Conexiunea
dintre „Aedinosaur“
și „Doctor Jivago“
I. BISTREANU

magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 10 (643)
octombrie 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Între regele Spaniei Filip al IV-lea (1621 – 1665) și pictorul Diego Velazquez a existat o relație de mare prietenie, Diego fiind și pictorul oficial al suveranului. Dar chipul suveranului spaniol ne-a fost transmis și prin creațiile altor pictori. Iată-l în acest tablou pe tânărul suveran spaniol înfățișat în 1627 sau 1628 de pictorul flamand Gaspar de Crayer (1584 – 1669) într-o splendidă armură de paradă

2 Miniatură dintr-un manuscris de secol XVI păstrat la Victoria and Albert Museum ce înfățișează o vânătoare de tigri la care participă suveranul mogul Akbar cel Mare (1542 – 1605), cel care se lăuda adesea cu uciderea unor impresionante exemplare folosindu-se doar de un arc și săgeți

3 La 20 octombrie 1707 o numeroasă flotă comercială engleză, însoțită de câteva nave de luptă, pleca din portul Plymouth cu provizii pentru trupele care luptau în cadrul Războiului de succesiune la tronul Spaniei. Convoiul era interceptat și distrus în largul capului Lizard de o flotă franceză aflată sub comanda lui René Duguay-Trouin și Claude de Forbin. Un secol și jumătate mai târziu, pictorul francez Jean Antoine Théodore Gudin (1802 – 1880) realiza acest tablou ce înfățișă o scenă din bătălie

4 Acest *Portret de femeie*, semnat de pictorul maghiaro-austriac Josef August Schöeff (1809 – 1888), datat 1836, o reprezintă pe Ecaterina Văcărescu, soția poetului Iancu Văcărescu. Ea poartă o rochie de mătase roșie, cu un decolteu amplu, cu un corset ce strânge bine pieptul și talia; mânecile rochiei, căptușite cu atlas *gris-perle*, au o amplexare deosebită, extravagantă, fiind de un tip mai rar întâlnit, denumit în epocă „urechi de elefant”

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghică Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.312.68.77

DESPRE PLAGIAT, LA ROMÂNI

N. LEON

Intro boxă, lângă mine, luau masa doi tineri. Unul dintre ei slăbuț, cu ochelari și unghiile bombate, se plângea celuiilalt că în țara românească e greu de tot pentru fiii de sătean să ajungă la universitate; liceele și universitățile sunt pline numai cu băieți de ciocoi.

– Eu, răspunde celălalt tânăr – robust, cu părul roș, cu ochii vioi –, sunt fiu de țaran; când am venit la concursul de bursă, ograda liceului era plină cu concurenți și din 40 eu am reușit al treilea, întâiul și al doilea dintre cei reușiți fiind tot fii de țaran.

– Ce e, neică, aia ogradă, îl întrebă cu un aer ironic tânărul cu ochelari.

Cu un surâs simpatice, care-i făcea două gropițe în amândoi obrazii, arătându-și dinții albi, îi răspunde celălalt:

– Ogradă este ceea ce voi muntenii numiți curte; te contrariază cuvintele moldovenești!? Ți place mai mult piftie, cuvânt turcesc, decât răcitură; doică mai mult decât mănă și cerșaf mai mult ca prostire? Eu prefer vorba moldovenească: frunză în loc de foaie, fântână în loc de puț, harbuz în loc de...

– Oprește, că nu faci decât să repeți lista cu cuvintele lui Ionescu, fără să-i spui numele... ești un plagiator.

Tânărul cu păr roș, care trăda în vocea lui sonoră o sănătate excelentă și o organizație robustă, privindu-l în ochi pe celălalt, după o scurtă ezitare, îi răspunde:

– Și de ce n-aș fi? Plagiatul este astăzi la modă!

– Ați primit, se vede, și voi la clinică broșura de la Cluj, cu lecția de deschidere a

profesorului pus pe două coloane. E fenomenal! De la început până la sfârșit, cuvânt cu cuvânt, nu-i rămâne decât să...

– Te înșeli, amice, el are desigur o altă concepție asupra scrisului, crede că plagiatul este cel mai sincer și mai pios omagiu adus scriitorului din care furi.

– A, da, atunci Policar de la Lyon [probabil o combinație între Policarp, episcop al Smirnei, și Irineu, episcop de Lyon, discipol al primului] trebuie să îi fie recunoscător pentru acest furt.

După un moment de reflecție, tânărul cu părul roș continuă: Emile Zola, Victorien Sardou, Alphonse Daudet, ba chiar și Molière n-au fost acuzați de plagiat? Se vede că tu nu ai citit pe Anatole France; ți-ai fi dat seama cât este de absurdă această șicană a plagiatelor pe care vanitosul secol al XIX-lea a inventat-o cu faimoasa lui manie de originalitate. Cu toții suntem, băiete, plagiatori, fiindcă nimeni nu poate enunța o singură idee mare și luminoasă fără a fura pe cineva, în mod conștient sau inconștient.

– Din cauza asta merg la noi lucrurile de-a-ndoaselea, fiindcă zeflemisim lucrurile cele mai serioase. Nu vezi că nu s-a găsit un singur profesor care să scrie și să dezaprobe pe plagiator?

– Proba cea mai sigură a unei culturi este indulgența. Profesorii sunt indulgenți, au admis probabil posibilitatea unui lapsus intelectual trecător care l-a determinat să mai tipărească lecția după ce a debitat-o.

(Note și amintiri, Cartea Românească, București, 1933)

57 O plimbare
cu bicicleta
te putea trimite
la închisoare

**T. STĂNESCU-
STANCIU**

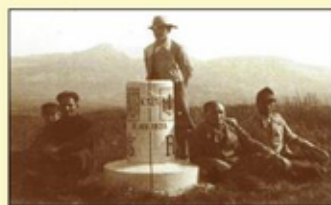
**A FOST ODATA
CA NICIODATĂ...**

60 „Piei deochi
dintre ochi!“

G. ROȘU

EVENIMENT

63 Centenarul
„bornei cu trei steme“

D. PRISĂCARU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

71 Așezata viață
a Mariei,
fica vistiernicului
Palade

O. SENCUC

75 Rugul Aprins,
un bilanț post-1989

M. VASILEANU

79 Zurbagiul
corsar
al Regelui Soare

A. DARIE

**POVEȘTILE
ANIMALELOR**

85 De-ți apare-n zaț
un tigru...

D. MIHALCEA

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Poveștile exilului

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

84 Fotografii
de la cititori

90 Telex

92 Clio anunță

78; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

brogea referitoare la efectuarea schimbului de populație între România și Bulgaria, evacuarea Cadrilaterului de partea română, intrarea autorităților și armatei bulgare în teritoriul cedat. Astfel, la 1 august 1940, Serviciul Mobilizare și Organizarea Națiunii și Teritoriului (M.O.N.T.) a transmis factorilor de decizie politică un tabel cu „Stocurile de cereale și inventarul agricol din Cadrilater”, iar la 12 august statul major al Corpului 2 Armată a finalizat un „Studiu relativ la organizarea retragerii trupelor române din Cadrilater”, în care erau prezentate sintetic: situația trupelor române aflate în Cadrilater, liniile succesive de etape zilnice de evacuare a teritoriului cedat, atitudinea și modul de acțiune ale trupelor noastre, măsurile de siguranță înapoia unităților române, restricțiile pentru populația din Cadrilater, modul de acțiune al aviației și dispunerea finală a unităților evacuate.

Două zile mai târziu, Cabinetul Rezidenței Regale Ținutul Marca a elaborat un „Studiu asupra evacuării județelor Durostor și Caliacra”, în care erau prezentate principiile de bază ale evacuării resurselor umane și materiale, modul de executare a operațiunilor, măsurile întreprinse și cele care urma a fi adoptate, susținându-se ideea „să se lungească la maximum termenele de începere a evacuirilor și durata executării”.

La solicitarea Ministerului Afacerilor Străine, la 22 august Marele Stat Major a întocmit un document referitor la situația demografică din Cadrilater și la modul cum trebuie executat schimbul de populație. Problema evacuării Cadrilaterului și schimbului de populație a generat discuții aprinse și controverse între Alexandru Cretzianu și Sviatoslav Pomenov, șeful delegației române respingând propunerea omologului său privind evacuarea Cadrilaterului în

timp de zece zile, susținând necesitatea unei perioade de trei luni, care ar permite evacuarea metodică a celor care urma să plece din teritoriul cedat. În privința schimbului de populație, partea română a susținut ca acesta să se realizeze astfel: „obligatoriu pentru bulgarii din România, obligatoriu pentru românii din Cadrilater până la concurența [egalitatea – *n.n.*] numărului bulgarilor din România, facultativă pentru restul românilor din Cadrilater și Bulgaria”. Neputându-se ajunge la un punct de vedere comun, s-a acceptat ideea ca problema să fie discutată de experții militari din cele două comisii. Discuțiile dintre cele două delegații, desfășurate până la 26 august 1940, nu au dus la un acord de principiu în privința evacuării Cadrilaterului, efectuării schimbului de populație și litigiilor financiare.

Înainte de plecarea la Viena, la 28 august, ministrul Afacerilor Străine, M. Manoilescu, a transmis la Craiova instrucțiuni în privința cerințelor părții române în tratativele cu bulgarii: evacuarea Cadrilaterului de autoritățile române să se execute între 1 – 10 octombrie 1940; obligativitatea plecării bulgarilor din Banat și Muntenia ar fi o consecință a obligativității plecării românilor din Vidin; să se solicite părții bulgare despăgubiri în valoare de patru miliarde lei; partea română era de acord cu desconcentrarea imediată a militarilor de origine etnică

Palatul Mihail din Craiova, unde s-au purtat negocierile româno-bulgare

1940

EVACUAREA CADRILATERULUI

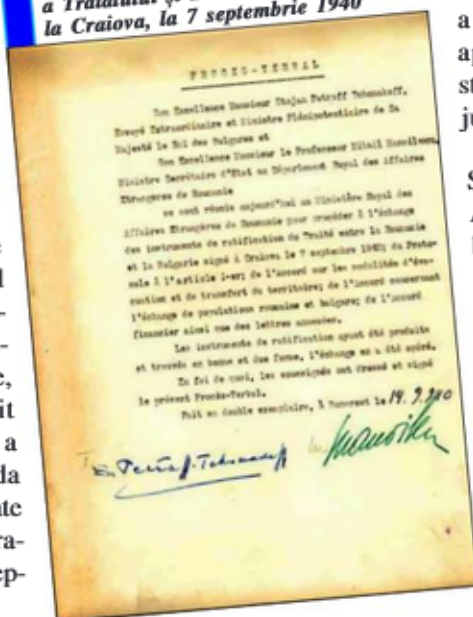
ION GIURCĂ

Contextul geopolitic și geostrategic din vara anului 1940 a fost favorabil Bulgariei, care și-a intensificat activitatea revendicativă față de România, acționând cu succes la Berlin, Roma și Moscova pentru obținerea Cadrilaterului. Începerea tratatelor româno-bulgare la Craiova, la 19 august 1940, și semnarea Tratatului la 7 septembrie 1940 au fost rezultatul presiunilor exercitate de autoritățile din Germania și Italia asupra regelui Carol al II-lea și a Guvernului condus de Ion Gigurtu.

Cadrilaterul, cedat Bulgariei și evacuat în septembrie 1940, avea o suprafață de 6.921 km² și constituia un spațiu de securitate în Dobrogea. Cedarea și evacuarea Cadrilaterului au avut o acoperire legală în planul relațiilor internaționale prin prevederile Tratatului de la Craiova, cât și ale documentelor încheiate între cele două state în anul 1947. Edificator în acest sens este Comunicatul comun dat publicității în urma vizitei prim-ministrului Petru Groza la Sofia, în zilele de 15 – 16 iulie 1947, în care se arăta: „Cele două guverne, constatând că toate chestiunile teritoriale între România și Bulgaria sunt definitiv reglate, au convenit într-un spirit de încredere reciprocă de a reglementa și de a lichida chestiunile rămase nereglate rezultând din aplicarea Tratatului de la Craiova (7 septembrie 1940).“

Tratativele din 1940 s-au desfășurat în Palatul Rezi-denței Regale Ținutul Olt din Craiova, delegația română fiind condusă de Alexandru Cretzianu, subsecretar de Stat

Fotocopia procesului-verbal semnat de ministrul plenipotențiar bulgar la București, Stoian Petrov Ciomakov, și ministrul Afacerilor Străine Nicolae Manoilescu prin care se consemnează schimbarea instrumentelor de ratificare a Tratatului și anexelor semnate la Craiova, la 7 septembrie 1940

la Ministerul Afacerilor Străine, iar cea bulgară de Sviatoslav Pomenov, ministru plenipotențiar. Un aspect important al desfășurării tratatelor l-a constituit pregătirea documentelor necesare delegației române pentru susținerea și justificarea punctelor de vedere exprimate, în special în privința realizării schimbului de populație, evacuării din Cadrilater a personalului și materialelor aparținând Casei Regale, statului, persoanelor fizice și juridice.

În acest scop, între Marele Stat Major și Ministerul Afacerilor Străine a existat o bună conlucrare, printr-un flux continuu de informații privind situația populației, autorităților civile și militare, bunurilor materiale existente în teritoriul care urma a fi cedat. Un rol deosebit de important l-au avut studiile și o serie de documente elaborate de structurile militare și administrative din Do-

Grivița și alte monumente comemorative din Bulgaria, legate de participarea armatei române la războiul ruso-româno-otoman din anii 1877 – 1878; să faciliteze traficul în scop turistic pe șoseaua Turtucaia – Silistra; să permită proprietarilor români ai vilelor din zona Balcic să dispună de ele în mod liber și după voia lor. Prin conținutul lor, actele juridice elaborate și semnate de delegația română și bulgară la Craiova au un conținut care a dezavantajat România, a pus capăt unui diferend teritorial, marcând astfel sfârșitul presiunilor externe la care România a fost supusă în vara și toamna anului 1940.

Incă de la începutul lunii iulie 1940, factorii de decizie politică și militară de la București au adoptat măsurile care se impuneau pentru o eventuală evacuare a Cadrilaterului. Începând cu 9 iulie 1940, Marele Stat Major și Rezidența Regală Ținutul Marea au elaborat 22 de documente care au constituit bază de discuție dintre cele două delegații. Sarcina planificării operațiunilor de evacuare și conducerea acestora a revenit Rezidenței Regale Ținutul Marea, în fruntea căreia se afla generalul Traian Eremia Grigorescu, cel care la 8 august a convocat la Constanța prefecții județelor pentru stabilirea unor măsuri pregătitoare. Discuțiile au avut ca fina-

Traian Eremia Grigorescu, pe când era colonel

litate un „Studiu asupra evacuării județelor Durostor și Caliacra“, realizat de comun acord cu statul major al Corpului 2 Armată și transmis Președinției Consiliului de Miniștri la 14 august 1940. Fixarea zonelor de plasare a populației, pe teritoriul județelor Ialomița și Constanța, a punctelor de trecere a Dunării – Turtucaia – Oltenița și Silistra – Călărași – avea în vedere o evacuare rapidă „pentru a nu risca grele neajunsuri atât

pentru refugiați, cât și pentru populația găzduitoare și a crea o stare de spirit care cu orice preț trebuie evitată.“

Pentru buna desfășurare a evacuărilor se solicita să se împingă armata până la frontieră, pentru a fi feriți de infiltrări de bande de comitații sau de eventuale atacuri bruscate, iar pentru o rapidă și ordonată evacuare a Cadrilaterului se cerea ca armata să ajute în mod efectiv la organizarea și executarea evacuărilor prin detașarea pe lângă prefecturi a unui ofițer de stat major care să contribuie la organizarea operațiunii și aplicarea planului de evacuare, iar pe lângă fiecare pretor să se numească câte un ofițer care să aibă la dispoziție forțele cu care să fie în măsură să asigure ordinea pe timpul evacuărilor, să pună la dispoziție mijloacele disponibile aparținând Corpului 2 Armată.

Studiul elaborat a fost trimis și Marelui Stat Major. Pe baza lui s-a elaborat Referatul nr. 10.784, prin care a fost aprobată propunerea ca parte din inventarul cazarmilor din

Cadrilater să fie evacuat în județul Constanța, cât și măsura de începere a evacuării unor cantități de muniție și materiale aflate la Serviciul Geniului. Perioada 15 – 20 august a fost marcată de intense și numeroase activități ale structurilor civile și militare pentru pregătirea evacuării, în cadrul

Așezare de turci din Cadrilater

bulgară și turcă din armata română.

Începând cu 30 august 1940, tratativele de la Craiova s-au desfășurat în baza instrucțiunilor pe care delegația bulgară le-a primit de la Sofia: evacuarea armatei române să înceapă cel mai târziu la 20 septembrie; arbitraj în problema despăgubirilor, prin care Bulgaria ar accepta să plătească cel mult trei miliarde lei. Ulterior, după ce Guvernul de la Sofia a aflat condițiile ce i-au fost impuse Românici la Viena, șeful delegației bulgare a solicitat ca evacuarea Cadrilaterului să se încheie odată cu cea a teritoriului cedat Ungariei, oferind ca despăgubire suma forfetară de un miliard de lei. Delegația română și-a menținut punctul de vedere exprimat anterior. Negociatorii au convenit ca autoritățile civile bulgare să intre în Cadrilater la 15 septembrie, evacuarea să se execute între 20 – 30 septembrie 1940, iar cuantumul despăgubirilor pe care partea bulgară trebuia să le achite Românici a fost stabilit la un miliard de lei. În acele condiții, a fost definitivat textul Tratatului româno-bulgar și al celor patru anexe. Partea română a ratificat tratatul prin Decretul-Lege nr. 3.099 din 10 septembrie 1940, semnat de generalul Ion Antonescu. După ratificarea Tratatului și la Sofia, la 14 septembrie 1940 la București a avut loc schimbul instrumentelor de ratificare, fapt ce a permis ca, începând cu a doua zi, părțile semnatare să treacă la punerea în aplicare a celor convenite.

Palatul reginei Maria de la Balchic

Tratatul semnat la Craiova cuprinde prevederi referitoare la: frontiera dintre cele două state; schimbul de populație urma să se execute într-o perioadă de trei luni, „obligatoriu dintre supușii români de origine etnică bulgară din județele Tulcea și Constanța [...] și supușii români de origine etnică română din județele Durostor și Caliacra”; într-o perioadă de 18 luni, bunurile rurale din Cadrilater aparținând românilor care făceau obiectul schimbului de populație puteau fi lichidate de proprietarii lor, iar după expirarea termenului autoritățile bulgare puteau expropria aceste proprietăți în baza unei prealabile despăgubiri; toate problemele referitoare la aplicarea prevederilor tratatului trebuia soluționate de o Comisie Mixtă, pe cale diplomatică sau prin arbitraj.

Cele patru anexe constituiau instrumente de lucru pentru comisiile mixte și structurile însărcinate și abilitate să

pună în aplicare prevederile. „Acordul privitor la modalitățile de evacuare și de transferare a teritoriului” conține aspecte referitoare la transferul bunurilor imobiliare publice, arhive, evacuarea teritoriului, recoltele de porumb, bumbac și floarea soarelui. Documentul era însoțit de o „Declarațiune” prin care părțile au convenit asupra caracterului deschis al „Acordului” în privința rezolvării problemelor care s-ar ivi pe durata evacuării.

Acordul privitor la schimbul de populație română și bulgară este documentul cel mai amplu și detaliat, prin care părțile au convenit ca schimbul de populație să se efectueze în decurs de trei luni de zile. S-a precizat statutul juridic al persoanelor care făceau obiectul schimbului de populație, cât și al proprietăților imobiliare, modul de despăgubire a persoanelor care părăseau bunurile rurale situate pe teritoriile transferate, modul de soluționare a contestațiilor în legătură cu evacuarea bunurilor. Comisia Mixtă trebuia să stabilească soldul general al valorii proprietăților imobiliare rurale, care era considerat creanță de la stat la stat. În cadrul unui schimb de scrisori dintre șefii delegațiilor, Sviatoslav – Pomenov se angaja în numele guvernului pe care îl reprezenta: să întrețină și să asigure funcționarea farurilor de la Șabla și Caliacra, precum și a radiofarului de la Caliacra; să întrețină biserica română de la

„GRUPA SPECIALĂ” DIN S.S.I.

GEORGE TROHANI

Nicolae Trohani

După arestarea lui Eugen Cristescu, conducerea Serviciului Special de Informații (S.S.I.) a fost preluată în perioada 23 – 26 august 1944 de locotenent-colonelul Traian Borcescu (Magazin istoric, nr. 6 – 8/1993). I-a urmat până la 19 septembrie 1944 Victor Siminel, apoi, până la 24 decembrie 1944, colonelul Ioan Lissievici (Magazin istoric, nr. 10/1997). Până la 6 martie 1945, director general a fost colonelul Gheorghe Săvoiu, ce va deveni general, urmat de la 12 martie până la 12 iulie 1945 de Nicolae Stănescu (Magazin istoric, nr. 1 – 6/1991). Acestuia din urmă îi va succeda Lucian Stupineanu.

Pe baza unor mărturii scrise ale lui Nicolae Trohani, făcute cu ocazia diferitelor interogatorii ale unor organe de anchetă în iunie 1945 și aflate în diferite dosare păstrate în arhiva C.N.S.A.S., încercăm să reconstituim activitatea „Grupei speciale” ce a funcționat din toamna lui 1944 până în primăvara lui 1945 (Magazin istoric, nr. 8/1993).

Nicolae Trohani (7/20 martie 1912, Brăila – 15 noiembrie 2003, Brașov) a activat în S.S.I. în perioada 1 aprilie 1936 – 20 martie 1945, îndeplinind funcțiile de agent principal, șef de grupă, șef de birou, ajutor șef al eșalonului înaintat „Vulturul” din cadrul Agenturii Frontului de Est și de director fără gradă (1 februarie 1944), fiind unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Eugen Cristescu. El este cel care i-a găzduit în noaptea de 23/24 august 1944 pe soții Eugen și Teodora Cristescu și ultimul dintre funcționarii S.S.I. care i-a văzut pe aceștia în viață.

Imediat după 23 August 1944, colonelul Vasile Palus

se arăta foarte îngrijorat de soarta personalului care funcționase în cadrul Agenturii Frontului de Est, al cărui șef fusese. A avut mai multe consfătuiri cu locotenent-colonelul Traian Borcescu și colonelul Ioan Lissievici, șefii S.S.I., pentru a găsi soluția asigurării atât a posibilităților de trai cât și a securității personale față de eventuale neplăceri din partea organelor NKVD.

În ziua de 29 septembrie 1944, colonelul V. Palus, luându-l deoparte în cabinetul său de lucru, unde și dormea, îi comunică lui Nicolae Trohani că se proiectează alcătuirea unei echipe/grupe speciale strict secrete și deplin conspirate chiar față de S.S.I.,

având următoarele misiuni: urmărirea activității Partidului Comunist din România și a elementelor trimise de la centrala din Moscova la București, în ceea ce privește tactica actuală și intențiile de viitor; urmărirea activității NKVD pe teritoriul României; urmărirea dislocării trupelor sovietice pe teritoriul României, modul lor de comportare, intențiile de viitor; urmărirea mijloacelor prin care U.R.S.S. ar căuta să realizeze comunitizarea statului român și etapele preconizate.

Potrivit mărturiilor lăsate de Traian Borcescu, încă din 26 august generalul Sănătescu, prim-ministrul României, i-a cerut să îi suprave-

Rezidenței Regale Ținutul Marea fiind organizat Serviciul Evacuării. Structura a elaborat la 20 august „Instrucțiuni în vederea evacuării Dobrogei de Sud (Cadrilaterul)”, care cuprindeau măsuri pentru buna desfășurare a activităților convenite de comun acord cu autoritățile militare. Referitor la plasarea evacuațiilor și a resurselor în cadrul Ținutului, aceasta se realiza de la plasă la plasă și, pe cât posibil, de la comună la comună, fiind stabilită și ordinea de evacuare: animalele, lemnele tăiate, cerealele, familiile funcționarilor; locuitorii de la orașe și sate; autoritățile (la ordin). Planificarea deplasărilor a presupus stabilirea modului de executare a marșurilor, a zonelor și duratei opririlor și staționărilor, concentrarea coloanelor în zonele de destinație și la punctele de trecere și organizarea trecerilor peste Dunăre. Subunități stabilite de Corpul 2 Armată trebuia să facă siguranța itinerariilor de deplasare, iar prefecturile județelor Constanța și Ialomița trebuia să aibă un plan „pentru a pregăti moralul populației, convinsându-o asupra obligației ce are de a ajuta pe cei ce se evacuează.”

Un punct distinct al „Instrucțiunilor” stabilia ca sarcină prefecturilor și pretorilor pregătirea arhivelor pentru evacuare; ridicarea înregistrii arhive din localitățile locuite

exclusiv de români; ridicarea cazierelor funcționarilor care se evacua, actele fondului pentru concentrați, soldul comunelor, sinistrați; se evacua mobilierul, tablourile regale și ale oamenilor de stat, ștampile, sigiliile și arhivele M.O.N.T., arhivele de legi și toate celelalte arhive, cu excepția celor ale gospodăriei locale.

La 23 august 1940, Marele Stat Major a transmis Rezidenței Regale Ținutul Marea situația mijloacelor de transport care urma să fie puse la dispoziție pentru evacuarea Cadrilaterului, hotărându-se ca autovehiculele să fie folosite pentru strângerea și transportul cerealelor la gări sau porturi, transporturi de lemne pentru armată și materialelor aparținând instituțiilor de stat și comunelor.

După semnarea Tratatului româno-bulgar, Rezidența Regală Ținutul Marea a elaborat un document prin care au fost comunicate autorităților din subordine „date concrete în legătură cu evacuarea Cadrilaterului”: eva-

cuară de către armată și autorități se va face în patru etape, între 20 septembrie și 1 octombrie 1940; evacuarea populației civile trebuia să fie terminată în fiecare zonă, totdeauna cu o zi înainte, pentru a nu împiedica mersul operațiunilor; după părăsirea zonelor de evacuare, autoritățile și jandarmii se vor îndrepta către localitățile unde au fost plasați locuitorii comunelor; monumentul eroilor din Bazargic și monumentele de bronz să fie evacuate la Constanța și Călărași. Studiile elaborate de cele două structuri de conducere din Dobrogea, înaintate Marelui Stat Major, Secția 3 Operații, au impus o armonizare a conținutului acestora, fiind materializate în Ordinul general de operații nr. 4, un document cuprinzător și complex care viza acțiunea forțelor din componerea Corpului 2 Armată, a unităților de grăniceri și jandarmi.

Forma definitivă a concepției privind evacuarea de către structurile militare a Cadrilaterului a fost stabilită prin Ordinul general de operații nr. 11 din 12 septembrie 1940 și Ordinul special nr. 4 din 15 septembrie 1940, elaborat pentru structurile din aeronautică, care trebuia să îndeplinească misiuni în folosul trupelor Corpului 2 Armată pe timpul evacuării.

Monumentul eroilor din Bazargic

Bazargic

Monumentul Eroilor

(Va urma)

La sfârșitul lunii octombrie 1944 colonelul V. Palius a început să redacteze un proiect de colaborare între „Grupa specială” și reprezentanții O.S.S. din București. A pregătit și o sinteză despre organizarea serviciilor de informații sovietice, bătută la mașină pe hârtie obișnuită, fără antet și număr, în patru exemplare. La alcătuirea sintezei s-a servit de traducerea unei broșuri germane referitoare la această chestiune, existentă la S.S.I.

Unul dintre cele patru exemplare ale sintezei a fost predat americanilor, probabil de colonelul Lissievici, care făcea de obicei legătura cu americanii. Cum însă el era mereu foarte ocupat, legătura se făcea și prin Gheorghe Mihai, care de altfel era persoana de legătură a S.S.I. cu Misiunea Militară Americană din București și deci nu putea stârni bănueli. Mai târziu,

când Gheorghe Mihai urma să fie desconcentrat, a fost angajat ca funcționar al S.S.I. Un alt exemplar al sintezei a fost dat la M.St.M., Secția a II-a, iar un altul ministrului de Război, generalul Mihail Racoviță.

Pe linia acestei activități speciale colonelul V. Palius a efectuat două călătorii în toamna lui 1944 în Ardeal, din ordinul colonelului Lissievici. De asemenea, agenți bine acoperiți au fost trimiși în

Moldova, spre mirarea celorlalți funcționari ai Serviciului față de măsurile exagerate de conspirare care însoțeau plecările lor. Căpitanul Văleanu a îndeplinit misiuni similare la Giurgiu, unde a fost trimis de colonelul Lissievici să organizeze un centru informativ, care prin așezarea sa avea o importanță deosebită pentru menținerea legăturilor cu informatorii din Bulgaria și pentru observarea traficului fluvial, precum și a mișcărilor de trupe din și spre Bulgaria.

Lista cu personalul destinat pentru „Grupa specială” a

Trohani, căruia i s-a spus că își va da concursul în special în ceea ce privește redactarea și baterea la mașină a lucrărilor mai importante, precum și la trierea materialului. Printre alte persoane pe listă mai figurau: maiorul Curăraru, căpitanul N. Arghir, colonelul rus alb Al. Pavlov și Kobîlko; ei urma să primească o remunerație de 100.000 de lei pe lună, apoi Cafriță, Victor Komîrzan, locotenent-colonelul Ivanovici, Maria Gali-descu, Dimitrie Danilov, căpitanul Ostrovschi, V. Voitițchi, Nemoianu (fost rezident al

Serviciului la Balta, în Transnistria), Boris Georgescu, căpitanul (rez.) Neșțianu, căpitanul Văleanu, căpitanul Russu, C. Budurăscu, Mitulescu (fost rezident al Serviciului la Goltă, în Transnistria), locotenentul (rez.) Victor Ionescu, Gh. Demetriad (fost șef al Biroului Contrainformații la Odessa), Dudu Ve-

licu, Sergiu Iaremschi, Năfrăniță, aviator Tatos, Racu și alții, care urma să primească o remunerație variabilă între 20.000 – 60.000 de lei lunar.

În privința orașelor unde urma să fie instalate elemente din „Grupa specială”, figurau: București, Ploiești (Cafriță), Constanța, Giurgiu, Galați, Iași, Bacău, Craiova, Arad, Timișoara (Mitulescu), Cluj, Brașov, Sibiu (Gh. Deme-

La trei zile după 23 august, generalul Constantin Sănătescu (al doilea din dreapta), prim-ministrul României, a cerut supravegherea comuniștilor

întocmit-o colonelul Palius singur, alegând parte din personalul fostei Agenturi a Frontului de Est, organe de încredere ale Serviciului aflate în provincie și agenți special instruiți și care urma să fie trimiși, când va fi cazul, în țară.

În listă figura ca șef principal colonelul Lissievici, secund locotenent-colonelul Borcescu, iar conducător propriu-zis pe teren colonelul Palius. Urma imediat Nicolae

De la stânga la dreapta: Traian Borcescu, Victor Siminel și Ioan Lissievici

gheze pe comuniști. Inginerul Dan Brătianu, revenit de la Istanbul la 11 septembrie 1944, a adus ideea unei grupe care să-i supravegheze și pe sovietici.

În această „Grupă specială” urma să fie încadrate elemente aparținând fostei Agenturi a Frontului de Est și care nu-și găsiseră un plasament sigur până atunci. Înființarea ei avea nu numai o aprobare guvernamentală, dar se va bucura și de concursul reprezentanților la București ai O.S.S., serviciul de informații american, precursorul CIA.

La 28 septembrie 1944, locotenent-colonelul T. Borcescu întocmise o notă secretă privind necesitatea alcătuirii unei echipe speciale strict conspirative, formată din 35 persoane, sub conducerea colonelului Vasile Palus. Membrii echipei urma să aibă toată siguranța de lucru, prin legitimații ce urma să fie eliberate de americani, în schimbul informațiilor ce li s-ar procura de acest personal cu privire la activitatea Soviete-

lor pe teritoriul României. De altfel, americanii insistau ca această „grupă” să înceapă să funcționeze cât mai repede, cerând, în schimbul concursului nelimitat acordat, informațiuni cât mai ample. Nota, având un caracter de urgență, a primit în aceeași zi atât un referat favorabil din partea colonelului I. Lissievici, șeful S.S.I., cât și aprobarea scrisă a ministrului de Război, generalul Mihail Racoviță.

Totodată, pe cale neoficială, s-au utilizat o serie de informațiuni obținute prin diferite organe ale Serviciului din Capitală și provincie, cu deosebire de la locotenent-colonelul Filimon din Craiova, informațiuni relative la dislocarea și afluirea trupelor sovietice, care au fost predate prin colonelul Lissievici reprezentanților O.S.S., ministrului de Război și colonelului Aurel Runcceanu, șeful Secției a II-a din M.St.M.

La începutul lunii octombrie 1944 colonelul Lissievici

a ridicat, personal, de la americani, un număr de circa 30 legitimații speciale americane, pe care le-a dat colonelului Palus. Curând după aceea colonelul Palus a început distribuirea lor.

În jurul datei de 10 octombrie 1944 colonelul V. Palus arăta necesitatea unei case conspirative în oraș, care să servească drept loc de întâlnire a membrilor „Grupei speciale”. Rezolvarea a venit prin ing. Iliuță Grecu, funcționar al S.S.I. și rudă cu fostul prefect de Poliție al Capitalei, colonelul N. Cristea, care cunoștea diferiți funcționari de la Prefectură, unde de altfel lucrase ca detașat câțva timp. El a reușit să obțină de la Prefectura Poliției Capitalei rechiziționarea unui apartament dintr-un imobil situat în str. Ghenadie Petrescu (fostă Labirint), unde V. Palus s-a și mutat. Apartamentul a servit drept casă conspirativă a „Grupei speciale”. Imobilul prezenta avantajul de a fi ferit și nerevendicat de fostul proprietar, care lipsea din țară.

Doi dintre beneficiarii informărilor „Grupei speciale”, ministrul de Război Mihail Racoviță...

formă în Secția de Contra-spionaj și îl încredințează directorului Georgescu (alias Florin Becescu).

Cum „Grupa specială” nu se putea mulțumi numai cu informațiile aduse de primii agenți trimiși, colonelul Lissievici ordonă la începutul lunii noiembrie 1944 locotenent-colonelului Borcescu să trimită un număr mai mare de agenți în Moldova și Dobrogea, pentru a aduce informațiuni complete. Pe de altă parte, i-a pus în vedere să ia toate măsurile pentru o cât mai deplină acoperire a acelor agenți.

În urma discuțiilor dintre colonelul Lissievici, locotenent-colonelul Borcescu și colonelul Palus s-a ajuns la concluzia că nu este necesar să fie trimiși agenți propriu-ziși ai „Grupei speciale”, care erau de altfel ocupați în București, ci se poate apela la funcționarii ai Serviciului, instruiți în acest scop. Totodată, colonelul Lissievici a ordonat locotenent-colonelului

Borcescu să răspândească în Serviciu versiunea că funcționarii vizați pleacă în concediu la locul lor de origine.

Locotenent-colonelul Borcescu a luat legătura cu locotenentul (rez.) Victor Ionescu și i-a cerut să-i prezinte un tabel cu personalul care ar putea fi trimis în asemenea misiuni. Acesta se conformează, iar locotenent-colonelul Borcescu reține circa șase dintre cei propuși. În același timp, scrie niște instrucțiuni pe hârtie fără antet și fără număr, pe care apoi le prezintă colonelului Lissievici, împreună cu o notă, tot fără antet și fără număr, care cuprindea numele agenților ce urma să plece în misiune.

Instrucțiunile întocmite de locotenent-colonelul Borcescu pentru acești agenți ordonau să se urmărească: starea de spirit a populației din regiune; relațiile dintre Armata Roșie și cea română; dacă sosesc noi trupe sovietice, deplasările lor și felul armei; modul de comportare al trupelor sovietice față de populația civilă; din cine sunt compuse autoritățile locale și modul lor de comportare; dacă s-au efectuat deportări; dacă este adevărat că se proiectează înființarea unei Republici Moldovenești la Iași și dacă s-a constituit vreun comitet de inițiativă.

La citirea acestor instrucțiuni, colonelul Lissievici a făcut o serie de adăugiri personale, care se refereau la soarta prizonierilor români luați după 23 August 1944 și locul unde se găsesc și pri-

vind categoriile sociale care erau deportate. Apoi a aprobat instrucțiunile și a ordonat ca agenții trimiși să le memoreze și să li se atragă atenția să nu ia notițe la fața locului, ci simple însemnări, cu ajutorul cărora să poată reconstitui la București toată lucrarea. În aceste instrucțiuni nu se prevedea culegerea de informații despre elementele legionare, partidele politice sau eventualele grupe germane aflate în regiune.

După aprobarea acestor instrucțiuni de către colonelul Lissievici, loco-

... și colonelul Aurel Runceanu, șeful Secției a II-a din M.St.M.

tenent-colonelul Borcescu a instruit pe fiecare agent în parte, după care ei au plecat în misiune. Agenții plecați erau: Mihai Crăciun, la Roman și Bacău, Luchian și Fodorea, la Dorohoi, Popescu zis Eșanu, la Iași, căruia spre întărire i s-a alăturat și Bașoteanu, Demetrian, la Constanța, și se pare Calafeteanu, la Tulcea.

(Va urma)

triad) și Turnu Severin (Neșțianu).

Pentru București a fost destinată echipa cea mai bine pregătită, în frunte cu colonelul Palius, formată din Nicolae Trohani, maiorul Curăraru, Pavlov, Arghir, Kobîlko, Velicu Dudu, Maria Galidescu și locotenent (rez.) Victor Ionescu.

Legătura între provincie și colonelul Lissievici, în cadrul acestei activități speciale, era făcută de șefii de centre și de colonelul Palius, care cu prilejul călătoriilor din Ardeal colecta informațiile.

Fondurile erau încasate de colonelul Lissievici, atât de la Ministerul de Război cât și de la americani. Distribuirea fondului către agenții „Grupei speciale” se făcea prin colonelul Palius. Tot prin el se achitau și cheltuielile de regie.

De existența, activitatea, scopul și legăturile „Grupei speciale” știau titularii Ministerului de Război din septembrie – decembrie 1944. În ceea ce privește M.St.M. nu se poate preciza dacă informațiile predate colonelului Runceanu erau apoi raportate generalului șef al M.St.M.

S-a stabilit ca informațiile colectate de „Grupa specială” să fie redactate sub formă de note, bătute pe hârtie obișnuită, fără antet și fără număr, în trei exemplare, fără a se păstra nicio copie sau vreo

urmă la arhivă. Colonelul V. Palius a recomandat ca, pe cât posibil, aceste note să fie bătute la o mașină de scris portativă străină de Serviciu.

S-a mai stabilit ca unul dintre cele trei exemplare să fie trimis prin curier special (căpitan Russu sau căpitan Văleanu), și nu prin curierul obișnuit al S.S.I., colonelului Runceanu, șeful Secției a II-a din M.St.M. Celelalte două exemplare urma să fie predate personal de colonelul Lissievici ministrului de Război, respectiv americanilor.

Patrulă sovietică pe străzile Bucureștiului

Din provincie, în special din Ardeal, au început să sosească informații pe linia „Grupei speciale” imediat după prima călătorie de organizare a colonelului Palius.

Din Moldova și Dobrogea, deci din provinciile socotite cele mai importante pe linia preocupărilor „Grupei speciale”, nu se putea obține niciun fel de informație. Acest lucru se explica prin aceea că Serviciul nu avea niciun fel de organ informativ în aceste provincii. Încă de la sfârșitul

lunii octombrie 1944, colonelul Lissievici și-a dat seama că nu se poate lucra în condițiuni optime cu asemenea lipsuri. De aceea a ordonat locotenent-colonelului Borcescu să reînființeze centrele informative din Moldova. După o serie de consfătuiri între colonelul Lissievici și locotenent-colonelul Borcescu, ambii și-au dat seama că acest lucru nu era încă posibil. Colonelul Lissievici a căutat să găsească totuși posibilități de informare. Astfel, a trimis la Bacău un agent, pe nume Crăciun, iar la Piatra

Neamț pe Puticiu, ambii funcționari ai S.S.I. fiind instruiți în special de locotenent-colonelul Borcescu, pentru a aduce informații numai în cadrul strict al „Grupei speciale”.

Aceștia au plecat în locurile destinate, și-au îndeplinit misiunea, iar la întoarcere au adus informații referitoare mai ales la

starea de spirit locală. Materialul, triat de locotenent-colonelul Borcescu, a fost predat colonelului Lissievici și apoi difuzat de acesta. Pentru că în acel timp locotenent-colonelul Borcescu era prea aglomerat cu lucrările Serviciului, lucrări care îl împiedicau să activeze cu toată vigoarea în cadrul „Grupei speciale”, colonelul Lissievici caută să-l descongestioneze. În acest scop îi ia din atribuțiunile sale Biroul Contraspionaj, pe care-l trans-

conomic din Societatea Națiunilor. Din 1939 a lucrat la Banca de Credit, în 1941 – 1944 a fost coproprietar al unor firme precum Depozitul Tehnic Român (deținute de fapt de evrei), iar după 1944, fiind căsătorit cu o fiică a marelui industriaș textilist N. Rizescu-Brănești, conduce până la naționalizare o fabrică a acestuia. Membru P.M.R. din 1948 prin fuziunea cu P.S.D., Gr. Neculcea este exclus din partid în 1951, iar din Bancă în 1952, când devine artist instructor la Teatrul de Operă și Balet. A fost și multiplu campion al României la

Eugeniu Neculcea

spadă și floretă. Ca fapt divers, director de scenă atunci la Teatrul de Operă și Balet din București era George Teodorescu-Cealac (n. 1919), doctor în Drept (1943), avocat la B.N.R. în 1945 – 1946, activând până în noiembrie 1947 în Ministerul Afacerilor Străine, la cabinetul ministrului Gh. Tătărescu.

Nicolae Răsmeriță (n. 1903), doctor în Drept la Paris (1930), unde își publica în 1932 teza de doctorat privind economia românească între 1831 – 1931, se angajează în

1934 la Ministerul de Finanțe ca șef de secție, pentru ca între 1938 – 1942 să fie director general al Casei Autonome de Finanțare și Amortizare (C.A.F.A.), înființată după un plan al său. A funcționat ca secretar general al Ministerului de Finanțe în epoca Antonescu, după înlăturarea legionarilor de la putere în ianuarie 1941 conducând negocierile cu Germania, iar în martie 1944 plecase pentru negocieri cu Spania și Portugalia. Acolo l-a găsit 23 august 1944. În toamna lui 1946 a fost numit director general la Creditul Național Agricol, instituția aparținând 50% Băncii Naționale și 50% Ministerului de Finanțe, fiind menținut în post și după 1947 datorită relației apropiate cu Mihail Ghelmegeanu. N. Răsmeriță, secondat de Dan Bucureșcu, a fost director general până în decembrie 1948, când Creditul Agricol a fost desființat. În 1959 era paznic la Întreprinderea Electroboșnă, iar în 1960 era tehnician la Cooperativa Metalică din București.

Florin Oromolu s-a născut în 1904, fiind nepotul guvernatorului B.N.R. din anii 1922 – 1926, Mihail Oromolu. Doctor al Facultății de Drept din Paris în 1930 (cu o teză despre *Reforma monetară din România în 1929*), în perioada martie – noiembrie 1931 a lucrat la Contabilitate în Banca Mar-morosch-Blank, iar de la 1 decembrie 1931 a lucrat la B.N.R., la Secretariat, până în 1934, apoi la Serviciul Studii

Paul Răzuș

ca referent, devenind subșeful Serviciului în 1941 (șeful Serviciului era Mihail Romașcanu), iar în 1945 – 1946 șeful acestui Serviciu. O notă din 17 februarie 1943 îl caracteriza pe Oromolu ca un „funcționar destoinic și cu mari perspective în instituțiunea Băncii Naționale”. În februarie 1949 Florin Oromolu a trecut la Serviciul Documentații Credite, iar la 15 aprilie 1949 a fost com-primat. Menționa într-o autobiografie aflată în dosarul său de Securitate: „Cu ocazia întocmirii primelor scheme, am fost trecut în cadrul disponibil, cu plata salariului până la reangajare”. Din martie 1950 era referent tehnic la Întreprinderea Electromontaj, dar în august 1958 a fost concediat.

Xenofon Netta, născut în 1901 la Turnu Severin, doctor în științe economice la Leipzig (1925), angajat în B.N.R. la Serviciul Contabilității la 1 ianuarie 1928, apoi la Serviciul Studii, fusese până în 1945 inspector general la Comisariatul Comerțului Exte-

FUNCTIONARI AI B.N.R. ÎN VREMURI TULBURI (1947-1952)

CIPRIAN NIȚULESCU

Instaurarea regimului comunist în România a fost precedată și urmată de valuri de epurări în instituțiile statului. Ele nu au ocolit nici Banca Națională a României.

Prezentăm câteva cazuri ale unor funcționari ai Băncii Naționale a României, menținuți după 1947 în instituție (intitulată din noiembrie 1948 Banca R.P.R. – Banca de Stat, subordonată Ministerului de Finanțe). Unii au reușit să supraviețuiască și acuzațiilor de deviere de dreapta din 1952. Informațiile provin din dosarele Arhivei C.N.S.A.S.

În dosarul întocmit de Securitate lui Ion Craiu (n. 1908, secretar general în Ministerul de Finanțe din 10 noiembrie 1947) există o notă informativă nedată (posibil din 1949), care semnală: „La Banca de Stat a R.P.R., care face parte din Ministerul de Finanțe, procentul de reacționari este foarte ridicat [...] În trecut Banca de Stat avea «aristocrația funcționării», aristocrație care a rămas și în

prezent în serviciu [...] Din zece directori și 24 subdirectori, numai un număr infim sunt membri de partid și sincer devotați regimului.”

Fostul mare diplomat Eugen Neculcea (n. 1876, descendent al cronicarului Ion Neculce) a fost administrator al B.N.R. din 2 ianuarie 1947 și până la sfârșitul lui 1948, dar și vicepreședinte al Partidului Național Popular în 1946 – 1949, condus în 1946

de fostul guvernator, Mitiță Constantinescu. Un fiu al său, prof.univ. Mihail Neculcea, a fost ministru plenipotențiar al R.P.R. în Olanda și Danemarca, în 1948 – 1949, iar altul, Grigore Neculcea, a fost inspector general în Bancă între 1948 – 1952. Acesta din urmă, născut în 1911, a trăit în 1917 – 1937 în Franța, absolvind Facultatea de Drept din Paris și făcând practică ca secretar al Comitetului Eco-

rești în 1929, urmând studii economice la Berlin și Hamburg în 1929 – 1931. A activat după 1932 în B.N.R., devenind directoarea Direcției Relații cu Străinătatea în 1947 – noiembrie 1949. Era transferată în 1950 ca referent tehnic la Banca de Investiții, dar în 1951 a fost concediată și exclusă din P.M.R. (unde era înscrisă din 1946), colaborând în 1952 – 1953 (dar și în 1958) cu Securitatea. În 1953 – 1956 a reușit să se angajeze la A.D.A.S. (Asigurările de Stat) București, iar din octombrie 1956 la Comitetul de Stat al Planificării, Direcția Relații Externe. În noiembrie 1958 a fost din nou concediată, deoarece fusese exclusă din P.M.R.

Aurel Andraș (n. 1907), doctor în științe economice, cunoștea limbile maghiară, germană, franceză, a activat în B.N.R. din 1928 până la 7 noiembrie 1950 (când era șef de grupă). A fost arestat și înțemnițat cinci ani pentru „activitate contrarevo-

luționară”. Eliberat, a reușit la 25 octombrie 1956 să se angajeze la Noua Filatură Românească.

Arestat la începutul anilor '50 a fost și Petre Porumbelu (n.1909), doctor în Științe Economice la Praga, angajat apoi în B.N.R., Serviciul Acorduri. Era detașat între noiembrie 1942 – septembrie 1944 consilier tehnic cu atribuții speciale la Ministerul Afacerilor Străine, fiind și asistent la Academia Comercială. Transferat după 1948 la sucursala Băncii de Stat din Ploiești, a fost arestat în 1953 și condamnat la cinci ani pentru „manifestări dușmănoase”. În 1964 lucra la Trustul Agrosem din București.

Nicolae Nicolau (n. 1909), absolvent al Academiei Comerciale din București (1932),

era angajat din 1927 la B.N.R. ca impiegat. În 1938 era șef de cabinet al ministrului de Finanțe Eugen Savu în Guvernul Goga – Cuza. În B.N.R. a fost inspector general și planificator-șef până la 31 decembrie 1951, când a fost concediat. În martie 1952 se angajează contabil la administrația unui bloc, în toamna lui 1952 ca zilier la A.D.A.S., iar după un curs de recalificare ca desenator cu arhitectul Jean Monda, se angajează în decembrie 1952 ca proiectant la I.P.R.O.M.E.T., unde se afla și în 1962.

Un moment de cumpănă pentru personalul Băncii a fost după arestarea în 1952 a președintelui Băncii de Stat Aurel Vijoli (n. 1902, doctor în Drept, în B.N.R. din 1923, membru P.C.R. din 1943, conducătorul Băncii în 1947 – 1952), când mulți vechi funcționari ai Băncii au fost dați afară sau arestați. Grigore Gheorghiu (n. 1905, absolvent al Academiei Comerciale în 1928, în B.N.R. din 1927, căsătorit cu Ana Capril), era director adjunct din 1948, apoi șeful Direcției Operațiuni cu Străinătatea până la arestarea sa la 27 martie 1952. Eliberat în iulie 1953, în 1964 lucra din nou la Banca R.P.R.

Costin Kirișescu (1908 – 2002) era considerat un apropiat al lui A. Vijoli. Fiul lui Constantin Kirișescu (biolog, fost director general și secretar general al Ministerului Instrucției Publice, autorul cunoscutelor cărți privind participarea României la Primul și Al Doilea Război Mondial), avea un doctorat în economie

Costin Kirișescu tânăr și membru al Consiliului de Administrație al B.N.R. (în dreapta guvernatorului Mugur Isărescu)

rior. O notă a Siguranței din 27 iulie 1948 preciza că Xenofon Netta era șef al Serviciului Control Export din B.N.R. A fost concediat din Banca de Stat în aprilie 1949. Autor al unor importante studii economice (tipărite inclusiv în limba germană în anii '20), era frate cu Gheron Netta, ministru de Finanțe în 1944, în Guvernul Antonescu, licențiat la Leipzig și doctor în științe economice la Zürich (1920), profesor la Academia Comercială din București și director al Institutului Economic Român. Un frate al său, Virgil (n. 1889) era, în vara lui 1944 cenzor la B.N.R. și implicat în „Operațiunea Neptun” (evacuarea rezervei de aur la Tismana). Un alt frate, Traian Netta (n. 1898, medic militar, doctor în medicină în 1925, în 1932 – 1934 asistent al prof.dr. Iancu Jianu), a fost colonel activ până în 1951 – 1952. Potrivit unui referat al Securității din 13 iunie 1953, un văr al lor, Adrian Dumitriu (n. 1911, în 1953 era prim-procuror la Curtea Supremă, ministru al Justiției în 1965 – 1970) îl vizita noaptea pe X. Netta pentru a-i oferi informații despre fratele său, arestat în lotul Antonescu. După 1949, Xenofon Netta a lucrat la Uzinele „Timpuri Noi”, apoi contabil la „Electroaparată”, până în 1957, când s-a pensionat.

În 1950 – 1951 au urmat alte epurări în Banca de Stat, căzându-le victime, printre alții, P. Răzuș, G. Chiurtu, A. Andraș, N. Nicolau. În martie 1950 era arestat Stroe Mihnea (n. 1898, nepotul lui Ioan

Russu-Șirianu), conducător al Băncii Populare din București în epoca Antonescu, administrator B.N.R. din partea P.C.R. alături de Vijoli din iunie 1945 și viceguvernator din noiembrie 1947. Era căsătorit cu Cecilia Nissescu, fosta secretară personală a bancheului Aristide Blank.

Paul Răzuș (1912 – 1962), fiul fostului casier central al B.N.R. în 1936 – 1940 Gheor-

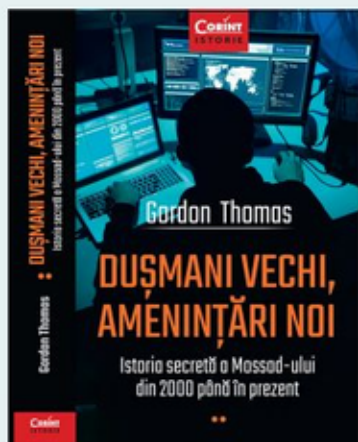
Aurel Vijoli

ghe Răzuș, a absolvit Facultatea de Drept din București (1933), frecventând și Academia Comercială, iar în 1935 – 1937 a urmat studii de doctorat la Paris. Cunoștea franceza, germana și engleza. Angajat la B.N.R. în 1938, P. Răzuș pleca pe front în 1941 ca locotenent în Regimentul 1 Roșiori. Era luat prizonier de sovietici la 31 ianuarie 1943. Se încadra în U.R.S.S. în Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu”, fiind și redactor la ziarul *Graiul Nou*. Din 1945 a revenit la B.N.R. ca șef al Serviciului Acorduri (făcând deplasări la Moscova, Viena, Bruxelles ș.a.) până la 7 iulie 1950, când a fost arestat pentru divulgare de secrete

(către redactorul economic Moscova, condamnat la 25 ani muncă silnică pentru spionaj). În 1951 era deținut la Canalul Dunăre – Marea Neagră. Paul Răzuș este și autorul unui important studiu privind Tezaurul Poloniei depus la B.N.R. în 1939. În dosarul întocmit de Securitate pe numele tatălui său, o notă din 17 aprilie 1946 precizează că acesta „nu este cunoscut ca făcând politică, însă este în bune relații cu dl. dr. Petru Groza, cu care face schimb de vizite”. Tatăl, Gh. Răzuș (1884 – 1959), era în 1953 contabil la Cooperativa Gloria. Fiica sa, Georgeta Răzuș, a rămas în Europa Occidentală după 1948, dar soțul ei, Nicolae Bănescu (n. 1901), a activat în continuare în B.N.R. El a lucrat îndeaproape cu Xenofon Netta, fiind șef adjunct la Serviciul Controlul Exportului din B.N.R. între 15 aprilie 1937 – 15 martie 1938 și 1 octombrie 1940 – 15 martie 1947. În 1938 – 1940 a fost delegat de B.N.R. la Ministerul Economiei Naționale ca șef al Comisiei pentru organizarea și dirijarea exportului de cereale, iar apoi ca subdirector la Direcția Reglementării Exportului. În 1948 era inspector general de credite, apoi șef sector la Credite pentru mine, petrol și gaze, iar în 1956 era planificator la Direcția Organizării din Banca R.P.R.

Germaine-Gheorghita Chiurtu (n. 1907) era fiica unui avocat, decanul Baroului din Craiova, licențiată a Facultății de Drept și a Academiei Comerciale din Bucu-

Avanpremieră editorială

La Editura Corint se află în pregătire un nou volum, **Dușmani vechi, amenințări noi**, care prezintă istoria Mossad, serviciul de spionaj al Israelului, din anul 2000 până aproape de zilele noastre. El vine în continuarea volumului scris de același autor și care relatează istoria instituției până în anul 2000. Vă prezentăm un fragment din carte.

CUM SĂ FURI 200 MILIOANE DE DOLARI

GORDON THOMAS

● Mașini sosesc în noapte la Vatican ● Secretele Papei Ioan Paul al II-lea
● Într-o zi bună se spălau 400 milioane de dolari ● Discuții în camera captivită
cu plumb ● Softul modificat de israelieni ● Printre clienți, și Osama bin Laden

La începutul anilor 1980, arhiepiscopul Paul Marcinkus, președintele Băncii Vaticanului, a fost implicat în câteva mari scandaluri financiare și într-un număr uimitor de alte infracțiuni, inclusiv „în trafic de arme, trafic de aur furat, valută falsă și materiale radioactive”, potrivit actului de acuzare formulat de procurorul public al Romei în 1989. Dosarul era încă deschis în aprilie 2004. Marcinkus nu a fost niciodată interogată sau arestat. Papa Ioan Paul al II-lea i-a permis să rămână la Vatican pentru a putea beneficia de imunitatea acordată Sfântului Scaun în 1929 de Benito Mussolini.

De la stânga la dreapta: fostul lider al Solidarității, Lech Walesa, soția sa, Papa Ioan Paul al II-lea și cardinalul Jozef Glemp

Apoi, într-o noapte – data rămâne în continuare unul dintre marile secrete ale Vaticanului –, Marcinkus a fost scos în liniște din Vatican într-o mașină cu număr diplomatic. A doua zi a

ajuns la Chicago. De acolo a fost dus cu avionul în Sun City, un orașel din zona metropolitană Phoenix. În apropiere locuia un alt personaj pitoresc, Victor Ostrovsky, fost ofițer al Mossad. Ase-

la Berlin (1930 – 1934), când a făcut practică la Camera de Comerț Germano-Română și la Dresdner Bank. A fost asistent la Facultatea de Drept din București din 1934, devenit conferențiar în 1943 (dar înlăturat în 1951), în paralel predând și la Academia Comercială. În 1936 se angajează în B.N.R. la Serviciul Studii, fiind în anii războiului referent pe țări precum Germania, U.R.S.S. ș.a. S-a căsătorit cu fiica generalului chimist Ștefan Enescu. În memoriile sale prezintă și momentul 1952, când era încadrat oficial planificator-șef în B.N.R. „Cifra celor scoși din Banca Națională în acea perioadă s-a ridicat, dacă mi-aduc bine aminte, la circa 200. Unii au fost arestați, alții scoși pentru grave abateri în serviciu [...] Am fost scos și din învățământ. Soția mea a împărțășit aceeași soartă la Facultatea de Medicină, unde era asistentă. Oriunde mă prezentam în speranța obținerii unui post, parcă se prezenta un lepros. Se crease o asemenea atmosferă în jurul devierii de dreapta, încât era suficient să spui că ai fost la Banca Națională, ca serviciul de cadre pe care îl solicitai să te trimită la plimbare [...] Două luni am fost în căutarea unui post, fie el cât de modest.” Între 1952 – 1957 Kirițescu a lucrat la Atelierele de Prototipuri, Utilaje și Prefabricate (A.P.U.) din Panteleimon. De la 1 noiembrie 1956 a deținut o jumătate de normă la Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.P.R. Numirea lui A. Vijoli în postul de ministru de Finanțe în anii

Gheorghe Danielopolu, fotografie realizată de filajul Securității

1957 – 1968 a determinat și angajarea lui Kirițescu în 1957 la acel minister, la Direcția Studii, unde în 1966 era director adjunct. În 1959 primea aviz negativ din partea Securității pentru acces la documente strict secrete. A fost implicat după 1960 în relațiile economice ale României cu S.U.A., dar și cu FMI și BIRD. S-a pensionat în 1987. Este ales membru al Academiei Române din 1992 și în Consiliul de Administrație al B.N.R. între 1991 – 1998. A fost unul dintre puținele cazuri fericite.

Un alt vechi slujitor al B.N.R., activ și în anii '80, a fost Gheorghe Danielopolu (n. 1921, fiul acad. Daniel Danielopolu și nepotul poetului Ion Pillat, mama sa Pia fiind recăsătorită cu Ștefan Lascăr), doctor în Drept în 1945, vorbea franceza și germana. S-a angajat în B.N.R. în noiembrie 1944. Era căsătorit cu Cornelia, fiica istoricului V. Papacostea, și frate cu Alexandru Danielopol, stabilit în

1974 în Franța. Din 1960 era la Serviciul Acorduri, între august 1968 – ianuarie 1973 a lucrat la B.R.C.E., revenind apoi în B.N.R., la Direcția Valutară și Metale Prețioase, unde activa încă în septembrie 1989.

Un apropiat al lui Kirițescu, înlăturat tot în 1952, cu studii de doctorat în Științe Economice la Berlin (1935 – 1940), a fost Petre Ercuță (n. 1908). A terminat ca premiant primul an la Academia Cooperatistă (1927 – 1928), a fost apoi bursier la Academia Comercială din Berlin, absolvită în 1935. În timpul studiilor de doctorat a lucrat la Camera de Comerț Germano-Română și la Legația României din Berlin (referent, secretar de cancelarie). În 1941 s-a căsătorit cu o nemțoaică, iar între 1943 – 1948 a lucrat la Banca Comercială Română. Petre Ercuță (semnatar în 1935 la Sighișoara al Manifestului revoluției naționale, alături de Petre Țuțea) a activat la Banca R.P.R. ca referent tehnic de specialitate și planificator-șef între 1948 – 1952, fiind între 1947 – 1950 și asistent, șef de lucrări la Catedra de Economie Politică și la Catedra de Monetă și Credit a Institutului de Studii Economice București. După ce este îndepărtat din Bancă, în 1952 se angajează la Cooperativa Munca Artistică, iar în 1954, după ce i se refuză cererea de a fi primit ca avocat stagiar, este angajat contabil la Întreprinderea de Stat pentru Gospodărirea Apelor în Agricultură.

(Va urma)

Reagan, Don Gregg. Mi s-a zis s-o las baltă."

Oare cele 200 de milioane de dolari alocate „Solidarității” proveneau de la mafie? Aveau să treacă 21 de ani din momentul în care limuzina Fiat a trecut pe sub Arcul Clopotelor și până când s-a aflat răspunsul la această întrebare.

Pasagerul solitar din aceea noapte de aprilie a anului 1983 era arhiepiscopul Luigi Poggi. Era cel care îi rezolva Papei problemele diplomatice, nunțiu extraordinar și specialist experimentat în foarte secrete politice papale. Printre numerele de telefon pe care le avea în servietă erau și cel al directorului CIA Casey – el însuși catolic devotat –, al lui Lech Walesa, liderul „Solidarității” și ale miniștrilor de Externe din șase țări europene. Cel mai nou număr de pe listă aparținea lui Nahum Admoni, pe atunci director general al Mossad. Arhiepiscopul și șeful spionilor se cunoscuseră la Paris, în timpul ultimului turneu făcut de Poggi în Europa, pe care acesta tocmai îl încheiase.

La Varșovia, Poggi se sfătuiuse, ca de obicei, cu cardinalul Jozef Glemp în palatul acestuia. Au discutat într-o cameră căptușită cu plumb pentru a nu fi ascultați de serviciile secrete poloneze. Chiar și așa, cei doi au vorbit în latină. Câteva opinii despre ce a urmat sunt exprimate de Admoni, care trăiește în prezent în S.U.A. „Aflasem de curând că Vaticanul urma să ajute «Solidaritatea». Am socotit că avea să facă asta prin intermediul biroului de la Bruxelles al «Solidarității», un fel de ambasadă neoficială. Un evreu polonez, pe nume Jerzy

Arhiepiscopul Luigi Poggi

Milewski, care știa să bată la diverse uși, era principalul însărcinat cu strângerea fondurilor.

Boris Solomatin, rezidentul KGB de la Roma, avea să confirme: „Știam totul despre alianța secretă dintre CIA și Vatican pentru susținerea «Solidarității». Mai puțin sigură este afirmația lui Solomatin potrivit căreia KGB avea „un spion important la Vatican”. Totuși, ea nu poate fi infirmată cu totul. Nunțul papal în Irlanda, arhiepiscopul Gactano Alibrandi, spunea într-o discuție cu autorul, purtată după atentatul împotriva Papei din mai 1981: „Sovieticii păreau să aibă informații din interior

despre poziția Sfântului Scaun în afacerile externe.”

În aceea seară de aprilie a anului 1983, deși orele erau înaintate, secretarul personal de atunci al Papei, Stanislaw Dziwisz, și Marcinus așteptau ultimele instrucțiuni. Așezat în biroul lui Dziwisz din secretariatul papal aflat în Palatul Apostolic, Poggi le-a spus că ambasadorul S.U.A. în Polonia, Francis J. Meehan, îi destăinuise faptul că Administrația Reagan urma să aranjeze transferul a 200 de milioane de dolari în sprijinul „Solidarității”. Vestea a sosit la sfârșitul celei de-a 23-a vizite a lui Poggi la Varșovia din ultimii doi ani. De ficcare dată, stătuse la cardinalul Jozef Glemp, primatul Poloniei, folosindu-se de camera căptușită cu plumb și vorbind în latină. Nu a contat. Mossadul, serviciul secret israelian, dăduse deja o lovitură importantă cu doar două luni înainte ca Poggi să discute cu Marcinus și Dziwisz.

Fusese pusă la cale de Nahum Admoni, șeful spionilor care luase cina cu Poggi la Paris și discutasese despre afacerile Bisericii. Ulterior, directorul de operațiuni al Mossad, Rafi Eitan, convinsese Departamentul american de Justiție și pe creatorul softului la care acesta ținea cel mai mult din arsenalul său electronic să renunțe la o copie. Softul respectiv era Promis, care permitea urmărirea tranzacțiilor bancare din întreaga lume. Bill Hamilton, președintele Inslaw, compania care a creat softul, va spune că Rafi Eitan, cu felul lui calm de a fi, a furat Promis: „Rafi m-a păcălit. I-a

Stanislaw Dziwisz

menea lui Ari Ben-Menashe, Ostrovsky a dezvăluit în interviurile date multe dintre secretele instituției. În 2004, amândoi duceau încă o viață tihnită. Marcinkus însă, care avea 80 de ani, își trăia ultimii ani ai vieții într-o casă modestă din bolșari, vopsită în alb, situată în apropierea terenului de golf al unui club privat. Spre deosebire de cei doi agenți ai Mossad, el păstrase tăcerea. Papa polonez, suveranul pontif al lumii catolice, era singurul om, în afară de Marcinkus, care putea răspunde la întrebarea: care a fost rolul Mossadului în misterioasa dispariție a celor 200 de milioane de dolari destinați mișcării „Solidaritatea” din Polonia?

Se poate spune că misterul s-a înfiripat în clipa în care o altă limuzină a sosit la Vatican. Aproape de miezul nopții, limuzina bleumarin cu numere diplomatice a oprit în fața porților din fier forjat ale Arcului Clopotelor, poarta de acces în Palatul Apostolic de la Vatican.

Potrivit lui David Yallop, anchetatorul englez specializat în infracțiuni financiare și cunoscut de multă vreme drept oia neagră a lumii financiare secrete a Vaticanului, Ioan Paul al II-lea a acceptat ca pontificatul său „să devină un triumf al afaceriștilor și pungașilor internaționali. Tot Papa și-a dat binecuvântarea ca mari sume de bani să fie trimise, în secret și în mod ilegal, «Solidarității». Christopher Story, cel care editează *International Currency Re-*

Richard Brenneke asaltat de reporteri

view, revista lumii bancare, o numea „una dintre marile găuri negre ale finanțelor din zilele noastre”.

În acea noapte de aprilie a anului 1983, în momentul în care garda elvețiană, care se lupta cu frigul îmbrăcată în uniforme renașcentiste, a făcut un pas înainte pentru a-l saluta pe pasagerul limuzinei, s-a declanșat un lanț de evenimente uluitoare.

Cum a contribuit Papa Ioan Paul al II-lea la nașterea „Solidarității” a rămas un secret. Acum însă se poate spune extraordinara și, uneori, ciudata poveste cum au creat CIA și Banca Vaticanului un fond secret de 200 de milioane de dolari pentru „Solidaritatea”.

Richard Brenneke, un bărbat temperat, care vorbea ca un contabil, măsurându-și bine cuvintele, era agentul însărcinat de CIA cu finanțarea secretă a operațiunilor clandestine. Lucra 16 ore pe zi, depunând și scoțând sub acoperire bani în și din bănci elvețiene precum Credit Suisse din Geneva și efectuând transferuri complicate în tot sectorul bancar. Cu aprobarea directorului CIA William Casey, Brenneke a început să fo-

losească Banca Vaticanului pentru a spăla bani. Casey l-a prezentat pe Brenneke arhiepiscopului Paul Marcinkus. De atunci, Brenneke a făcut mai multe vizite la biroul lui Marcinkus, situat într-un turn din secolul al XVII-lea aflat în interiorul cetății Vaticanului. „Într-o zi bună, erau spălați în jur de 400 de mili-

oane de dolari”, își amintea Brenneke. O mare parte a banilor provenea din operațiunile ultrascrete ale CIA.

„La fel ca alte servicii secrete, CIA stabilise relații clandestine cu mafia. CIA, asemenea Vaticanului, se temea că Italia putea să cadă în mâinile comunistilor. CIA a considerat că mafia putea împiedica acest lucru. În consecință, a decis ca activitățile mafiei în Italia să fie tolerate dacă acestea ajutau Italia, membră a NATO, să nu cadă în mâinile Moscovei la urne”, i-a spus autorului David Yallop.

Până în 1983, CIA își extinsese legăturile secrete cu grupările criminale internaționale, punând umărul la înarmarea Iranului și a gherilelor anticomuniste din Nicaragua. Brenneke spunea: „Banii de pe armele vândute iranienilor erau folosiți de agenție pentru a cumpăra droguri în America de Sud. Cocaina era trimisă în S.U.A. și vândută mafiei. Banii obținuți astfel erau folosiți apoi pentru a cumpăra arme destinate gherilelor din Nicaragua. Lucrurile scăpaseră de sub control în așa măsură, încât i-am spus consilierului pentru securitate națională al președintelui

Democrație (National Endowment for Democracy). Alte sume au ajuns mai târziu prin intermediul unei organizații din S.U.A. numite Stanton Group. Acestea au fost donate în numele contribuabililor americani. „Nu am primit mai mult de 200.000 de dolari anual. Nu știu să fi fost o sumă importantă sau măcar una cât de mică furnizată conducerii «Solidarității» de CIA. Nu există niciun ecou privind desfășurarea unei asemenea activități de când Polonia și-a dobândit independența în 1989. Cred că CIA își asumă merite pentru ceva ce nu a făcut”, spunea ea. „Dacă CIA ar fi fost cu adevărat implicată, am fi avut mai multă trecere la Washington.”

Surse de la Bank Lambert din Bruxelles continuă să susțină că nu există nicio dovadă că ar fi primit o sumă atât de mare de la Banca Vaticanului. Atunci unde s-au dus banii? În acest moment intră în scenă, nu pentru prima oară, unul dintre cei mai mari experți în tertipurii financiare, Robert Maxwell.

Maxwell vânduse softul Promis, modificat de israelieni, generalului Wojciech Jaruzelski, conducătorul comunist al Poloniei. Urma să fie folosit – și a și fost – împotriva „Solidarității”, precum și împotriva oricui susținea opoziția democratică poloneză care abia se înfiripa. Dar în timp ce distribuia Promis în toată lumea, Maxwell a vândut softul, în 1985 – când transferul banilor destinați susținerii Solidarității avu-

Semion Yudkovich Mogilevich

sese deja loc –, serviciului de contraspionaj belgian, Sûreté de l'État. Acest lucru i-a oferit Mossadului posibilitatea de a „vedea” operațiunile secrete belgiene, inclusiv cele financiare efectuate de Semion Yudkovich Mogilevich, unul dintre șefii mafiei rusești.

Mogilevich s-a impus cu repeziciune drept specialist în infracțiuni financiare majore, pregătindu-se să intre în lumea financiară postcomunistă. În 1985, avea deja birouri la Geneva, în Nigeria și în Insulele Cayman. Deținea de asemenea pașaport israelian, pe care îl obținuse cu ajutorul lui Maxwell. Acesta îl prezentase pe Mogilevich unui bancher elvețian care avea o agenție de investiții în Geneva și care făcea afaceri regulate cu Banca Vaticanului și cu Bank Lambert.

Undeva, în acest păienjeniș încâlcit – CIA, operațiunea de spălare a banilor realizată de Marcinkus, serviciul secret polonez, Mossad și Maxwell – se află răspunsul la întrebarea formulată în mod public de distinsul Richard

Pipes. Unde au ajuns cele 200 de milioane de dolari destinate Solidarității? Răspunsul s-a dovedit a fi uluitor de simplu. Cu ajutorul lui Promis, banii fuseseră interceptați de Mossad și folosiți la finanțarea propriilor operațiuni clandestine.

În trecut, serviciul israelian folosisese versiunea modificată a softului pentru a intra în conturile bancare

din străinătate ale milionarilor israelieni care sperau să-și transfere în mod discret banii dintr-o țară cu probleme de lichiditate. Nu doar că le confiscase acele sume, ci îi și convocase pe hrăpăreții milionari la o întrunire. Li s-a spus că vor avea de achitat o „amendă” pentru încălcarea reglementărilor valutare stricte ale țării. Refuzul ar fi însemnat un proces și, cu siguranță, condamnarea la închisoare. „Au plătit toți”, i-a spus Rafi Eitan autorului, cu o satisfacție nedisimulată.

În martie 2004, William Hamilton, președintele Inslaw, i-a spus autorului că softul Promis ar fi „ajutat Mossad să fure banii printr-o operațiune relativ simplă”.

O copie a softului a ajuns și în mâinile lui Osama bin Laden. Fusesse furată de Robert Hanssen, un specialist în computere al FBI, care a fost multă vreme unul dintre spionii importanți infiltrați de sovietici în interiorul Biroului. Se spune că KGB a vândut-o lui bin Laden contra sumei de două milioane de dolari.

Traducere de
Gabi MITROVICI

Nahum Admoni

păcălit pe mulți alții.“ Eitan a recunoscut pentru autor, în 2004: „A fost o lovitură strașnică. Da, o lovitură strașnică.“

Israelienii au introdus o „trapă“ în programul Promis. Dr. Jerzy Milewski, harnicul evreu polonez care răspundea de strângerea fondurilor necesare „Solidarității“, a fost convins de Eitan, într-o vizită la Bruxelles, să accepte softul modificat „drept cadou din partea Israelului“. Mossad a fost astfel primul serviciu secret care a pătruns în inima și sufletul „Solidarității“.

Sosirea CIA în calitate de client a fost bine primită de Marcinkus. El i-a invitat la cină, la Villa Stritch, unde bancherul avea un apartament cu trei camere, pe Casey și Brenneke. Servit de câțiva tineri chipeși din Roma – cărora Marcinkus le spunea „gărzile mele de corp“ –, înaltul, corpulentul arhiepiscop a aflat că Banca Vaticanului va mijloci transferul sumei de 200 de milioane de dolari către „Solidaritatea“. Mai târziu, în timp ce el și invitații săi

jucau o partidă de golf la Aquastina – cel mai exclusivist club de golf din Roma, care îi oferea cu titlu gratuit lui Marcinkus calitatea de membru –, au fost stabilite ultimele detalii.

Banii urma să părăsească America prin intermediul mai multor bănci, Bank of America și Citibank numărându-se printre ele.

Brenneke stabilise coduri speciale pentru toate tranzacțiile sale. Acestea erau schimbate în mod regulat. Niciun ban nu rămânea în niciunul dintre conturile sale mai mult de 72 de ore. Banii destinați Solidarității urma să ajungă de la Banco de Panama (ba ca națională a statului Panama), Standard Bank of South Africa și Coutts, banca reginei, din Londra, la Banca Vaticanului. Apoi, avea să fie redirecționați spre Bank Lambert din Bruxelles. Era ceea ce Brenneke numea „POS“ – procedură de operare standard. Parțial, a fost concepută pentru a rezolva ceea ce Casey numise „o mică problemă dificilă“.

Reprezentanții „Solidarității“ erau îngrijorați că, dacă se afla că primeau ajutor financiar substanțial de la Washington, regimul Jaruzelski putea să distrugă mișcarea, poate chiar să-i aresteze liderii. Această

discreție va provoca însă, mai târziu, un conflict public între unul dintre consilierii principali ai președintelui Reagan, profesorul Richard Pipes, și consilierul pe probleme de securitate națională al președintelui Jimmy Carter, Zbigniew Brzezinski.

Pipes ar fi susținut că știa foarte bine că sume mari de bani au fost transferate „Solidarității“ prin intermediul mai multor conturi operate de CIA. Existau informații potrivit cărora Pipes i-a cerut lui Brzezinski să spună unde au mers banii respectivi, dacă nu au ajuns niciodată la „Solidaritatea“. Era o întrebare la care Brzezinski nu a răspuns.

În cel mai bun caz, doar o mică parte a banilor din străinătate – de care avea nevoie urgentă Solidaritatea pentru a le plăti membrilor săi un salariu săptămânal simbolic în timpul grevei – au ajuns vreodată la biroul din Bruxelles al „Solidarității“. Elizabeth Wasiutynski, ai cărei părinți au fost membri ai rezistenței poloneze, a devenit șefa „Solidarității“ din Bruxelles. Ea a susținut cu insistență că banii destinați mișcării au venit de la confederația sindicală americană AFL-CIO, de la organizații sindicale internaționale și de la Fundația Națională pentru

Rafi Eitan (stânga) cu premierul Ariel Sharon

Feldmareșalul Walther von Brauchitsch, într-o discuție cu feldmareșalul Wilhelm Keitel

cu feldmareșalul Walther von Brauchitsch, solicitând să se comunice miniștrilor de Externe ai Puterilor Axei poziția oficială a Guvernului român. Generalul Ion Antonescu a ținut să sublinieze încă o dată: „În cazul când Germania nu ar fi în măsură să ne dea garanțiile necesare că trupele ungurești nu vor pătrunde în Banatul sârbesc în timpul și după operațiuni, România oferă colaborarea ei militară pentru a pune în imposibilitate pe unguri să revendice pretențiile lor asupra Banatului sub motivul că noi n-am cooperat militarmente”.

Ministrul plenipotențiar la Berlin, Raoul Bossy, a avut o întrevedere cu ministrul de externe german la 4 aprilie 1941 căruia i-a transmis punctul de vedere al Guvernului român în chestiunea Banatului sârbesc. Ribbentrop, probabil încă neinformați cu privire la conținutul convor-

birii Antonescu – Brauchitsch, a încercat inițial să minimalizeze importanța demersului Legației române și să susțină poziția Ungarilor, afirmând că „nu cunoaște rolul rezervat armatei ungare, dar are impresiunea că tocmai zona din care face parte și Banatul sârbesc ar trebui din punct de vedere geografic să fie atacată de unguri”. În replică, ministrul plenipotențiar român i-a atras atenția interlocutorului că frontiera dintre Ungaria și Iugoslavia era suficient de extinsă pentru a permite confruntarea mili-

tară directă între cele două popoare fără ca „ungurii să fie nevoiți să pătrundă într-un teritoriu asupra căruia n-au niciun drept, căci ar trebui evitat un gest care ar spori încă indignarea și revolta românilor față de maghiari”. Ulterior, în urma obiecțiilor energice formulate de Bossy, Ribbentrop a revenit asupra declarației sale, luând act de comunicarea Guvernului român.

Având în vedere rezervele și ezităările fățișe arătate de ministrul de Externe nazist în cursul convorbirii, Raoul Bossy sugera generalului Ion Antonescu efectuarea unui nou demers pe lângă feldmareșalul Walther von Brauchitsch cu scopul de a se

intervenii cât mai grabnic la cercurile decizionale germane pentru ca acestea „să dea răspunsul Guvernului român cât mai este timp, spre a nu fi puși pe neașteptate în fața unor fapte împlinite”.

Poziția tranșantă adoptată de România în chestiunea Banatului sârbesc a avut efectul scontat. La 5 aprilie 1941 OKW l-a informat pe generalul Kurt Himer – ofițerul de legătură german pe lângă Înalțul Comandament al armatei maghiare – că utilizarea trupelor ungare la est de Tisa nu este oportună, renunțându-se, totodată, la proiectata concentrare a unităților militare maghiare în regiunea Timișoara. Mai mult, pentru a preîntâmpina un eventual conflict militar între Budapesta și București, Hitler a decis la 12 aprilie 1941 plasarea Banatului sârbesc sub administrație militară germană pe perioada războiului.

Întrevederea din 12 iunie 1941 dintre Ion Antonescu și Adolf Hitler

Numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin la 1 martie 1941 (Magazin istoric, nr. 9/2020), Raoul Bossy s-a confruntat la scurt timp cu o acutizare a relațiilor româno-ungare, în urma deciziei Germaniei de a ataca Iugoslavia.

RELATIILE ROMÂNNO-UNGARE ÎN RAPOARTELE LUI RAOUL BOSSY

Dr. OTTMAR TRAȘCĂ

Directiva 26 din 3 aprilie 1941 preconiza, de asemenea, deplasarea unităților românești staționate în jurul orașului Timișoara spre est, „pentru a nu stingheri realizarea legăturii dintre Armata 2 maghiară și Corpul 41 Armată germană”. Această prevedere de neînțeles la prima vedere – ținând seama de raporturile deosebit de tensionate dintre Budapesta și București – se explică prin decizia inițială a Führerului de a permite armatei maghiare concentrarea în regiunea Timișoara, acest pasaj fiind ulterior șters, la 6 aprilie 1941, din textul directivei.

Modificarea intervenită în planurile germane a rezultat în urma convorbirii din 3 aprilie 1941 dintre comandantul Armatei de Uscat germane, feldmareșalul Walther von Brauchitsch, și generalul Ion Antonescu. Cu acel prilej, Conducătorul statului i-a transmis interlocutorului, într-o manieră ce nu lăsa loc de interpretări, că România nu ar putea asista impasibilă la intrarea trupelor maghiare în Banatul sârbesc. „În ceea ce privește evenimentele de la granița noastră de vest – arăta generalul Ion Antonescu –, atrag atenția asupra greșelii ce s-a făcut prin Tratatul de la Versailles, de a se împărți în două Banatul, care până la Tisa și Dunăre este o unitate geografică și economică, fiind în trecut și una politică. România nu ar putea admite in-

Raoul Bossy cu soția

trarea ungarilor în Banatul sârbesc. În acest caz am intra și noi și s-ar putea ivi spectacolul nedorit al unor lupte între membrii Pactului Tripartit. Trebuie insistat și comunicat Führerului că generalul Antonescu nu poate admite intrarea ungarilor în Banatul sârbesc fără a avea

împotriva sa poporul român [subl. O.T.]”.

Poziția tranșantă a României

Chiar în aceeași zi Conducătorul statului a informat Legațiile din Berlin și Roma cu privire la convorbirea avută

mari» compuse dintr-un mozaic de naționalități, care să joace printre popoarele din Sud-Est rolul de *primus inter pares*“. Prin urmare, încheia Raoul Bossy, „vom avea foarte mult de lucru spre a răsturna această situație, a spulbera țesutul de basme ungurești și a scoate în relief realitățile românești“.

Pe acest raport, Conducătorul statului a pus următoarea rezoluție: „Desigur că vom avea foarte mult de lucru. Douăzeci de ani de greșeli nu se pot repara într-o zi. Totuși trebuie să perseverăm. Știm cauzele răului. Să le înălțurăm. În domeniul politic am făcut tot ce omeneste a fost posibil pentru a schimba o atitudine ostilă într-una amicală. Trebuie schimbată însă și atmosfera. Aceasta nu mai poate fi opera unui singur om.

Trebuie o colaborare activă, inteligentă, organizată, energetică, efectivă și continuă. Propaganda trebuie organizată. Dar cu cine? Mă lovesc de o totală inerție, rea-voință, nepricepere, nu știu ce este. D-l Mihai Antonescu să ia chestiunea în de aproape cercetare și să o soluționeze“.

Prioritatea, atacarea U.R.S.S.

În urma încheierii cu succes a operațiunii „Marița“, în cadrul conferinței de la Viena din 21 – 22 aprilie 1941 Puterile Axei au tratat și decis

„reorganizarea“ – a se înțelege împărțirea – teritoriilor fostei Iugoslavii. Astfel, reuniunea a hotărât că „Bacica și Banatul vor fi atribuite Ungariei“, dar acest din urmă teritoriu avea să rămână sub ocupația trupelor germane pentru a se preîntâmpina „ciocnirile între români și maghiari“, în fapt confirmarea deciziei lui Adolf Hitler din 12 aprilie 1941. În ce privește România, Puterile Axei au „recunoscut“ dreptul României la compensații, acestea fiind gândite probabil

față de ei, nimic mai mult». Cu greu s-ar putea formula pretenții mai modeste către un aliat“.

Deciziile reuniunii de la Viena nu puteau fi decât în ton cu atmosfera redată de baronul von Weizsäcker, acestea fiind adoptate de partea germană – în urma consultărilor dintre Hitler și Ribbentrop –, în așa fel, încât în Balcani „nimeni să nu se înțeleagă cu vecinul său“. Cert este faptul că deciziile luate la Viena de reprezentanții Germanici și

Italici au nemulțumit profund inclusiv Guvernul român, rezultatul fiind modificarea punctului de vedere formulat de forurile decizionale din București în privința modificărilor teritoriale survenite în sud-estul Europei.

La 23 aprilie 1941 Guvernul român a înaintat la Berlin un memo-

randum în care își arăta deschis nemulțumirea față de achizițiile teritoriale obținute de Ungaria și Bulgaria, ce puneau în pericol, prin poziția întărită a Bulgariei, „echilibrul raselor în Europa“ și „echilibrul politic în Balcani“. Ținând seama de expansiunea teritorială a Bulgariei și Ungariei, Guvernul român solicita: 1) revizuirea tuturor frontierelor din sud-estul Europei „față de toate țările din acest sector și care au câștigat teritorii în 1940 – 1941, întrucât au fost radical schimbate condițiile echilibrului politic prin eveni-

Militari sârbi se predau

în est. Atmosfera în care s-au desfășurat tratativele este redată sugestiv în jurnal de secretarul de Stat din Auswärtiges Amt, baronul Ernst von Weizsäcker. „21.IV.1941, Hotel Imperial Viena [...] Momentan convorbiri cu italienii. Apetitul lor este invers proporțional cu curajul lor militar. Domnul von Ribbentrop afirmă că «este chiar un noroc faptul că nu au putut obține succese militare. În caz contrar, ei ar fi devenit absolut insuportabili. Punerea la dispoziție a teritoriului lor ca teatru de operațiuni militare este singura noastră cerință

„Vom avea mult de lucru“

În pofida succesului diplomatic major obținut de România în detrimentul Ungariei în chestiunea Banatului sârbesc, totuși Budapesta continua să beneficieze de simpatie și susținere considerabile în cadrul cercurilor decizionale, presei și opiniei publice germane. La această concluzie ajungea Raoul Bossy în cadrul unui amplu raport din 22 aprilie 1941 cu privire la relațiile dintre Ungaria și Germania, întocmit pe baza impresiilor culese în perioada scursă de la preluarea conducerii Legației române din Berlin. Deși politica progermană promovată de regimul antonescian contribuise la ameliorarea simțitoare a imaginii și poziției României în Germania – numeroase cercuri și personalități de frunte germane manifestând încredere și simpatie față de România și generalul Ion Antonescu –, totuși Raoul Bossy era nevoit să constate că „treceam încă pe planul al doilea în scara intimității politice și a sentimentelor celui de Al Treilea Reich, după unguri și bulgari“. Diplomatul român era vizibil impresionat de locul ocupat de Ungaria în cadrul victiei germane, teatrul, cinematograful, muzica fiind în opinia sa pline cu artiști maghiari. Situația era similară și în cadrul presei germane, unde orice eveniment din Ungaria era evidențiat prin expresii de

Generalul Kurt Himer (stânga)

genul *die tapfere ungarische Nation, unsere ungarische Waffenbrüder, die edle magyarische Nation* (viteza națiune maghiară, frații noștri de arme maghiari, nobila națiune maghiară) etc. Atitudinea filomaghiară era omniprezentă și în rândurile oficialităților și funcționarilor din cadrul Auswärtiges Amt. Raoul Bossy remarca faptul că în toate intervențiile sale referitoare la tratamentul discriminatoriu aplicat de autoritățile maghiare minorității române din Transilvania de Nord întâmpina, „de la cel mai înalt la cel mai mic slujbaş, aceeași tendință de a «echilibra» plângerile noastre cu acele, pretinse, ale adversarilor noștri“. Prin urmare – arăta diplomatul român – la toate demersurile sale în această privință partea germană răspundea la fel: „Aveți probabil dreptate, dar ungurii ne adresează aceleași plângeri contra Dv.“ Chiar și în cazurile în care Raoul Bossy combătea argumentat tezele maghiare, la diplomații germani își făcea apariția „străvezia dorință de a nu intra în fondul chestiunii, de a amâna o examinare care ar duce la rezultate nefavo-

rabile pentru unguri“. Raoul Bossy remarca că simpatia de care se bucura Ungaria era prezentă doar în cadrul autorităților guvernamentale și opiniei publice germane, spre deosebire de cercurile NSDAP, care manifestau o „adevărată aversiune“ față de „regimul feudal și latifundiar din Ungaria“.

În ce privește originea acestei simpatii și a relațiilor strânse dintre Germania și Ungaria, Raoul Bossy enumera patru factori: 1) vechea legătură dintre cele două culturi; 2) camaraderia de arme din Primul Război Mondial; 3) „Instinctul că dintre doi tovarăși de drum, te bizui mai mult pe acela care-ți datorește toată fericirea decât pe acela căruia i-ai impus jertfe mari și pe care în fundul conștiinței le știi nedrepte“; 4) propaganda maghiară, pe care Raoul Bossy o considera drept „organizația de acest gen cea mai puternică, abilă și lipsită de scrupule care a existat vreodată“.

În consecință, rezultatul acțiunii combinate a factorilor enumerați anterior și a strânselor legături germane era – în opinia diplomatului român – o „indulgență inexplicabilă față de dublul joc politic al Guvernului din Budapesta, o indulgență și mai inexplicabilă față de violările continue de către autoritățile ungare a angajamentelor luate la Viena, în sfârșit, tendința de a îngădui în oarecare măsură constituirea unei «Ungarii

Continuăm povestea fraților basarabeni Dimitrie, Sergiu și Vladimir Bogos (începută în numărul anterior), după Unirea Basarabiei cu România din 27 martie 1918.

FRATII BOGOS. LUPTĂTORI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

MARINA NEGRILĂ

La 13 ianuarie 1918, trupele române conduse de generalul Ernest Broșteanu au intrat triumfal în Chișinău (Magazin istoric, nr. 1 – 3/2018). Un grup de tineri entuziaști, studenți și militari din Chișinău, printre ei fiind trei studenți de la Facultatea de Medicină din Iași, merg cu o trăsură (într-o altă versiune apare o mașină militară) încărcată cu flori în întâmpinarea armatei române, înainte de intrarea în oraș. Studențele, Nina D. Bogos, Iulia Bujoreanu și Elena Tocan, erau îmbrăcate în cele trei culori naționale ale României: roșu, galben și albastru. Momentul era descris în memoriile filologului Vasile Harea (la acel moment redactor la ziarul Cuvânt moldovenesc, deputat în Sfatul Țării) și ale ofițerului Anatolie Moraru (deputat în Sfatul Țării), ambii fiind martori oculari.

Mai târziu în acel an, Nina D. Bogos se căsătorește cu avocatul Grigore Cazaciu, deputat în Sfatul Țării, care a votat la 27 martie 1918 Unirea Basarabiei cu România. Din păcate, doctorița Nina Bogos Cazaciu se stinge din viață în anul 1921, la numai 24 de ani.

La mijlocul lui februarie 1918, Dimitrie Bogos era avansat la gradul de maior și numit subsecretar de Stat la Ministerul de Război al tinerei Republici Moldovenești. În această calitate colaborează cu ofițerii de stat-major trimiși de Ministerul de Război din Iași, pregătind fuziunea armatei moldovenești cu armata română. După înfăptuirea actului istoric al Unirii Basarabiei cu România, la 27 martie 1918, armata moldovenească a intrat în componența armatei române.

După Marca Unire, ziua de 24 ianuarie a fost aleasă drept ziua pentru întrunirea Cavalerilor Ordinului „Ferdinand”. Din acest Ordin au făcut parte fiii neamului care, prin fapte deosebite, au contribuit la înfăptuirea Marii Uniri. Printre aceștia se numără și Dimitrie Bogos, șef de stat

major al armatei Republicii Moldovenești, precum și fratele său, Vlad Bogos, deputat în Sfatul Țării și conducător al studențimii basarabene.

Avocat, publicist, primar, deputat

Dimitrie Bogos a fost președinte al Societății Ofițerilor din fosta armată a Republicii Democratice Moldovenești, președinte al Ligii Cetățenești și președinte al Societății Ziariștilor Profesioniști.

În România Mare, Dimitrie a fost unul dintre primii prefecți de județ (prefect de Lăpușna între anii 1918 – 1920). La 1 iunie 1921 a fost trecut ca maior în rezervă în armata română. A fost di-

Primarul Chișinăului, Dimitrie Bogos (al doilea din stânga), la sărbătorirea zilei de 10 mai 1934, împreună cu fiica Margareta, soția Isabella și fiica Nina

mentele din Balcani și Iugoslavia"; 2) atribuirea Banatului sârbesc României; 3) a) Macedonie liberă cu includerea populației românești; b) teritoriu recunoscut pentru populația românească de pe Valea Timocului și Vardarului; c) condominiu germano-româno-italian pentru regiunea Timocului; 4) România revendica cu „hotărâre” drepturile sale asupra Cadrilaterului. În fapt, memorandumul urmărea, pe de o parte, prevenirea constituirii unui „front comun” maghiaro-bulgar ostil României, pe de altă parte, prin pretențiile teritoriale amintite anterior diplomația română urmărea crearea unei bariere „împotriva slavilor”. Revendicările incluse în memorandum au fost reluate de generalul Ion Antonescu și în cursul întrevederii avute cu Adolf Hitler la 12 iunie 1941, fără a obține însă câștig de cauză din partea conducerii Reichului.

Fără rezultat au rămas inclusiv toate intervențiile efec-

tuate de Raoul Bossy pe lângă oficialitățile germane atât în privința revizuirii în favoarea României a deciziilor conferinței de la Viena din 21 – 22 aprilie 1941, cât și în ceea ce privește tratamentul discriminatoriu adoptat de autoritățile maghiare la adresa populației române din Transilvania de Nord. Așa cum semnalase de altfel Raoul

fondul problemei. În cel mai bun caz, ministrul plenipotențiar român la Berlin a primit de la interlocutorii germani asigurări de genul: „Cunoaștem rana și aveți încredere desăvârșită în Führer, care va face tot posibilul spre a ajuta ridicarea României. Dar acum la mijlocul luptei trebuie să-și închine toată atențiunea numai războiului”.

Dezinteresul fățiș manifestat de Berlin față de solicitările Guvernului român este pe deplin explicabil dacă luăm în considerare că, pe de o parte, conducerea celui de Al III-lea Reich amânase pentru sfârșitul războiului soluționarea definitivă a litigiilor teritoriale existente între statele din sud-

estul Europei, pe de altă parte, la momentul respectiv, atenția cercurilor decizionale germane era îndreptată spre est, în vederea încheierii preparativelor pentru declanșarea operațiunii „Barbarossa” – atacarea U.R.S.S.

(Va urma)

Hotel Imperial, Viena

Bossy în raportul său din 22 aprilie 1941, oficialitățile germane – îndeosebi cele din Auswärtiges Amt – fie încercau să „echilibreze” plângerile Guvernului român cu cele înaintate de Budapesta, chiar dacă ele erau mult mai întemeiate decât plângerile maghiare, fie refuzau să intre în

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

care nu s-au lăsat convinse decât după prezentarea actului de deces. Soția, Isabella, a fost chemată la Procuratura Generală din București cu actul de deces, pentru a dovedi că el nu mai există (după cum consemna fiica sa Irida Bogos Ioan în jurnal).

Din Basarabia, în Prahova și Brăila

După Unire, Vladimir Bogos a absolvit Facultatea de Medicină la Universitatea din Cluj, după care revine în Basarabia, activând ca medic primar în județul Hotin. Ca publicist, a colaborat în perioada 1917 – 1918 la ziarlele *România Nouă* și *Cuvânt moldovenesc*, iar în perioada interbelică a publicat articole în diverse reviste și ziare. A fost prefect al județului Hotin în 1931 și deputat în trei legislaturi în Parlamentul României. A primit distincțiile „Steaua României” în grad de ofițer, „Coroana României” în grad de ofițer și Ordinul „Ferdinand”.

În 1940 s-a refugiat în România, iar în 1941 s-a întors în Basarabia și a practicat medicina în județul Hotin. După al doilea refugiu în România, în 1944, își reia activitatea de medic în regiunea petroliferă Ochiuri, județul Prahova.

Luând parte la campania de combatere a tifosului exantematic, se îmbolnăvește, boala afectându-i inima. În 1950, boala de inimă se agravează și la 25 mai 1950 a decedat în

Sergiu Bogos,
în timpul celui
de Al Doilea Război Mondial

București, la spitalul Filantropia, în urma unui atac de cord. Se odihnește alături de frații săi în cripta familiei, de la cimitirul Mănăstirii Cernica.

Sergiu Bogos, fiul mijlociu al preotului Bogos și al soției sale Vera, a urmat Facultatea de Științe Economice la Universitatea din Kiev, după terminarea Seminarului

Teologic din Chișinău. În timpul studenției a participat la activitățile Cercului Național „Deșteptarea” din Kiev, reactivat de fratele său Vladimir. La terminarea facultății, în 1914, este trimis pe front, unde, pentru acte de viteză, este decorat cu „Crucea Sfântului Gheorghe”. În 1917, după dezmembrarea armatei țariste, este demobilizat și se reîntoarce în Basarabia, la Chișinău, unde, împreună cu frații Dimitrie și Vladimir, a participat la lupta intelectualilor basarabeni pentru unirea cu România.

În perioada atât de dificilă pentru Basarabia din decembrie 1917 – martie 1918 a îndeplinit funcția de curier între Sfatul Țării și Guvernul României din Iași.

După Unire lucrează ca profesor de liceu la Școala de Viticultură și la Liceul Comercial din Chișinău. Preocupat de problemele

Un timbru dedicat maiorului Dimitrie Bogos, emis în 2014 de Poșta din Republica Moldova

economice din Basarabia, ia parte la recensământuri și elaborează monografiile ale satelor din județele Lăpușna, Soroca și Tighina. Printre acestea, cea mai amplă este monografia comunei Nișcani, din județul Lăpușna.

În 1941 a participat la eliberarea Basarabiei. După război a fost profesor la Liceul Comercial din Brăila. Se stinge din viață la București, în anul 1976, și se odihnește alături de frații săi.

În 2014, Poșta Republicii Moldova a emis seria de timbre „Militari Basarabeni în Primul Război Mondial”, în care figurează și maiorul Dimitrie Bogos, alături de generalul Constantin Brăescu și mareșalul Alexandru Averescu. Acest gest reprezintă un frumos omagiu adus de Republica Moldova fiilor săi. ■

Mormântul fraților Bogos
de la cimitirul
Mănăstirii Cernica

**În centru Pan Halippa;
în dreapta lui D. Bogos**

rector pentru Basarabia la Interne, în Guvernul generalului Alexandru Averescu (1920 – 1921), și ministru al Basarabiei în Guvernul Take Ionescu (1921 – 1922).

În 1924, a publicat la Chișinău lucrarea memorialistică *La Răspântie: Moldova de la Nistru 1917–1918*. Sursele pe care se bazează lucrarea sunt articole din ziare și reviste basarabene din anii 1917 – 1918, jurnalul său zilnic și al fratelui Vlad Bogos, cartea lui Constantin Stere, *Marele război și politica României*, manifeste, telegrame, adrese din acea perioadă. Lucrarea îmbrățișează veridic perioada, fiind realizată recent după evenimentele Marii Uniri, când amintirile erau proaspete. Este foarte bine documentată și constituie o sursă valoroasă pentru istorici. Nicolae Iorga menționează în lucrarea sa *O viață de om, așa cum a fost* pe „basarabeanul Bogos” ca fiind „autorul unei folositoare cărți despre unirea provinciei sale”.

Dimitrie Bogos a fost primar al Chișinăului între anii 1931 – 1934 și deputat în trei legislaturi în Parlamentul României: 1920, 1928, 1932. Profesează avocatură, iar ca publicist colaborează la ziarul *România Nouă*, revista *Viața Basarabiei* și alte publicații, cu articole interesante reflectând actualitatea în Basarabia.

În 1936, biografia sa, cât și a fratelui său Vladimir Bogos sunt incluse în lucrarea *Politics and Political Parties in Roumania* (Politică și partide politice din România), publicată de „International Reference Library Publishing Co.”, Londra.

La 10 noiembrie 1938, la București, la Sala Dalles, Dimitrie Bogos a ținut o conferință cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. După ce prezintă un istoric al provinciei și al capitalei sale, a descris situația din Basarabia de la Unire și până la acel moment.

Pentru activitățile din viața civilă și faptele de arme din cadrul armatei române a fost decorat cu Ordinele „Ferdinand” clasa I, „Steaua României” în grad de Comandor, „Coroana României” în grad de Comandor, „Vulturul României” în grad de ofițer, Medalia „Peleş” etc.

Eșarfa de doliu

Trecut în rezervă în 1921, este concentrat la 4 iunie 1940. După anexarea Basarabiei de sovietici, este mobilizat la 28 iulie 1940, apoi demobilizat la 15 noiembrie 1940, dar rămânea concentrat și la 22 iunie 1941 era iarăși mobilizat și trecea Prutul cu armata română.

Când a fost mobilizat la 22 iunie 1941, avea 52 de ani, în viața civilă era avocat, om politic, publicist. Era mobilizat în urma reactivării lui voluntare ca maior, pentru a participa la redobândirea provinciei natale. La trecerea Prutului și-a scos eșarfa de doliu pe care o purta la braț în memoria Basarabiei pierdute, luată abuziv de Rusia Sovietică, în urma ultimatumului din 26 – 28 iunie 1940, și a aruncat-o semnificativ în râul ce nu mai era hotarul care să despărță Basarabia de România.

Ultima dată care apare în carnetul său militar este 29 octombrie 1945, când a fost desconcentrat de la batalionul de infanterie al Marinci Regale și trecut în rezervă. Se întoarce la București, unde se găsea familia sa. Grav bolnav, intră în tratament la Clinica Medicală a Spitalului Colentina, condusă de profesorul dr. Nicolae Gh. Lupu, sub directă îngrijire și supraveghere a acestuia. Este îngrijit cu devotament de soție, Isabella Bogos, și înconjurat cu dragoste de fiicele sale Iraida, Margareta și Nina, dar nu a mai putut fi salvat. A decedat la București, str. Justiției, nr. 41, în apartamentul pe care-l închiriasse pentru familie, la venirea în refugiu. La data decesului,

14 mai 1946, mai avea o lună până la împlinirea vârstei de 57 de ani. A fost înmormântat la Cimitirul Ghencea, apoi transferat în cripta familiei din cimitirul Mănăstirii Cernica.

În 1950, în timpul masivelor arestări operate de regimul comunist din România, la 5 mai, Dimitrie Bogos a fost căutat de organele Securității,

**Dimitrie Bogos
cu eșarfă de doliu
la brațul stâng,
după pierderea Basarabiei,
împreună cu nepoțica
Rodica Marta, iulie 1940**

Gargară, ca să omorâm microbii

Cântând împreună cu tata

ALBUM ISTORIC

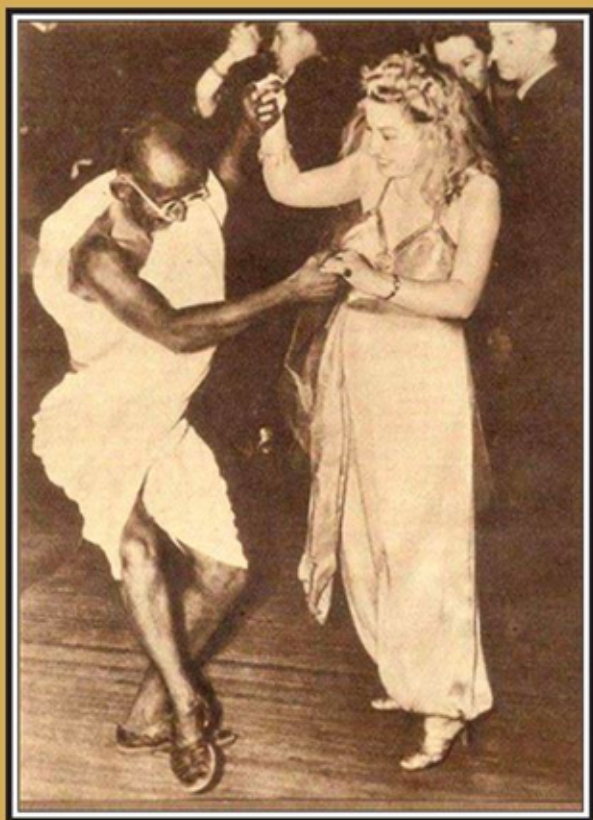
Mozaicul de fotografii pe care vi-l propunem pentru acest număr adună personalități istorice și anonimi. Fotografiiile susțin afirmația că o imagine face cât o mie de cuvinte.

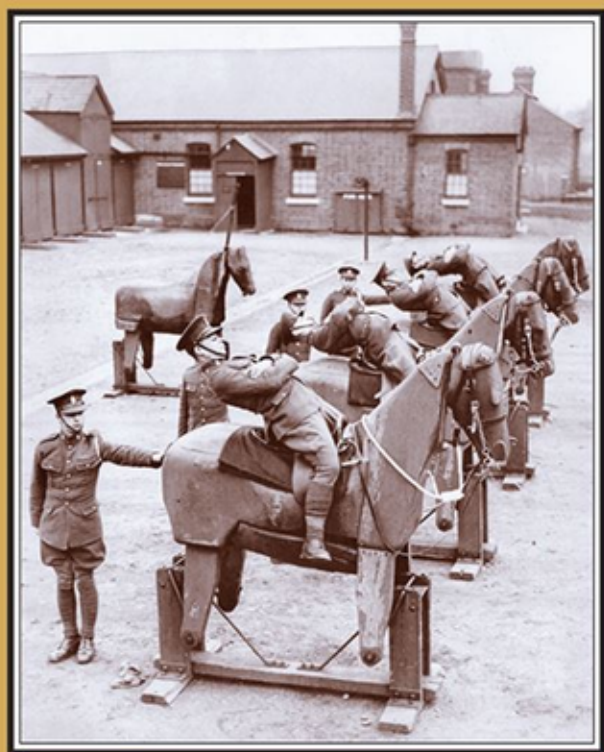
Omul politic Winston Churchill și actorul Charlie Chaplin

Liderul sovietic Leonid Ilici Brejnev și cel cubanez, Fidel Castro

Dansează Mahatma Gandhi

Metode moderne de instrucție

Pe când nu se inventase încă playstation

Pungi cu camfor la gât, măsură contra gripei spaniole

Poseidonios (istoric și retor grec, originar din Apamea, ce a trăit în prima jumătate a secolului I î.H. și a profesat la Rhodos și Roma) afirmă „că misiile se fereșc, din cucernicie, de a mânca victății și iată motivul pentru care nu se ating de carnea turmelor lor. Se hrănesc însă cu micre, lapte și brânză, ducând un trai liniștit – pentru care pricină au fost numiți *theosebeis* și *kapnobatai*. Unii traci – spune acesta – își petrec viața fără să aibă legături cu femeile, numindu-se *ktistai*; ei sunt onorați și socotiți sacri, trăind, așadar, feriți de orice primejdie” (*Geografia*, II, 3, 3). Misiile din text nu sunt altceva decât moesii, trib getic locuitor pe ambele maluri ale Dunării și, alături de ei, și alți traci cinsteau niște anahoreți (pustnici), dacă judecăm după moravurile descrise.

O precizare suplimentară aduce Flavius Iosephus, care, vorbind despre esenieni, o

sectă iudaică vegetariană, spune că „nu trăiesc aceștia într-un fel deosebit de al celorlalți oameni, ci traiul lor seamănă cu al așa-numiților *polistai* de la daci” (*Antichități iudaice*, XVIII, 1, 5). Scriitorul evreu aduce ca argument și paralelă pentru puțin cunoscuta congregație evreiască un exemplu din lumea dacică. Putem presupune, pe baza faptului că nu detaliază comparația, că auditoriului, respectiv publicului de la Roma din a doua jumătate a secolului I d.H., îi erau cunoscuți acești *polistai* daci și, prin aceștia, erau prezenți esenienii, spre mai buna lor înțelegere (termenul *polistai* a primit în timp numeroase critici, la fel și etnonimul *dakôn* „daci” utilizat. Dar F. Iosephus vorbește despre acești *dakôn* în toate manuscrisele lui, astfel că nu se pune problema unei erori permanente). Aserțiunea este importantă și prin faptul că

notează numele clerului dacic, spre deosebire de Strabon, care discută denumirile getice. *Războaiele iudaice* au fost finalizate între 92 – 94 d.H., după terminarea războaielor lui Domitian cu dacii, când aceștia erau deja bine cunoscuți la Roma.

Acestea sunt singurele surse care notează atât existența unor specialiști ai sacrului – fie ei asceți sau preoți – precum și denumirile castei. Termenii pentru desemnarea acestor prelați sunt *theosebeis*, *kapnobatai* și *ktistai*.

Interpretarea fiecăruia a generat o literatură abundentă, nu întotdeauna în acord reciproc sau care să ofere o soluție definitivă. Pentru *ktistai* și *theosebeis* a prevalat înțelesul de „întemeietori”, „fondatori”, iar pentru *kapnobatai* cea mai pertinentă relaționare este cea de „călători prin fum/nori”, cu trimitere la unele practici șamanice, de inhalare a unor substanțe fu-

Stelă votivă ce o prezintă pe zeița Bendis, purtând pileus

CLERUL DACILOR

CĂTĂLIN BORANGIC

Istoricul Ion Horațiu Crișan considera, pe bună dreptate, religia drept o formă de conștiință socială. Aserțiunea eruditului cercetător sublinia puternic importanța fenomenului religios în cadrul structurilor sociale, un motiv pentru care mulți specialiști s-au concentrat asupra religiei geto-dacilor în încercarea de a înțelege societatea autohtonă sau măcar de a o contura mai clar. Din nefericire, informațiile despre acest subiect sunt extrem de lacunare, interpretabile sau ambigue de-a dreptul, astfel că discuțiile, controversale și opiniile privind parametrii acestui fenomen în cultura locală sunt aprige și invers proporționale cu numărul sau calitatea informațiilor existente.

Panorama Sarmizegetusei Regia (sus), sanctuarul mare de calcar (stânga), sanctuarul mare circular (centru) și sanctuarul mic de calcar

Fără a mai relua corpul textelor antice despre acest subiect, toate dezbătute deja de istoriografia contemporană, este necesară o abordare a problemei din perspectiva elitelor care au dominat sentimentul religios, mai exact a corpului sacerdotal, și mai ales a implicării acestui

cler în fenomenul militar local, o direcție pe nedrept evitată de cercetători. Și în acest caz, parcimonia surselor de informare obligă la pășirea de multe ori pe terenul instabil al presupunerilor, dar studiile unor specialiști moderni permit astăzi unele introspecții utile, privitoare la oficianții

cultelor religioase din timpul regatului dac.

Un binom nuanțat

Despre clerul autohton doar Strabon și Flavius Iosephus aduc câteva informații textuale. Strabon spunea că

nice, încât au generat în percepția modernă un fel de realitate unificatoare, o imagine a unității spirituale a Daciei preromane.

Făcând o paranteză, despre rolul munților în religiozitatea dacică vorbește, târziu și partizan, Lactantius (240 – 320) care, amintind despre originea dacică a împăratului Galerius și a mamei sale, o numește pe aceasta *deorum montium cultrix* (adoratoarea zeităților munților; *De moribus persecutorum*, IX). Chiar dacă facem abstracție de tonul și subiectivitatea extremă ale lui Lactantius, total lipsit de neutralitate sau chiar propagandist creștin, interesat mai degrabă de deformări tendențioase și ponegrirea unor împărați romani acuzați de persecuții anticreștine, în general scrierile sale oferă informații adiacente prețioase. Dacă aserțiunea nu este o încercare de denigrare a originii lui Galerius, ea aduce în atenție un cult al zeilor

montani sau al munților, ce amintește de „muntele sfânt al dacilor“, Kagaionon, aparent poate practicat sau doar rămas în memoria culturală, la secole distanță după căderea Regatului Dac.

Clerul avea o componentă mixtă

În elementele ei fundamentale, între care și cele expuse, o parte a acestei concepții poate fi corectă, în sensul pandacic al unor repere, dovadă fiind similitudinile arhitectonice la mare depărtare în teritoriu sau recoagulara statului dac în jurul Sarmizegetusei. Totuși, trebuie avute în vedere practicile culturale domestice, individuale sau de familie, desfășurate în comunitățile depărtate de temple sau în regiuni izolate. Aceste manifestări spirituale au în esența lor numeroase variante și variabile, în contrast cu normele oficiale, mai ales în societățile aliterate. Pentru secvența dacică, diversitatea actului religios transpare cel mai evident din analiza ritualurilor funerare

ale războinicilor, în mormintele cărora, deși putem identifica idei comune, detaliile sunt diferite.

Alte particularități sunt sugerate de repartitia și compoziția tezaurilor de argint din teritoriu – în opoziție cu piesele de aur din proximitatea zonei sacre de la Sar-

Ritualurile există pentru a sublinia Călea, nu pentru că ele ar rezolva cu adevărat ceva.

Orson Scott Card
(scriitor american,
n. 24 august 1951)

mizegetusa –, depuneri care par a reflecta manifestări de cult cu caracter personal. Modul în care se leagă aceste depuneri a relevat un anume cod exprimat de tipul de piese conținute, acțiune ce reflectă cel mai probabil o singură persoană. Depunerile analizate au fost constituite din ansambluri de port, unitare din punct de vedere tehnologic și funcțional, realizate în același moment, de un singur artizan, pentru un singur individ, și au

Brățările dacice aflate în inventarul Muzeului Național de Istorie a României; printre piese se află și brățara descoperită în tezaurul dacic de la Băiceni, Iași (stânga sus)

migen-halucinogene și extazul indus de acestea. Împotriva acestui înțeles s-a pronunțat Ion Iosif Russu, care îl consideră un termen tracic, desfigurat de filtrul grecesc, și care ar avea la bază sensul de „a (stră)luci”. În glosarul de termeni traco-dacici al aceluiași autor, întocmit ulterior, cuvântul nu mai apare, semn că reputatul lingvist a renunțat la etimologia propusă mai înainte.

Polistai, pe de altă parte, a primit mai multe explicații. Prima susține o transformare a termenului *ktistai* în *polistai*, iar a doua susține lecțiunea originală *pleistoi*, pe care o pune în legătură cu numele personal Pleistoros (divinitate adorată de tribul tracic al apsinților, căruia i se aduceau sacrificii umane – Herodot, IX, 119), considerând că termenul se referea metaforic la *pileus*, însemnul pileatilor (nume dat nobililor daci). A treia consideră că *pleistoi* are înțelesul de *cei mai mari*, *cei mai buni*, respectiv o elită religioasă, opinie relativ acceptată de mediul academic românesc.

Evident, nu există un consens asupra acestor probleme, în principal din pricina insuficienței surselor directe de informare. Pentru subiectul elitelor militare, este suficientă ideea că probabilitatea existenței unui cîn preoțesc organizat sau măcar structurat în jurul unor doctrine articulate este foarte mare. Începând cu perioada regatului dac, acest lucru se va vedea cu atât mai mult.

Binomul sacru – cler creionat trebuie însă privit puțin nuanțat, în caz contrar riscând să devină o imagine „foto-

Bustul împăratului Galerius, de la Romuliana (Gamzigrad, Serbia de astăzi)

grafică”, fixă și generalizantă. Ceea ce, în ciuda conservatorismului religios, nu poate fi corect, căci există riscul major de a deforma realitatea. Fenomenul religios în discuție a avut două axe principale de manifestare. Una este de natură cronologică și privește evoluția în timp a sistemului de credințe conținut, iar a doua are în subordine fragmentarea geografică naturală, cu prezența unor anume nuanțări spirituale locale sau regionale.

O identitate instituțională

Evoluția fenomenului religios în spațiul dacic este o certitudine ce poate fi urmărită relativ mai ușor analizând descoperirile arheologice. Apariția impozantelor sanctuare și temple, îndosebi în centrul regatului, dar nu numai, este o astfel de evoluție, chiar dacă cronologizarea fină a evenimentelor edilitare este problematică. Tot evolutiv trebuie văzut și fenomenul arhitecturii fu-

nerare, deși sensul evoluției, respectiv ocultarea mormintelor, ne rămâne, în resorturile lui intime, necunoscut. Ambele transformări și probabil multe altele rămase invizibile au în centru corpul sacerdotal, acei specialiști ai sacralului, singurii în măsură să genereze, implementeze și gestioneze astfel de modificări într-un timp relativ scurt.

Coordonata dispersiei geografice ar trebui, teoretic, să fie abordabilă ceva mai consistent, dar și ea este incomplet conturată din cauza cercetărilor arheologice inegale care ar fi trebuit să evidențieze situațiile particulare. Totuși, suma artefactelor și complexelor arheologice cunoscute în acest moment, evaluate prin alte filtre, debarasate de schemele de interpretare tradiționale, a dus la o reconfigurare, ușoară deocamdată, a perspectivei asupra fenomenelor religioase din timpul regatului.

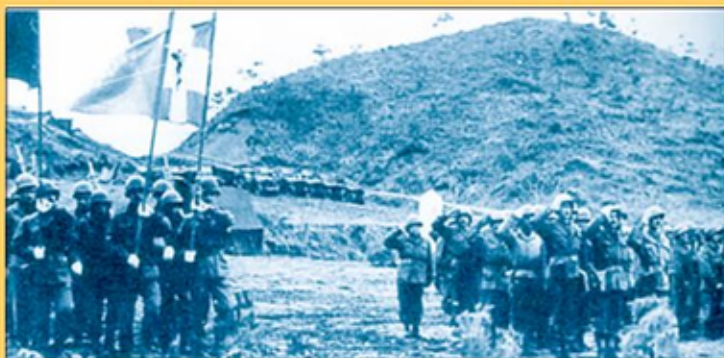
În primul rând s-a trasat o linie mai clară între sentimentul religios văzut ca emoție colectivă, generată și gravitând în jurul edificiilor de cult, ele însele rezultatul unor gesturi și atitudini de grup, radiind în teritoriu ideologii și politici identitare clare. Acumulările de podobe de aur din preajma Capitalei ar reflecta tocmai această identitate „instituțională”, colectivă. Posibilitatea ca lucrurile să fi stat întocmai este foarte mare. Arhitectura sacră și clerul aferent, autoritatea regală rezidentă, zona montană, concentrația de ateliere metalurgice și implicațiile religioase ce decurg de aici sunt doar câteva dintre argumentele puternice în acest sens. Atât de puter-

Exclusivitate

70 DE ANI DE LA PARTICIPAREA GRECIEI LA RĂZBOIUL DIN COREEA

APOSTOLOS PATELAKIS
(Salonic, Grecia)

Grecia a fost una dintre cele 21 de țări care au participat activ la războiul din Coreea (1950 – 1953), făcând parte din coaliția condusă de Statele Unite, sub patronajul Organizației Națiunilor Unite, care s-a opus Coreei de Nord, susținută direct de China. În momentul izbucnirii conflictului militar (25 iunie 1950) dintre Re-

Batalion grec în Coreea

publica Populară Democrată Coreeană și Coreea de Sud, Grecia era o țară ruinată economic în urma triplei ocupații germane, italiene și bulgare (1941 – 1944), precum și a războiului civil (1946 – 1949), dar avea o armată cu moralul ridicat după victoria obținută asupra formațiunilor militare comuniste și dotată cu armament american modern.

Isolată în sudul Peninsulei Balcanice și îngrozită de pericolul comunist, Grecia a cerut să adere la NATO pentru a se simți mai în siguranță, dar cererea sa a fost respinsă pe motiv că aderarea Greciei nu era necesară pentru securitatea lumii occidentale. În fața situației create, Guvernul grec a considerat că războiul din Coreea constituia o oportunitate pentru a demonstra americanilor, care dețineau poziția de lider militar și politic, că era necesară integrarea Greciei în nucleul statelor occidentale membre NATO, dar și pentru a le mulțumi pentru ajutorul acordat în războiul civil împotriva comuniștilor.

24 de zile pe mare

Hotărârea fiind luată de Guvernul generalului N. Plastiras, forțele armate grecești care trebuia să lupte de partea sud-coreenilor au început pregătirile în octombrie 1950, în zona orașului Lamia, în centrul Greciei. Pregătirile au fost de scurtă durată, întrucât militarii și ofițerii erau bine antrenați prin participarea la războiul civil, recent încheiat. Majoritatea militarilor înrolați au fost voluntari, dar au existat și cazuri în care ofițerii a trebuit să le amintească militarilor că refuzul de participare le va putea crea necazuri în

Scena XLV de pe Columna Traiană, în care trei prizonieri romani sunt torturați cu ajutorul unor făclii de câteva femei dace

fost îngropate împreună în același timp. Urmărind ideea istoricului D. Spănu, cu privire la seturile de piese ce compun aceste tezaure, cercetătorul A. Rustoiu o nuanțează și mai mult, spunând că „seturile de piese de port sunt reprezentate de obicei de fibule [...], brățări purtate în pereche sau combinate uneori cu alte tipuri, precum și podoabe pentru gât: lanțuri și coliere rigide de tip torques [...] Uneori, aceste garnituri sunt însoțite și de podoabe pentru păr sau de centuri metalice. Nu ar fi exclus ca unele dintre podoabele inelare să fi fost utilizate ca verigi de gleznă, așa cum se constată în morminte feminine din spațiul Latène central-european. Toate aceste garnituri, conform analogiilor funcționale din alte spații europene și din diverse etape ale epocii fierului, constituie piese de port feminine”.

În acest registru, A. Rustoiu ne propune încă un tip de oficiant, „preoteasa”, ipoteză sprijinită și de reprezentările feminine prezente pe două

dintre falerele de la Lupu (județul Alba). Mai mult chiar, acesta extinde aria de competență a acestor personaje cu atribuții religioase, considerând că ele puteau să fi fost preotese nu doar în zonele unde au fost descoperite depunerile tezaurelor de argint, ci ar fi oficiat și în templele Sarmizegetusei, iar brățările de aur au aparținut mai degrabă unor personaje feminine care oficiau unele ceremonii sacre acolo. Având în vedere încetarea depunerilor votive de tezaure din argint compuse din piese de port ceremonial după epoca lui Burebista, ipoteza propusă de A. Rustoiu are și o altă explicație. Este posibil ca preoții și preotesele să se fi mutat din teritoriu, în cadrul marelui program de instituționalizare religioasă, în proximitatea centrului religios al Capitalei. Evident că această posibilă deplasare nu a fost una generală sau completă, ci destul de selectivă și care a cuprins doar unele regiuni, în timp ce altele și-au păstrat caracterul periferic.

Clerul din zona centrală a Regatului Dac ar fi avut, în schema propusă, o componentă mixtă, fiind alcătuit atât din bărbați, cât și din femei. Acestei imagini îi putem asocia scena XLV de pe Columna Traiană în care trei prizonieri romani sunt torturați cu ajutorul unor făclii de câteva femei dace. Or, este puțin probabil că un episod banal, în care niște văduve se răzbună schingiind niște captivi, era mai important de immortalizat decât sacrificiile umane oficiate de niște preotese (schingiuirea ritualică era urmată de uciderea victimelor, practici existente și la traci, sarmați sau germanici. Regretatul arheolog Radu Vulpe considera drept preotese atât femeile care chinuiau ritualic prizonierii, cât și personajul feminin de rang înalt capturat dintr-o cetate dacică și, aparent, exilat în imperiu). Scena este mai degrabă imortalizarea unor acte publice, asumate de instituția religioasă a dacilor. Pentru fapte similare, *clementia* nu a mai fost acordată cetăților Corint și Cartagina, ambele distruse de romani.

Represaliile dure ale romanilor de după cucerirea Capitalei au avut ca țintă principală templele și sanctuarele, precum și preoțimea rezidentă acolo. Motivația nu poate fi despărțită de atitudinea clerului dac, de implicarea acestuia în politica regatului dac în continuarea războiului și de vina de a fi sacrificat soldați romani în cinstea zeilor locali. Și oameni și zei trebuia pedepsiți deopotrivă.

(Va urma)

Japonia (Itazuke). În Japonia au ajuns la 1 decembrie 1950. Durata totală de zbor a fost în jur de 58 de ore. Escadrila grecească a activat cu succes în cadrul aviației americane, prima acțiune fiind la 4 decembrie 1950, adică la câteva zile de la sosire. Sarcina avioanelor grecești era de a transporta diferite tipuri de materiale, muniții, persoane, răniți, prizonieri, corespondență, chiar și morți de pe linia întâi a frontului. Piloții greci au efectuat în total 2.787 de misiuni, însumând 17.532 de ore de zbor, au transportat 70.586 de persoane și 9.243 de răniți.

Prima mare bătălie la care au participat grecii, alături de americani, a fost cea din 18 decembrie 1950, la nord de Seul, împotriva chinezilor, care luptau de partea nord-coreenilor. Bătălia a fost crâncenă, pe un ger groaznic, împotriva unui adversar superior numeric și bine pregătit, dispus mai degrabă să moară decât să se predea. Aici s-au înregistrat și primele victime în rândul grecilor: zece morți. Grecii au participat la numeroase bătălii, dar cea mai sângeroasă pentru ei a fost cea din octombrie 1951, de pe Vârful Scotch, care a durat o săptămână. Ei au respins toate acțiunile ofensive ale chinezilor, dând dovadă de curaj și spirit de sacrificiu. Bilanțul pentru greci a fost dur: 28 de morți și 85 de răniți.

Militarii și ofițerii greci au luptat cu același elan și înflăcărare, la fel cum au luptat împotriva italienilor în 1940, când aceștia au atacat Grecia. Nu și-au părăsit pozițiile încre-

Piloți militari greci

dințate de comandamentul american niciodată, impresionându-i pe camarazii americani, atât prin dăruirea lor, cât și prin tehnica de luptă corp la corp. Singura dată când grecii a trebuit să se retragă a fost în septembrie 1952, când americanii, din greșală, au bombardat detașamentul grecesc care lupta cu chinezii pe Dealul Nory. Americanii au reușit prin această tragică greșală să omoare 20 de greci și să rănească alți 20, stârnind mânie și critici în Grecia.

Cu puțin timp înainte de semnarea armistițiului între cele două părți combatante, s-a desfășurat, în iunie 1953, cea mai sângeroasă bătălie a războiului, aceea pentru ocuparea dealului Harry. Chinezii și americanii au ocupat alternativ acest punct strategic, pierderile din ambele părți fiind impresionante. Nemaiputând face față atacului chinezilor, care se revărsau ca un fluviu, americanii au cerut grecilor să intervină. La 16 iunie 1953, căpitanul Konstantinos Skaltsas, împreună cu 110 militari greci se angajează în luptă. Când grecii au ajuns pe deal au încercat să sape tranșee, dar n-a fost posibil, întrucât exista un strat format din cadavrele militarilor uciși, aflate în stare de putrefacție din cauza căldurii, ceea ce

genera un miros insuportabil. Timp de trei zile grecii au rezistat eroic atacurilor succesive ale chinezilor până când aceștia și-au dat seama că nu pot cuceri dealul și s-au retras. Bilanțul acestei groaznice bătălii a fost, pentru greci, cinci morți și 18 răniți, pentru chinezi, în

Pe dealul Harry

viitor. Participanții la această campanie trebuia să fie sănătoși, necăsătoriți și cu o orientare politică de dreapta, adică să urască comunismul. Participanților li s-au promis unele avan-

Militari greci pe nava care îi transporta către Coreea

taje, precum scurtarea stagiului militar cu trei luni, salariul plătit familiilor pe durata șederii lor în Coreea, stagiul în Coreea considerat ca vechime la pensie și multe altele.

Guvernul grec a hotărât ca militarii și ofițerii greci să se schimbe prin rotație, din șase în șase luni, dar unii au stat și mai mult, astfel încât în perioada 1950 – 1955 au luptat, în total, în Coreea 10.225 oameni, dintre care 669 ofițeri, grecii constituind cea de-a cincea forță între aliați. Deși războiul a durat trei ani, grecii au rămas în Coreea până în decembrie 1955, pentru a ajuta la reorganizarea țării. La această misiune, la mii de kilometri de țară, au participat și câțiva preoți militari, care i-au încurajat și s-au rugat pentru militari și pe linia frontului.

Primul batalion de infanterie grec (820 de militari și 51 de ofițeri), în frunte cu colonelul Ioannis Daskalopoulos, a plecat din portul Pireu cu nava militară americană „General W.G. Haan”, la 16 noiembrie 1950. Nava a făcut o escală în portul Izmir, unde s-au îmbarcat și 1.500 de militari turci (Turcia dorea și ea să intre în

NATO) și și-a continuat drumul până în portul Pusan, în sudul Peninsulei Coreea, unde a ajuns la 9 decembrie 1950, adică după 24 de zile de la plecare. Călătoria a fost – după cum mărturisesc veteranii participanți la această campanie – lungă, obositoare, plictis-

sitoare, dar le-a permis să cunoască modul de viață al militarilor americani. Primele impresii ale soldaților greci culese din Coreea au fost groaznice. O țară distrusă, mizerie,

foamete, un strat mare de zăpadă și o vreme geroasă neobișnuită pentru greci. De altfel, prima victimă în rândul grecilor a fost un militar care a adormit în mașină și a fost găsit înghețat din cauza temperaturilor foarte scăzute (-30°C). Batalionul grec a fost încadrat în Divizia I Americană, cu baza în localitatea Suwon, la sud de capitala Seul. Grecii au colaborat bine cu americanii, armamentul, echipamentul și tactica lor de luptă fiindu-le cunoscute din timpul războiului civil.

Menționați de președintele Eisenhower

Grecia a participat la acest război și cu o escadrilă de aviație, formată din șapte avioane americane de tipul C-47 Dakota, cu un personal de 67 de oameni (30 piloți și 37 personal tehnic). Dacă pentru infanteriști participarea a fost mai mult voluntară, pentru piloți ea a constituit o misiune în afara țării, dat fiind faptul că era nevoie de piloți cu mare experiență, care trebuia să acționeze în condiții deosebit de grele. De cele mai multe ori a

trebuit să decoleze și să aterizeze pe piste improvizate pe câmpii sau în alte zone. Avioanele au decolat la 11 noiembrie 1950 de pe aeroportul Elefsina (lângă Atena) și au urmat traseul Cipru – Arabia Saudită – Pakistan – India – Thailanda – Indochina – Filipine –

Preoți militari i-au încurajat și s-au rugat pentru militari și pe linia frontului

Recunoștința coreenilor

În decembrie 1953, Guvernul mareșalului Alexandros Papagos a acceptat să mărească contingentul grec cu încă 1.607 militari și 122 ofițeri, ajungând la 2.163, pentru a acoperi golul lăsat de plecarea contingentului francez în Indochina. Numărul lor s-a redus treptat, ajungând la 850 în aprilie 1955 și la 191 în decembrie 1955. În perioada ianuarie 1956 – mai 1958 a mai rămas doar un mic grup, care reprezenta Grecia (un ofițer și nouă militari).

În acest război și-au pierdut viața 182 de militari și ofițeri greci, dintre care 12 piloți, iar 610 au fost răniți mai mult sau mai puțin grav. S-au prăbușit pe câmpul de luptă patru avioane. Guvernul S.U.A., în semn de recunoaștere a aportului și eroismului grecilor la această campanie militară, a acordat șase cruci de luptă (*Distinguished Service*), 32 *Silver Stars*, 110 *Bronze Stars*, iar piloților 19 *Air Stars*.

Majoritatea militarilor și ofițerilor greci s-au întors în patrie la 4 martie 1955 cu nava militară americană „USS General R.M. Blatchford”. Mare bucurie pentru rudele care i-au întâmpinat în portul Pireu, dar mare tristețe când au fost coborâte sicriile celor morți, căzuți eroic pe câmpul de luptă. Ei au fost înmormântați provizoriu în cimitirul militar din orașul Pusan, apoi au fost deshumati și aduși în sicrie metalice, acoperite cu drapelul grecesc. A fost un moment foarte tragic pentru mamele, surorile și soțiile celor decedați. La această dificilă ceremonie au asistat regele Paul și vicepreședintele Guvernului grec, Panaiotis Kanellopoulos.

În anul 1974, în apropiere de Scul, în Valca Eroilor, Republica Coreea a ridicat în cinstea ostașilor

Monumentul ridicat la Salonic în amintirea militarilor greci căzuți în Coreea...

greci căzuți în război un monument a cărui inscripție le elogiază bravura și proclamă glorie veșnică acestor eroi. La Salonic, în memoria celor care și-au pierdut viața în Coreea, din inițiativa Asociației Luptătorilor Veterani din Coreea și a Consului general onorific din Coreea a fost construit un monument comemorativ, în anul 1994, în forma unei pagode coreene, din marmură gri, flancat de patru plăci de marmură pe care sunt încrustate numele celor decedați în îndepărtata Coree. Monumentul se află amplasat pe faleză, în apropierea Palatului Muzicii. În anul 2003, Republica Coreea a construit un monument la Atena în memoria celor căzuți eroic în Coreea, unde în fiecare an se oficiază slujbe de pomenire.

Oficialii sud-coreeni nu i-au uitat niciodată pe militarii greci care și-au sacrificat viața pentru libertatea lor. Cu fiecare ocazie, de-a lungul anilor, s-au referit cu respect și admirație la aportul lor în cadrul armatei aliate sub egida O.N.U.

Datorită atitudinii în cadrul războiului din Coreea și din alte motive geostrate-

gice și politice, Grecia și Turcia au devenit membre NATO la 18 februarie 1952, contribuind la întărirea flancului de Sud-Est al NATO. Uniunea Sovietică a considerat această aderare ca îndreptată împotriva ei și a reacționat în mod oficial pe plan bilateral. ■

... și cel din Atena

jur de 1.450 de morți, pentru americani, 150 morți și 550 de răniți. Președintele S.U.A., Dwight D. Eisenhower, s-a referit la acțiunile eroice ale grecilor, iar steagul unității a fost decorat.

Primul conflict al Războiului Rece

Corpul expediționar grec a efectuat și opere de binefacere. Cu banii adunați de la militari s-a construit Biserica Sfântul Nicolae în centrul capitalei Seul, unde slujeau un preot grec și unul sud-coreean, în jurul căreia s-a constituit comunitatea ortodoxă coreeană. Mulți copii sud-coreeni orfani au primit protecție și hrană și au fost botezați creștini de preoții greci. Doctorii au acordat asistență medicală sud-coreenilor bolnavi și răniți. Militarii greci s-au purtat corect cu sutele de prizonieri chinezi, conform normelor internaționale. O problemă serioasă pentru greci a fost că ei nu puteau să facă o distincție între coreeni și chinezi, creându-se de multe ori confuzii.

În fiecare an, la 25 martie, în cadrul garnizoanei americane, grecii sărbătoreau cu mândrie Ziua Națională a Greciei, festivitate la care participau reprezentanți ai Guvernului sud-coreean și ofițeri superiori americani. La ceremonia din 1951, generalul american Matthew Ridgeway, în mesajul de salut, printre altele, a menționat că „militarii greci sunt demni urmași ai tradițiilor de la Marathon și Thermopile” și a decorat cu o deosebită satisfacție pe eroii greci care s-au remarcat în marea bătălie din ianuarie 1951.

În timpul liber și, mai ales, după crâncenele bătălii, militari greci mergeau să se relaxeze și

să se distreze la Seul, iar piloții la Tokyo. N-au acceptat niciodată să profite de sărăcia cruntă a localnicilor care le ofereau fetele sau surorile pentru cinci – zece dolari. Un moment deosebit l-a constituit venirea celebrei actrițe Marilyn Monroe, ca să-i distreze și să-i însușească pe militarii americani. La spectacolul prezentat au asistat și grecii, ca și militarii din celelalte țări aliate.

Opinia publică din Grecia a urmărit cu mare interes evoluția armatei grecești în Coreea. Din numeroasele articole publicate în ziarele epocii reiese că grecii au fost alături de armata greacă, fiind mândri de succesele obținute în lupta pentru drepturile și libertățile popoarelor. Partidul Comunist Grec aflat în ilegalitate, cu sediul în exil, la București, a condamnat vehement această acțiune, susținând că, de fapt, este o intervenție imperialistă brutală a americanilor în Coreea, la care Grecia nu trebuia să participe.

Într-un comunicat al P.C.G., din 7 martie 1951, printre altele, se menționa: „Premierul Plastiras este cel care a trimis fiii poporului pentru a fi măcelăriți în Coreea”.

După trei ani de confruntări sângeroase, în care 1,5 milioane de nord-coreeni, 1,3 milioane de sud-coreeni, 900.000 de chinezi și 34.000 de americani au murit, și după îndelungate și dificile tratative, s-a semnat, la 27 iulie 1953, la Panmunjom, orașul de frontieră dintre cele două state coreene, un armistițiu, granițele celor două republici rămânând cele de dinaintea începerii războiului. Acestea au fost rezultatele primului conflict al Războiului Rece, un război crâncen între lumea comunistă și cea non-comunistă. Un război care a marcat definitiv vicile coreenilor, dar și pe ale celor care au participat la război.

Marilyn Monroe cântă pentru militari în Coreea

Drept să vă spunem, ingenioasa și după mine prea severa critică a d-lui Maiorescu m-a făcut să privesc cu un ochi de compătimire versurile ce făceam odată. Dar vina nu e a mea. Pe când le scriam, cu trei, patru sau cinci ani în urmă, d. Maiorescu nu dechiarase încă resbel înverșunat diminutivelor limbei noastre și cu, neavând alți călăuzi decât pe iubiții noștri Alecsandri, Bolintineanu, Negruzzi etc., era natural să nu știu [știu – n.a.] totu deuna [tot-deauna – n.a.] videca bunul și frumosul sau să-l văd unde nu era.

Dacă acuma aș mai putea face versuri, desigur că aș sta cu cartea d-lui Maiorescu sub ochi, spre a nu mă face culpabil de lase-frumusețe și bun gust.

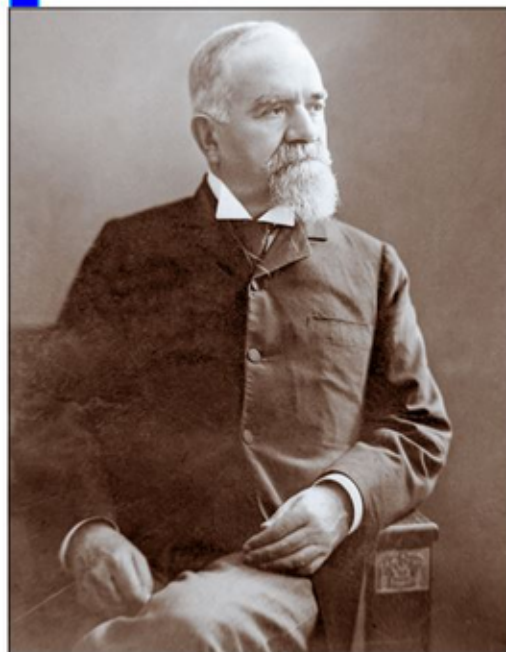
Respectuoasele mele salutări lui C. Costachi, precum și d-lui Leon Negruzzi.

Salutându-vă cu sinceritate și recunoștință, vă rog se primiți afectuoase strângeri de mână de la [...] și amicul d-voastră.

S.G. Vârgoliciu

P.S. Cât pentru tipărirea numelui meu, dacă veți publica bucățile ce vă trimit, aceasta o las la voința d-voastră, cu toate că mai mult aș vroi se fie anonime.

Titu Maiorescu

Berlin, 5 Ianuarie 1871

Iubite amice,

Am primit cu câteva zile înainte de plecarea mea din Würzburg epistola ta, la care am lăsat să-ți răspund de la Berlin. Dacă nu am făcut-o mai degrabă, cauza e că încă nu eram bine regulat [nu eram bine stabilit – n.a.], odaca nefiindu-mi încă gata. Acum însă mă aflu în locuința mea, tot într-o casă cu D. Xenopol, și mă grăbesc a lua condeiul în mână, cu toate că nu am ceva important de spus.

La Berlin am sosit de sâmbătă, 31 decembrie. Frigul însă care e mare aici m-a împiedicat până acuma să es mai des din casă spre a-mi putea face o idee cât de mică de capitala Prusiei. Cece ce m-a minunat mult e obiceiul dinspre ziua Anului Nou, pe care le cunosc. Am văzut multe moravuri, mai mult sau mai puțin absurde, dar acesta mi s-a părut cu totul nedemn de un popor care pretinde a sta în capul civilizațiunei moderne.

Hotărârea ta de a părăsi cu totul politica și desgustu ce ți-au produs meschinăriile oamenilor noștri de stat nu pot decât se fie în interesul literelor noastre. Oricât de mare bine ai putea să faci țarei pe acest tărâm, tot mai mare va fi binele ce vei face literaturii noastre, care deja, îmi place să o constatez, te numără între neobosiții săi campioni.

Asigurarea ce-ți dăduse d. Carp că paralele mi se trimisese s-a realizat, înainte de primirea scrisorii tale. Banii sosise la un bancher din [...] și după măsurile luate de mine, mi i-au trimis la Berlin, unde-i am și primit deja.

Schimbarea Ministerului nu mi-a prea făcut bună impresiune, mai ales tocmai acuma când presa străină se ocupă mult de vuctele ce circulează asupra unei note ce Carol ar fi adresat Puterilor garante. Nu cunosc întru cât aceste vucte sunt fundate. Tu vei ști negreșit mai mult în privirea asta, ca unul ce ai trăit într-o atmosferă unde puteai se afli mai lesne adevărul.

După aceea schimbarea Ministerului îmi displace și dintr-un alt punct de vedere cu totul personal și egoist. Cât era d. Carp la Culte și Instrucțiune, eram sigur că cererile mele nu se rătăceau prin archive. Tu știi că cerusem un

SCRISORI DE LA ȘTEFAN G. VÂRGOLICI CĂTRE IACOB NEGRUZZI

NICOLETA STAN-ȚURCANU

Iacob Negruzzi

Correspondența constituie un izvor nesecat de informații prețioase despre viața unui om. Gândurile și preocupările lui se regăsesc în rândurile scrise cu ajutorul condeiului de altădată. Este și cazul epistolelor trimise de Ștefan G. Vârgolici (1843, Borlești, Neamț – 1897, Iași), expediate lui Iacob Negruzzi (1842, Iași – 1932,

Ștefan G. Vârgolici

București). În timpul scurtei sale vieți, Ștefan G. Vârgolici a fost profesor universitar, poet, critic literar, traducător, membru corespondent al Academiei Române.

La rugămintea amicului său Iacob Negruzzi, directorul revistei *Convorbiri literare*, Ștefan G. Vârgolici a început colaborarea cu această publicație încă de la înființarea ei, în anul 1867. În aceste scrisori se poate vedea relația lor apropiată. Iacob Negruzzi era un om influent, iar Ștefan G. Vârgolici îl ruga să-i ajute pe Mihai Eminescu sau Nicolae Iorga. Scrisorile ne dezvăluie și amănunte din viața personală a lui Ștefan G. Vârgolici.

Când am realizat transcrierea scrisorilor am încercat să păstrez particularitățile specifice scrisorilor originale, pentru a nu se pierde farmecul lor. Am adaptat doar alfabetul de tranziție la cel folosit astăzi. Scrisorile se păstrează la Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise.

Paris, 16/4 Noemvrie 1867

Salutare Domnule Negruzzi!

Am primit și cetit cu mare plăcere amabila d-voastră scrisoare, și la câteva zile în urmă am și primit colecțiunea *Convorbirilor literare*. Vă mulțumesc din tot sufletu pentru bunătatea ce ați avut, de a-mi procura satisfacțiunea nespusă ca să am în orele mele de repaus o lectură plăcută, instructivă și așa de variată ca aceea a revistei d-voastre. Voi căuta

de asemenea ca să profit, pe câtu-mi va fi cu putință, la gracioasa propunere ce-mi faceți de a vă trimite din când în când câte ceva.

Vă mărturisesc că de când sunt în străinătate puțin m-am ocupat cu ceva afară de studiile mele. Vă voi trimite însă din micile mele compuneri de astă dată și din când în când și articole de literatură. Începând chiar de pe acum, vă alăturerez câteva bucățele pe care le veți publica, dacă le veți crede demne de a figura alături cu încântătoarele d-voastră poezii și acelea a[le] celorlalți domni colaboratori.

Nicolae Teclu

Acest tânăr Iorga a trecut eri licența în Litere, secția istorică-literară, cu un succes extraordinar de strălucit, după ce a urmat, fiind elev al școlii normale de aici, numai un an cursurile Facultății noastre de Litere. În iu-

nie trecut el a dat toate examenile anului I, numai cu bile albe, și acum la începutul anului curent, căpătând de la consiliul facultății dispensa de înscripțiuni, a dat și restul examenelor de doi ani și în sfârșit examenul general de licență, fiind admis *magna cum laude*. Este un băcat cu desăvârșire distins, cum n-am avut și probabil mult timp nu vom avea în facultatea noastră, un adevărat fenomen, și ca [...], și ca putere de judecată și are numai 18 ½ ani. Este însă de o sănătate delicată și ar vrea o suplinire (căci e sarac), în așteptarea unui concurs sau a unei burse pentru străinătate.

Ar fi chiar păcat să nu meargă în străinătate, mai ales că e vacantă o bursă din fondul Nicolescu, pentru limba greacă, tocmai partea în care el s-a specializat. Știe foarte bine limbile clasice, cunoaște franceza, spaniola și italiana, mai puțin germana, cu care însă se ocupă. El a făcut admirația noastră a tuturor și ar merita să se creeze o bursă anume pentru dânsul. Solicitez recomandarea și ajutorul tău pentru acest tânăr.

Gheorghe Buțureanu m-a rugat să te îndemn a face să se dea curs unei petiții ce a adresat el ministerului, pentru ca o nepoată a lui, Maria Buțureanu, care a reușit astă toamnă la concurs pentru internatul școlii centrale, dar a fost cu câteva numere mai jos decât locurile vacante, să fie admisă acum în locul vacant ce e în școală. Cererea e dreaptă și ușor realizabilă. Te rog de asemenea pentru tânărul Negrescu, judecător la Dorohoi, să fie transferat la Iași, cu ocazia strămutărilor ce se proiectează.

Scuzați lungimea acestei scrisori.

Alegerea de senator la Universitate a lui Poni este aproape sigură, în contra lui Vizanti.

Salutări amicale și felicitări de sărbători.

Nicolae Iorga

S.G. Vărgolici

Iași, 29/12 1889

Iubite amice,

Odată cu aceasta îți trimit un pachet conținând un studiu asupra Veronicăi Micle de tinerul nostru licențiat N. Iorga, despre care ți-am vorbit în scrisoarea trecută. Cred că-l vei publica în *Convorbiri*, deși vei găsi în el unele neajunsuri, datorate nec experienței, dar are și părți foarte bune, după părerea mea. Mi-a promis, în curând, un studiu lung asupra satirei la cei vechi și la moderni, pe care ți-l voi trimite la vreme. Scrie cu o nepomenită ușurință, deși cu o slovă foarte neceteață. Tu însă, care ai experiența multor scrisori, sunt sigur că-l vei ceta fără multă muncă.

El a dat un studiu asupra *Iubirei în literatură*, la revista din Iași, și n-ar fi rău să apară întâi în *Convorbiri* studiul ce-ți trimit acum.

Am stăruit, împreună cu Culianu, pe lângă Roseti, ministru, să-i dea o bursă de 3.000 lei, până la sept.[embrie] pentru o călătorie în Italia și Grecia, unde pe lângă căutarea sănătății, să descrie impresiile ce-i vor face vizitarea acestor locuri pline de amintirile Antichității. Apoi la sept. va concura pentru o bursă în străinătate. D. Roseti a promis mult și credem că va face. Consiliul facultății și rectorul îl vor recomanda oficial pentru acest sfârșit. Cred că și sprijinul tău nu-i va lipsi.

suplementu de 100 [...]. Zilele aceste voi scrie la ministeriu în privirea asta. Dar în situațiunea actuală a lucrurilor nu sper că voi avea curând un răspuns favorabil. Ş-apoi nici nu sciu cine va fi la Instrucțiune.

Acest suplement îmi e indispensabil, atât pentru cumpărare de cărți, cât şi pentru micul ajutor ce sunt nevoit să trimit familiei mele.

Soarta cărţilor mele, lăsate la Paris, mă îngrijesce foarte mult. Perderea lor ar fi pentru mine nereparabilă, cel puțin pentru mult timp.

Primesc felicitările mele amicale de sărbători şi de Anul Nou, binevoind a le comunica şi d-lui Maiorescu, d-lui Culiănu etc.

Aştept răspunsul tău, după cum mi-ai promis.

Al tău amic
S.G. Vărgolici

P.S. Te rog fă să se înscrie şi numele meu la operele complete a[le] lui Alecsandri.

Iaşi, 25 Ianuarie 1887

Iubite amice,

De vreme ce Teclu nu se prinde a retipări în volum, n-am ce face, deşi nu prea înţeleg

Petre P. Carp

bine îndreptările sale. Totuşi, îmi rămâne o speranţă în vorbele tale: nu tipăreşte deocamdată.

Episodurile de care mă întreb şi care s-au tipărit în *Convorbiri* nu fac parte din manuscrisul ce ai. Ele vin mai târziu şi anume: cel întâi, *Curiosul nepriceput*, formulează capitulele XXXIII şi XXXIV, iar cel al doilea, *Captivul*, capitulele XXXIX, LX şi LXI. Prin urmare, mai am încă de tradus, până voi ajunge acolo.

Cât pentru versurile intercalate în text, cele mai multe sunt nerimate chiar în spanioleşte, cum sunt acele de la cap. XI. Eu am rimat când mi-a fost cu putinţă, chiar unde nu-i rimă cu text, dar uncori am neglijat rima, care mi-ar fi dat prea mult de lucru. Tot nerimate în spanioleşte sunt şi mai toate poemile populare. Eu însă am rimat mai totdeauna în cele traduse, versul II şi IV din strofă.

Aprob cu totul hotărârea luată de a tipări *Don Quihote de la Mancha*.

Dar n-ar fi poate rău ca într-o notă jos să se spună cum se ceteşte spanioleşte, adică ca „X” grecesce, gutural „ch” ca în englezeşte.

Pe Valenti nu l-am văzut. Pe Manu îl văd des, dar el pare pichidisit [supărat— n.a.] de pe *Convorbirile Bucureştene*.

Eminescu, care e la Niamţu, e cu totul bine, dar dacă ar veni în Iaşi, n-ar avea cu ce trăi. Nu s-ar putea face ceva pentru dânsul? Vreo rentă viageră, vreo recompensă naţională? Sau vro pensiune de la vreun bogătaş de pe acolo? E o adevărată ruşine pentru ţară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viaţă, când numele lui va trăi cât veacurile.

Amicale sărutări
S.G. Vărgolici

Iaşi, 20 Decemvrie 1889

Iubite amice,

Odată cu scrisoarea mea pleacă la minister o petiţie a tinărului Neculai Iorga, care cere o suplinire la liceul din Focşani, cursul superior, de limba română sau latină, suplinită actual de aceeaşi persoană.

DIEGO VELAZQUEZ

PRIETENUL REGELUI

FLORENTINA DOLGHIN

Autoportret, pictat în 1643

Anecdotică spune că în anul 1656, când Diego Velazquez, cel mai mare pictor spaniol al secolului al XVII-lea, a terminat de pictat tabloul *Las Meninas* (Domnișoarele de onoare), portret de grup al infantei Margarita, în vârstă de cinci ani – dar în care este reprezentat și Velazquez însuși, cu uneltele de pictură în fața unei pânze uriașe –, regele Filip al IV-lea (1621 – 1665), el însuși un artist, a vrut să-i facă o surpriză pictorului său oficial. După ce i-a admirat îndelung opera, unde s-a văzut și pe el, a văzut-o și pe regină, i s-a adresat: „Și totuși, ceva lipsește în acest tablou“, apoi a luat penelul și a desenat pe pieptul artistului, cel din pictură, crucea roșie a Ordinului Santiago.

Diego Velazquez va fi cu adevărat cavaler al acestui ordin, dar trei ani mai târziu. Tândrul gest al suveranului nu făcea decât să marcheze recunoașterea inegalabilei devoțiuni a pictorului față de familia regală a Spaniei. Cum noblețea bunicilor materni ai artistului nu fusese clar stabilită, regele însuși va obține dispensa, de la Papa Inocențiu al X-lea, pentru a-i putea acorda distincția.

Între cei doi bărbați se crease o relație de mare prietenie și admirație, cultivată decenii de-a rândul. Aproape zilnic, monarhul petrecea ore întregi în atelierul pictorului, aflat, la dorința lui Filip, chiar în incinta palatului regal. Portrete succesive ale suveranului (vreo 15 la număr) și ale familiei sale, datorate lui Velazquez, constituie astăzi comoara artistică a multor muzee ale lumii. Tot legenda mai consemnează că, la

vederea altor personaje de la Curte surprinse măiestru în pânzele artistului său adorat, Filip al IV-lea exclama, striga la ele: „Tu ce mai cauți aici? Nu ți-am dat ordin să pleci?“, spre amuzamentul pictorului, măgulit că tabloul lui a putut fi confundat cu realitatea.

Casa din Sevilla unde s-a născut Diego, în 1599

Desena toată ziua

Între marii artiști ai secolului de aur spaniol Diego Velazquez ne-a lăsat cele mai puține date despre el: niciun desen, niciun manuscris, niciun document personal, niciun rând de Memorii, nicio filă de jurnal personal sau de registru al multiplelor lui activități. Deși, ca pictor favorit al regelui, a frecventat înalta aristocrație spaniolă și mari personalități culturale italiene. Corespondența lui cu Rubens, Poussin și Goya a dispărut. Abia în secolul al XX-lea au fost găsite două scrisori personale, una din 1654, către un cardinal, alta către un alt pictor, cu câteva săptămâni înainte ca Velazquez să treacă în neființă, în urmă cu 360 de ani.

Artistul s-a ascuns în spațiile tablourilor sale, a fost un fel de prizonier al lor. Îl găsim

Mihai Eminescu, în 1887

Sincere felicitări de sărbători și Anul Nou.

Al tău amic
S.G. Vârgolici

Iași, 12 mart. 1890

Iubite amice,

Iorga așteaptă totdeauna cu nerăbdare sosirea *Convorbirilor* ca să vadă de nu e publicat vreunul din articolele sale. Asta e ambiția. După biletul tău din 15 februar, în care-mi spui că articulele nu plac acolo, aș înțelege că ele nu vor fi publicate deloc. În acest caz v-aș pune față cu dânsul sau mai bine, te-aș pune pe tine, într-o poziție ciudată. Eu i-am cetit lui pasajul din scrisoarea ta din 27 ianuarie, în care ziceai, relativ la dânsul: „Pentru publicarea articulelor tânărului Iorga, trebuie așteptat câteva numere. Le găsesc bine scrise, dar cam abstracte pentru publicul român. Pe ici pe colo, îmi voi lua voce să fac câteva mici suprimări sau modificări“.

Cum rămâne acum lucrul, de nu se publică? El și eri m-a întrebat la Universitate, unde a ținut o conferință asupra moralității în artă, cam abstractă (acesta-i pe păcatul lui, de care cu timpul se va desbura), dar plină de fapte și interesantă. Eu i-am spus că nu le-a venit încă rândul, că este materie foarte multă (?), dar că să aibă răbdare. A publicat deja articule literare în *Lupta*, a publicat în *Era nouă*

(cetește nr. de cri). În numărul viitor al revistei din Iași apare iar un studiu al lui. Cum vezi, este de o mare activitate și trebuie încurajat. El vine zilele aceste la București, spre a se prezenta la 15 martie la un concurs de latină, cursul superior din Ploiești. Vei avea ocazie să-l cunoști și să-l apreciezi.

Roseti îi va da 2.000 lei la 1 april pentru a [...] în străinătate.

Veronica Micle,
fotografie de
Nestor Heck

Fă cum va fi mai bine. Salutări amicale.
S.G. Vârgolici

Iași, 16 Aprilie 1890

Iubite amice,

Încă o rugămintă: d. Gheorghe Buțureanu, prin o petiție din 2 martie trecut, a cerut de la minister pentru nepoata sa Maria Buțureanu bursa de la școala centrală de aici, devenită vacantă prin moartea elevei Elena Teodoru. Cereea sa e basată pe concursul cu nota 7,15 ce a dat nepoata sa la septembrie, anu trecut, și pe certificatul constatator că ea frecventază [frecventază – n.a.] la [...] secundar și are note bune. Cred că aceasta nu e un hatâr, prin urmare se poate face. El crezând [că] nu e nevoie de stăruință, cestiunea fiind foarte simplă, a trimis numai petiția, care s-a îngropat desigur în nămolul hârtiilor ce se strâng la consiliul permanent. Te rog interesează-te de dânsa și fă-o să fie rezolvită favorabil. Eu îți mulțumesc dinainte și din partea lui Buțureanu, și dintr-a mea.

Mi-a părut bine că ai publicat în *Convorbiri* studiul lui Iorga asupra Veronicăi Micle. Cred că vei publica și pe cel asupra lui Creangă. Desigur că tânărul n-are încă experiența condeului, dar nu se poate contesta că are un fond de idei foarte bogat și foarte original. Ori mă înșel eu ori acest tinăr e merit cu timpul a ocupa un loc însemnat în mișcarea literară de la noi.

Salutări amicale de la
S.G. Vârgolici ■

și fel de atitudini, de la răs la plâns.

Francisco Pacheco aparține categoriei generoase a artiștilor. „Nu consider dezonorant ca discipolul să-și întrecă maestrul“, nota el în *Arta picturii*. Cu discreție și tact, l-a îndrumat pe Diego, l-a învățat tehnica picturii, l-a inițiat în cultura umanistă și în matematici, pentru care dascălul avea o mare pasiune. La 14 martie 1617, Diego Velazquez, în vârstă de 17 ani, s-a prezentat la examenul de obținere a licenței în pictură, impus de corporația artiștilor. Simplă formalitate, pentru un tânăr ca el, juriul cunoscându-i deja lucrările. De acum putea exercita meseria de pictor la Sevilla, dar și în toată Spania, mai ales la Madrid, acolo unde se afla Curtea regală. De asemenea, avea dreptul să-și deschidă magazin, să-și vândă operele, să-și angajeze lucrători și să aibă învățacei.

Dacă Francisco Pacheco îi admira geniul, fiica lui, Juana, s-a îndrăgostit nebunește de Diego și, la 23 aprilie 1618, cei doi s-au căsătorit la Biserica San Miguel. Juana avea 16 ani și tinerii au rămas să locuiască alături de părinți. În mai 1619 li s-a născut prima fetiță, Francisca, iar în ianuarie 1621, a doua, Ignacia.

Dragostea nu i-a paralizat activitatea creatoare lui Diego. Ținea mereu ochii larg deschiși, la țărani, oameni simpli, negustori ambulanti, bucătărese, personaje modeste ce îi vor deveni modele, asociate cu diferite obiecte: ustensile de bucătărie, sticlărie, farfurii, cuțite, câni, pâine, vin, apă, fructe și legume, vânat. În 1622, împins de Pacheco, Diego pleacă la Madrid. Realizează acolo portretul poetului Luis de Gongora și se întoarce la Sevilla un an mai târziu. La 30 august 1623 îl întâlnește pentru prima oară pe regele Spaniei, Filip al IV-lea, din dinastia de Habsburg,

Juan de Pareja, servitorul-model, pe care l-a ținut mereu în preajmă (pictură din 1650)

căruia îi execută portretul, ce va provoca entuziasmul suveranului.

Italia, unde poate respira liber

Momentul este un fel de preludiv la traectoria regală a pictorului. Pentru că cei doi se simt aproape complici. Monarhul are 18 ani, artistul care îi va deveni portretist exclusiv – 24. Filip al IV-lea este un rege trist, nu iese din cuvântul prim-ministrului său, ducele Gaspar de Guzman Olivares (până în 1643), și, când se simte împovărat de gânduri, merge în atelierul pictorului (de la care are cheia), se așază într-un colț, unde îl așteaptă un fotoliu, și privește cum lucrează Diego.

Poetul Luis de Gongora y Argote (1561 – 1627), în viziunea lui Diego Velazquez

Iar Diego îl pictează în fel și chip, bust, cu armură, călare, la rugăciune, la vânătoare, cu veșminte regești, alături de familie.

Urmează o ascensiune rapidă a artistului, care din octombrie 1623 este angajat ca pictor al regelui. Și așa va rămâne până la moarte, la 6 august 1660. Este la fel de interesat însă de dregătorii. La 7 martie 1627 depune jurământ pentru postul de aprod la camera regelui, după ce raportase o victorie: câștigase un concurs, în fața unor pictori mai în vârstă, pentru realizarea unei mari pânze intitulată *Izgonirea maurilor de Filip al III-lea*. În anul următor un eveniment major îi va marca întreaga carieră: întâlnirea cu Rubens, flamandul venit la Madrid într-o misiune diplomatică la Filip al IV-lea. Modestul Rubens, la cei 51 de ani ai lui, se va înclina în fața talentului gigantic al tânărului Diego Velazquez, de numai 29.

Prima consecință a prieteniei lor aflate la început va fi plecarea în Italia, patria artei, la 30 iulie 1629. Cu salariul pe doi ani în buzunar și înarmat cu o scrisoare de la ducele de Olivares, Diego se oprește la Veneția, unde desenează după Tintoretto, apoi se instalează la Roma, la Villa Medici, îl studiază pe Rafael, îl copiază pe Michelangelo. Rămâne în Italia, unde învață asiduu de la marii maeștri, un an și jumătate și revine la Madrid la începutul anului 1631.

Face față cu greu avalanșei de comenzi de portrete ale membrilor familiei regale, familiilor aristocratice, curtenilor de rang înalt și, în același timp, se lansează într-un vast program de construcții și de înfrumusețare a Alcazarului, program care va mobiliza mulți artiști ai țării, primul dintre ei fiind el. Strânge un fel de curte de artiști în jurul lui, buni colaboratori, cu care poartă dialoguri artistice. Între ei Juan

Două tablouri semnate de dascălul său: „Fabricantul de măști”, de Francisco Herrera, la care Velázquez nu a zăbovit decât șase luni...

puțin câte puțin în privirea șireată a bătrânului Papă Inocențiu al X-lea, socotit cel mai bun portret oficial al veacului al XVII-lea, în neastâmpărul personajelor din *Las Meninas*, tablou al zămisirii unui tablou, în gestul prietenesc al comandantului spaniol victorios Ambrosio de Spinola față de cel învins, Justinus din Nassau, când primește cheile orașului Breda, în iunie 1625, din *Asediul orașului Breda*, în chipurile numeroșilor nebuni, pitici și infirmi ce asigurau amuzamentul Curții, în forța fizică și totodată frumusețea trupurilor celor șase bărbați din *Apollo în fierăria lui Vulcan* etc.

Ziua exactă a nașterii lui nu este cunoscută, dar arhivele parohiale atestă că a fost botezat la 6 iunie 1599 la Biserica San Pedro din Sevilla, cel mai cosmopolit oraș al Spaniei la acea vreme, pentru că deținea monopolul comerțului cu America. Era primul copil al lui Juan Rodriguez de Silva, un notar ecleziastic, de origine portugheză. Acesta se căsătorise în urmă cu doi ani cu o andaluză, Jeronima Velázquez, Diego preferând mai târziu numele de familie al mamei. Se poate

bănuși că el a avut o copilărie liniștită, că acasă a învățat să citească, să scrie, să socotească, că tatăl a insistat pe calligrafie, artă folosită adesea în pânzele artistului.

Părinții au observat că băiatul desena cât era ziua de lungă și au avut înțelegerea să simtă că această preocupare absorbantă era un semn al destinului. L-au înscris în atelierul lui Francisco Herrera, un artist ce locuia la câțiva metri distanță de ei. Pentru un copil de zece ani era comod. Tatăl știa că toți marii pictori ai vremii trecuseră prin această fază obligatorie, frecventarea cursurilor de desen la un nume în pictură. Pentru formarea lor ca artiști adolescenții între 12 și 16 ani lucrau pe lângă un maestru patru, cinci, chiar șase ani, respectând un regim strict. Elevul trăia în casa profesorului, care îl hrănea, îl spăla, îi cumpăra haine, îl veghea în caz de boală. Nu participa la sarcinile menajere și nu trebuia pedepsit. Învăța în acest timp tehnicile preparării și folosirii culorilor, să taie o ramă, într-un cuvânt, secretele meseriei. Un contract reglementa toate aceste aspecte, prevedea o remunerație pentru maestru și chiar o retribuție pentru elev. Nu a fost cazul la Diego, pentru că era prea mic. Nu avea încă 12 ani. Mai bine. Pentru că Francisco Herrera era un artist de mare talent, dar un coleric. Îi fugise din casă propriul fiu. Ceea ce va face

... și „Căsătoria mistică a Sf. Agnes”, de Francisco Pacheco, al cărui ginere va deveni în 1618

și Diego. După numai câteva luni. Șansa lui.

Secretul: avea un model plătit

Fețe bisericesti de la locul de muncă al tatălui i-au sugerat acestuia să-și dea fiul la școala pictorului Francisco Pacheco, un artist cu studii umaniste, foarte cultivat, care și el locuia nu departe. Vorbea latină, greacă și italiană, îi admira pe Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, casa lui era un fel de academie informală, unde se adunau periodic cele mai strălucite spirite ale Sevillei, savanți, poeți, filozofi, pictori și sculptori. În acest cenuclu de cultură înaltă va intra cu contract, de data aceasta, pentru că împlinise 12 ani, Diego Velázquez. Era toamna anului 1611. Va învăța

ce înseamnă perspectiva în pictură și să imite opere realizate de mâna unor mari maeștri. Profesorul va constata curând că tânărul are stofă de geniu și va descoperi și un mic secret al lui: că dispunea de un model viu, un băiat, Juan de Pareja, pe care îl plătea și pe care îl desena neostoiit, cu virtuozitate, în fel

Înfloritoarea Seville în secolul de aur (gravură din veacul al XVI-lea)

tora, la 8 martie 1652, îl numește mareșal al palatului, „apostentador mayor de palacio”, post important în ierarhia palatină. Niciodată un pictor nu mai ocupase această dregătorie. Este un act de autoritate pe care Filip și-l asumă. Nu ține seama de opinia Consiliului regal, care are alte două propuneri. Velazquez este omul care a petrecut cel mai mare timp cu Filip al IV-lea. Au avut contact aproape zilnic vreme de 37 de ani, cu excepția celor patru ani când pictorul a lucrat în Italia și a câtorva perioade de absență, când a fost trimis la Aranjuez și la Valladolid, pentru serviciile Coroanei. Despre ce or fi vorbit atâtea ore? – se întreba nedumeriți curtenii. Să fi fost complicitatea dintre doi pasionați amatori de artă? O adâncă prietenie? Velazquez nu a suflat un cuvânt.

Regele îl prețuiește. Este și el un colecționar pasionat, se declară mulțumit de „capturile” făcute de omul său în Italia, mai cumpără personal, în acest timp, opere de artă europene. Velazquez primește sarcina să le expună cu ochi de artist, să pună în valoare impresionanta colecție în toate reședințele regale. Și îl pasionează acest rol. Dar este deja obosit. Își simte vârsta.

Când Spania, slăbită după mai bine de 20 de ani de război cu Franța, înțelege că trebuie să ceară pace și să o negocieze, Filip al IV-lea decide să îl trimită pe prim-ministrul său, Luis de Haro, să se vadă cu Mazarin. Spaniolii și francezii se vor întâlni pe minuscula Insulă a Fazanilor (Magazin istoric, nr. 6/1999), de pe râul Bidasoa, în apropiere de Hendaya. La 7 noiembrie, la a 24-a lor conferință, se semnează Tratatul din Pirinei.

„Troppo vero!”
(Prea adevărat!)
ar fi exclamat entuziasmat
Papa Inocențiu al X-lea,
în 1650, la vederea pânzei
care îl reprezenta,
Sanctitatea Sa oferindu-i
lui Diego două medalii
de aur cu efigia sa
și sprijinindu-i candidatura
la titlul de cavaler
al Ordinului Santiago

Concomitent, pentru a pecetlui pacea, ducele de Gramont merge la Madrid să ceară mâna infantei Maria-Tereza, în numele regelui Ludovic al XIV-lea.

Este momentul intrării în scenă a lui Velazquez. Filip al IV-lea, învinsul, vrea să-l dea gata cu strălucirea lui pe reprezentantul Regelui-Soare. Ducele de Gramont și suita lui vor fi primiți la Alcazar, în salonul oglinzilor. Diego este însărcinat să picteze mai multe

scene mitologice, execută patru într-un timp record și tot el supraveghează decorația plafonului. Delegația franceză, sosită la Madrid la 16 octombrie 1659, parcurge galeriile și saloanele Alcazarului. Conți, marchizi și cavaleri nu-și pot ascunde admirația. Punct țintit, punct lovit.

Pentru Diego Velazquez însă greul nu a trecut. Trebuie să organizeze călătoria lui Filip al IV-lea în Insula Fazanilor și să pregătească căsătoria dintre Ludovic al XIV-lea și Maria-Tereza, fixată pentru 3 iunie 1660. În sfârșit, trebuie să amenajeze insula. Are această datorie. Este mareșal al palatului. Întâlnirea celor trei, infanta, tatăl ei, regele, și Ludovic, va fi un triumf personal pentru Velazquez. Plus organizarea vizitei regelui la Valladolid, oraș în care s-a născut și pe care vrea să-l vadă pe drumul de întoarcere.

Pictorul – înalt dregător regal – se întoarce la Madrid la 26 iunie 1660 epuizat, după 72 de zile de griji, sarcini, activitate intensă. Deja pentru el este prea mult. La 31 iulie face probabil un infarct și intră în comă. Regele Filip trimite în grabă doi medici personali la patul bolnavului, apoi vine el însuși în mare grabă să-l vadă. La 6 august Diego Velazquez, mareșal al palatului,

cavaler al Ordinului Santiago, se stinge. În urma lui s-au găsit multe tablouri neterminate, o dovadă a soliciții sale în plan administrativ, în folosul casei de Habsburg a Spaniei și în detrimentul artei. Timp și energie consumate pentru satisfacerea vanității. Dar trebuie spus că Diego Velazquez își dorise cu ardoare înalta dregătorie. Era pentru el o promovare socială, care, din păcate, îl va și omorî. ■

„Tesaătoarele de tapiserie”, numit și
„Povestea lui Arachne” (1657), lucrare târzie

Infanta Margarita Tereza în rochie albastră, fiica lui Filip al IV-lea, născută în 1651, viitoare împărăteasă a Sfântului Imperiu Roman (prin căsătoria, din 1666, cu Leopold I)

„Las Meninas”, tabloul din 1656, unde în partea stângă s-a pictat și artistul

Bautista Martinez del Mazo, care în 1633 se va căsători cu Francisca, fiica lui cea mare. Este o epocă prosperă în creația artistului. Din acești ani datează o treime dintre cele 100 – 110 opere ce îi sunt atribuite.

La sfârșitul lui ianuarie 1644 Velazquez face parte dintre cele 500 de persoane care îl însoțesc pe regele Filip la Lerida, pe frontul unde Spania înfrunta Franța. Țara va fi înfrântă în acel război, care dura din 1635 și se va încheia abia în 1659, dar Lerida

este o victorie, iar pentru rege un bun prilej de a-i comanda un nou portret pictorului oficial. La 25 noiembrie 1648 Diego reușește să-și convingă stăpânul să-i mai acorde o călătorie în Italia. A doua. Soset la Genova la 11 martie 1649, însoțit de servitorul lui, același Juan de Pareja, Diego rămâne în peninsula aproape doi ani și jumătate, în pofida apelurilor presante ale regelui de a reveni acasă. Are și misiunea să achiziționeze sculpturi antice de înaltă calitate, tablouri ale unor pictori de

renume, pentru a completa decorarea saloanelor Alcazarului. Până la sfârșitul misiunii sale va trimite vreo 450 de cutii din Italia. Respiră liber în peninsulă, e departe de constrângerile de la Curte, merge din oraș în oraș, se întâlnește cu Bernini, cu Poussin, execută portretul septuagenarului Papă Inocențiu al X-lea, cu uitătura lui suspicioasă și amenințătoare, de fiară care știe în ce junglă trăiește.

Impresionează peste tot cu talentul lui, însuși Papei nu-i vine să creadă că artistul l-a putut reda atât de veridic, este ales membru al mai multor academii de artă și este vrăjit de Roma cu frumusețile ei, oraș de întâlnire al tuturor artiștilor lumii, flamanzi, germani, olandezi, francezi, spanioli. Se spune că trăiește acolo și o poveste de dragoste, din care în 1651 i se va naște un fiu, Antonio. Într-un final, se decide însă. Pleacă înapoi, la Madrid.

Dregătoria l-a omorât

Întors acasă, toată lumea este nedumerită de atitudinea monarhului. Nu-i face niciun reproș, deși numai el știe cât îl rugase să revină. Dimpotrivă, spre nemulțumirea mul-

Figura central-obsesivă a pânzelor lui Velazquez, regele Filip al IV-lea, în mai multe ipostaze (de la stânga la dreapta): în anii 1620; în negru și argint, cu colierul Ordinului Lăna de Aur, arborat pe piept, în anii 1631 – 1632; pe front, după victoria de la Lerida, în 1644; portret ecvestru alegoric din 1645, unde numai capul suveranului este pictat de artist (în rest, Rubens este autorul)

Postul ofițer al serviciului olandez de informații și securitate Joop van der Wilden; pavilionul U.R.S.S. la Expoziția Universală de la Bruxelles; volumul lui Pasternak în limba rusă, publicat de CIA

emigranților ruși catolici, cu cărți, broșuri, articole despre represiunile sovieticilor asupra credincioșilor. În plus, pavilionul se afla vizavi de uriașul pavilion al U.R.S.S. și se miza și pe afinența deosebită a cca 16.000 de turiști sovietici care primiseră viză de ieșire din țară, precum și pe prezența printre vizitatori a multor emigranți ruși. Exemplarele romanului au fost repede epuizate; prin parcurile învecinate au fost găsite coperte albastre ale cărții; cei care au luat romanul l-au detașat în mai multe seturi, filele de carte fiind ascunse prin buzunare, pentru a le face mai ușor transportabile.

Premiul Nobel pentru un singur roman

În cursul anilor 1957 – 1958 sovieticii încearcă fără succes să împiedice publicarea romanului în limbile franceză și engleză și să recupereze manuscrisele romanului de la editurile Gallimard

și Collins. (De menționat, în context, că Pasternak trimisese în Anglia și Franța, până la sfârșitul anului 1957, șase exemplare ale manuscrisului romanului.) În Franța, sovieticii au reușit doar ca, după publicarea romanului (și, mai apoi, după decernarea Premiului Nobel), să declanșeze în revista *Les Lettres Françaises* o campanie vitriolantă împotriva lui Pasternak, susținută mai ales de scriitoarea Elsa Triolet (pseudonimul scriitoarei de origine rusă Ella Kagan).

În Anglia apariția romanului trecează. Documentele CIA sugerează frustrarea în interiorul MI6, care dădea vina pentru întârziere pe Max Hayward, un lingvist înzestrat

de la Oxford, desemnat pentru traducerea romanului: „Se pare că lucrările la Editura Collins se desfășoară încet, parțial din cauza procrastinării lui Max Hayward, dar și din cauza dificultății traducerii într-o engleză fluentă a poeziilor din roman“. În același timp, editura britanică este sfătuită discret de MI6 să nu trimită autorului traducerea pentru corectură ci, simplu, să menționeze pe volum „interzis în Uniunea Sovietică“.

În luna aprilie 1958, scriitorul Albert Camus, susținut de ministrul Culturii André Malraux, avansează candidatura lui Pasternak la Premiul Nobel. Apariția romanului în limba rusă ar fi eliminat – în

Scriitoarea franceză de origine rusă Elsa Triolet (1896 – 1970; soția lui Louis Aragon) Premiul Goncourt, 1944, l-a atacat pe Pasternak

Odissea volumului lui Boris Pasternak, începută în numărul trecut al revistei, se încheie.

„DOCTOR JIVAGO“ SERVICII SECRETE, POLITICĂ ȘI LITERATURĂ

ION BISTREANU

Scriitorul, în ziua în care
a aflat despre decernarea
Premiului Nobel

În 2005, la Amsterdam a apărut cartea *De Geheime Dienst* (Serviciul Secret), în care este inserat un interviu cu un fost ofițer al BVD (serviciul olandez de informații și securitate), Joop van der Wilden. Acesta relatează că în vara anului 1958 a fost chemat de șeful său, Pete Herbrands, care i-a dat dispoziție să-și contacteze colegii CIA de la Ambasada S.U.A. la Haga. Aceștia i-au explicat lui Van der Wilden că au manuscrisul în limba rusă al unui roman care ar trebui publicat cât mai curând posibil. Primul gând al lui Van der Wilden a fost găsirea unei tipografii care avea fonturi chirilice, dar s-a dovedit că situația era mult mai simplă: americanii aveau deja plăcile tipografice pentru tiparul offset.

Der Wilden alege editura Mouton Publishers.

Dar era bine știut că patronul era un tip prudent, care va refuza să tipărească un manuscris ilegal, cu atât mai mult, cu cât în seiful lui se afla un manuscris al romanului în limba rusă, care îi fusese dat de o franțuzoaică, Jacqueline de Proyard (manuscris primit de aceasta de la autor, în ianuarie 1957, cu o împuternicire de a asigura publicarea romanului în Franța, inclusiv în limba rusă, proiect eşuat, din cauza neînțelegerilor cu editorul italian care clama, la rândul lui, exclusivitatea publicării romanului în Europa).

Tot ca într-un roman polițist, implicarea proprietarului editurii este evitată și se folosește șantajul asupra șefului tipografiei editurii, Peter de Ridder, cu un trecut, din perioada nazistă, nu tocmai curat. Totul merge ceas. Stimulat și cu 10.000 de dolari, de Ridder îndeplinește rapid comanda. Feltrinelli află târziu, când nu mai putea opri tipărirea, declanșează un mic scandal, invocând drepturile de copy-right, dar se pare că banii (și

nu numai!) îl conving destul de repede să renunțe la un eventual proces. Obține, în schimb, ca paginile interioare de titlu să fie înlocuite cu o pagină lipită, pe care era tipărit: G. FELTRINELLI – MILAN 1958.

La 6 septembrie, Van der Wilden închiriaza un camion și preia de la editură tirajul de 1.160 exemplare, pe care îl transportă la o anumită adresă din Wassenaar. „Pentru a încălca tirajul, am primit fonduri

de la un american care lucra la Ambasada S.U.A. I-am prezentat și o factură pentru închirierea camionului“, își amintea peste ani Wilden. Au fost trimise 800 exemplare în tranșe la Paris, Londra, Frankfurt, Berlin, München, iar 360 – la Bruxelles unde, la 7 septembrie, cu o lună și jumătate înainte de închiderea Expoziției Universale, romanul a fost expus în Pavilionul Vaticanului, ales nu întâmplător: acesta găzduia și o librărie a

Conform unei relatări ulterioare a scriitorului Ilya Ehrenburg, o schimbare bruscă a poziției autorităților sovietice ar fi avut loc după o convorbire telefonică a premierului Indiei J' Jawaharlal Nehru cu N. Hrușciiov cu privire la hărțuirea lui Pasternak. Drept urmare, agenția TASS a publicat o știre despre garantarea integrității persoanei, a proprietății scriitorului și eventual a călătoriei sale nestingherite în Suedia.

Excluderea din Uniunea Scriitorilor și din Fondul literar, precum și anularea drepturilor bănești pentru traduceri îi provoacă lui Pasternak serioase greutăți materiale, mai ales că și starea sănătății i se deteriorează simțitor. Olga este cea care se ocupă de preluarea periodică a unor sume de bani trimise ilegal din străinătate în contul drepturilor de autor. Autoritățile închid ochii la aceste ilegalități, pentru a nu genera noi scandaluri în jurul lui Pasternak, dar după moartea acestuia Olga și fiica ei sunt arestate pentru trafic de valută și condamnate la ani grei de închisoare.

Peste un deceniu, după înlăturarea de la putere, Hrușciiov

nota în *Memoarii*, în legătură cu romanul lui Pasternak: „N-ar fi trebuit să îl interzicem. Ar fi fost bine dacă l-aș fi citit eu însumi. Nu conține nimic antisovietic“. Ca o ironie a sorții: memoriile sale au fost scoase tot ilegal din U.R.S.S. și publicate în Occident în 1970.

Conducerea CIA a sesizat oportunitatea folosirii în continuare a acordării Premiului Nobel în scopuri propagandistice. La o masă largită (5 noiembrie), la care a participat și directorul CIA, A. Dulles, s-a analizat în detaliu acest subiect. Conform documentelor din arhiva CIA s-a decis să se reediteze romanul, tot în limba rusă, de această dată la Washington, într-o ediție de buzunar, pe hârtie pergament, într-un tiraj de 10.000 de exemplare, iar pentru a evita speculații posibile privind implicarea S.U.A. în această acțiune, să se menționeze pe copertă că romanul a fost tipărit la editura franceză – inexistentă! – Société d'Édition et d'Impression Mondiale, la inițiativa unui grup de emigranți ruși din Europa! 7.000 de exemplare erau destinate introducerii în U.R.S.S. pe diverse căi, iar 2.000 urma să fie difuzate în vara anului 1959, la Festivalul Mondial al Tineretului de la Viena. Romanul a apărut în anii 1958–1959 în peste 30 de țări (inclusiv în trei țări socialiste: Iugoslavia, Vietnam și Cuba!), iar în S.U.A. a fost vândut în mai multe limbi, după datele CIA, în 850.000 exemplare.

... Jawaharlal Nehru și Hrușciiov

După moartea lui Pasternak (mai 1960), interesul CIA s-a reorientat spre alte subiecte. Valul de proteste al unei părți a intelectualității occidentale în favoarea amantei lui Pasternak, Olga Ivinskaya, și a fiicei acesteia, Irina (arestate în august 1960), a fost spon-tan, neordonat și fără vreo „stimulare“ din partea serviciilor secrete occidentale. Pentru acestea din urmă a fost important doar romanul *Doctor Jivago*, care a generat unul dintre cele mai mari seisme culturale din perioada Războiului Rece.

Boris Pasternak nu poate fi considerat un disident în accepțiunea clasică a termenului. Nu a protestat public, în interiorul U.R.S.S. sau în afara granițelor, împotriva sistemului comunist din țara sa. A fost doar un poet de excepție, cu o scriere genială în scrierea singurului său roman, pe care a dorit cu obstinație să îl vadă tipărit în primul rând în țara sa, ceea ce s-a dovedit imposibil. Dar un sistem comunist sovietic tiranic, dogmatic a încercat să-l distrugă. Iar o cinică operațiune de spionaj americană a încercat să îl folosească. Totul – un minuscul capitol din lungul Război Rece. ■

Olga Ivinskaya, cea care va suferi încă multă vreme după stingerea scriitorului

**Personalități implicate
în povestea acestui roman:
Dag Hammarskjöld,
secretar general al O.N.U. ...**

opinia celor care susțineau candidatura lui Pasternak la Premiul Nobel pentru Literatură – și un eventual ultim obstacol: operele propuse pentru premiere trebuia să fie în limba originală. Amintim că Pasternak mai fusese propus pentru Premiul Nobel în 1946, 1947 și 1957, dar nu intrase nici măcar pe lista scurtă, pentru simplul motiv că opera sa poetică era prea puțin cunoscută în afara U.R.S.S.

Nu există date certe privind „contribuția” CIA la acordarea Premiului Nobel pentru Literatură lui B. Pasternak. Fără a avea un suport informațional solid, influența publicației spaniolă *ABC* a susținut că unul dintre membrii Academiei suedeze de atunci, Dag Hammarskjöld (*Magazin istoric*, nr. 2/1968), care ocupa în acea perioadă funcția de secretar general al O.N.U., a fost direct implicat în istoria publicării romanului în Occident și în influențarea unor membri ai Academiei suedeze. Mai există și o altă versiune, a publicistului Ivan Tolstoi (autor al volumului *Pasternak's Laundered Novel: „Doctor Zhivago” between the KGB and the CIA* – Romanul „spălat” al lui Pasternak: „Doctor Zhivago” între KGB și CIA). Potrivit acestuia, olandezul

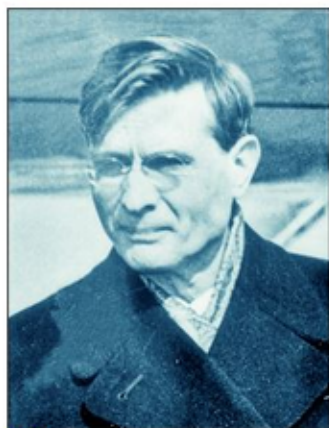
Joop van der Wilden a declarat într-un interviu (audio) că agentul CIA care l-a contactat și i-a înmănat macheta romanului pentru tipărire la Editura Mouton i-a spus: „Fii liniștit, avem propria noastră persoană în Comitetul Nobel, Pasternak va primi Premiul Nobel”. Plauzibil, pentru că CIA nu ar fi cheltuit niciodată atât de mulți bani pentru această operațiune, dacă nu ar fi fost sută la sută sigură că rezultatul va fi pozitiv.

Desemnarea lui Pasternak ca laureat al premiului pe anul 1958 a constituit o surpriză uriașă. În decizia Comitetului Nobel se subliniază că premiul i-a fost acordat lui Pasternak „pentru merite deosebite în poezia lirică contemporană, pentru continuarea tradițiilor marelui roman rusesc”. Este al doilea scriitor rus care primește Premiul Nobel, dar primul care trăiește în Rusia (I. Bunin primise premiul când părăsise deja țara).

Pasternak a aflat despre decizia Comitetului Nobel la 23 octombrie, când a primit o telegramă de la secretarul Fondului Nobel, A. Esterling. A răspuns imediat: „Sunt infinit de recunoscător, mișcat, mândru, surprins, jenat”.

O victimă colaterală, Olga Ivinskaia

În aceeași zi, Prezidiul C.C. al P.C.U.S. adoptă o rezoluție redactată de Mihail A. Suslov, ideologul partidului, intitulată „Cu privire la romanul calomnios al lui B. Pasternak” și în care acordarea Premiului Nobel pentru Literatură este calificată drept „un act ostil față de țara noastră și un instrument al reacțiunii internaționale, menit să ațâțe Războiul Rece”. Oficiosul parti-

**... Mihail Suslov,
ideologul partidului ...**

dului, *Pravda*, publică în zilele următoare mai multe articole în care scriitorul este înfierat drept un „intellectual burghez, reacționar”, un „luda care și-a vândut patria”; este exclus din Uniunea Scriitorilor și se cere chiar retragerea cetățeniei sovietice și expulzarea din țară, scenariu ce părea iminent. Continuă presiunile asupra scriitorului: unul dintre fii, Lenia, este abordat „de persoane în civil” care îl amenință că dacă nu își va convinge tatăl să renunțe la premiu, va fi încorporat în armată și trimis la reeducare. Pasternak cedează. La 8 octombrie trimite la Stockholm o telegramă prin care anunță că refuză premiul. La „sugestia” șefului secției culturale a C.C. al P.C.U.S., amanta scriitorului, Olga Ivinskaia, îl convinge pe Pasternak să îi scrie lui Hrușciov (1 noiembrie), cu rugămintea de a i se permite să rămână în Rusia și să publice o scrisoare deschisă de scuze în *Pravda* (6 noiembrie). Chiar Olga este autoarea celor două scrisori, ajutată de cei de la C.C.! Scriitorului îi aparține doar fraza: „Sunt legat de Rusia prin naștere, viață și muncă și nu concep soarta mea separat și fără ea”.

Mills (dreapta) alături de un alt pasionat de ciclism pe un tandem, în 1886

Atmosfera generală ostilă i-a determinat pe pionierii ciclismului din Marea Britanie să adopte soluții pe măsură. De pildă, în zonele în care locuiau sau pe care le foloseau cu precădere pentru a se întrece sau a exersa, a luat naștere un fel de război de gherilă: sportivi se fereau de polițiștii trimiși să îi oprească, folosind drumuri lăturalnice sau ascunzându-și mașinăriile prin curți și șoproane. S-a încercat și o variantă oarecum sentimentală. Cinci britanici, J.E.L. Bates, M.A. Holbein, G.P. Mills, T.A. Edge și P.C. Twentyman, au plecat să participe la o cursă internațională, Bordeaux – Paris (mai 1891), pentru a le „arăta francezilor cum se pedalează”. Chiar dacă rezultatele au fost spectaculoase – Mills a ieșit primul, urmat la aproape o oră și un sfert de conaționalul Holbein și, respectiv la două ore și jumătate, de Edge – întorși acasă nu au avut deloc parte de o schimbare de atitudine.

Marca majoritate a entuziaștilor promotori ai noului sport se arăta destul de îngrijorată de evoluția negativă a percepției generale. Un incident petrecut în 1894 părea să le distrugă toate speranțele. La 21 iulie, 50 de competitori, cei mai mulți făcând parte dintr-una dintre primele asociații de ciclism din lume („North Road Cycling Club”, fondată în 1885, cu

Frederick Thomas Bidlake (dreapta, pe triciclu)

scopul „de a promova ciclismul rapid și de lungă distanță”), au luat startul într-o cursă de 50 de mile (aproximativ 80 km). Se parcursese o distanță bunicică și totul părea că va decurge normal. Din nefericire, din partea opusă, o trăsurică cu un cal, condusă de o femeie, s-a apropiat vertiginos. Alarmați, cicliștii și însoțitorii lor au încercat să o oprească sau, cel puțin, să îi schimbe direcția. Panicată, tânăra a tras greșit de frâie, iar rezultatul a fost unul dezastruos: calul a intrat de-a dreptul în cârdul de cicliști, rănindu-i și provocându-le pagube serioase. De partea cealaltă, chiar dacă nici femeia și nici calul ei nu au pățit nimic, revoltată, tânăra s-a dus glonț la autorități, să se plângă. Polițistul din Huntingdonshire i-a dat pe deplin crezare și a interzis, în consecință, orice cursă ciclistă în zona aflată sub supravegherea lui.

Sportivilor nu le venia să creadă: cea care le cauzase probleme poza în victimă și toate lumea îi arăta pe ei cu degetul acuzator! Cel mai cunoscut dintre cicliști, Frederick Thomas Bidlake (1867 – 1933), a luat inițiativa și s-a dus la poliție să prezinte și varianta Clubului. În zadar, nimeni nu l-a ascultat și decizia inițială a rămas neschimbată.

M.A. Holbein

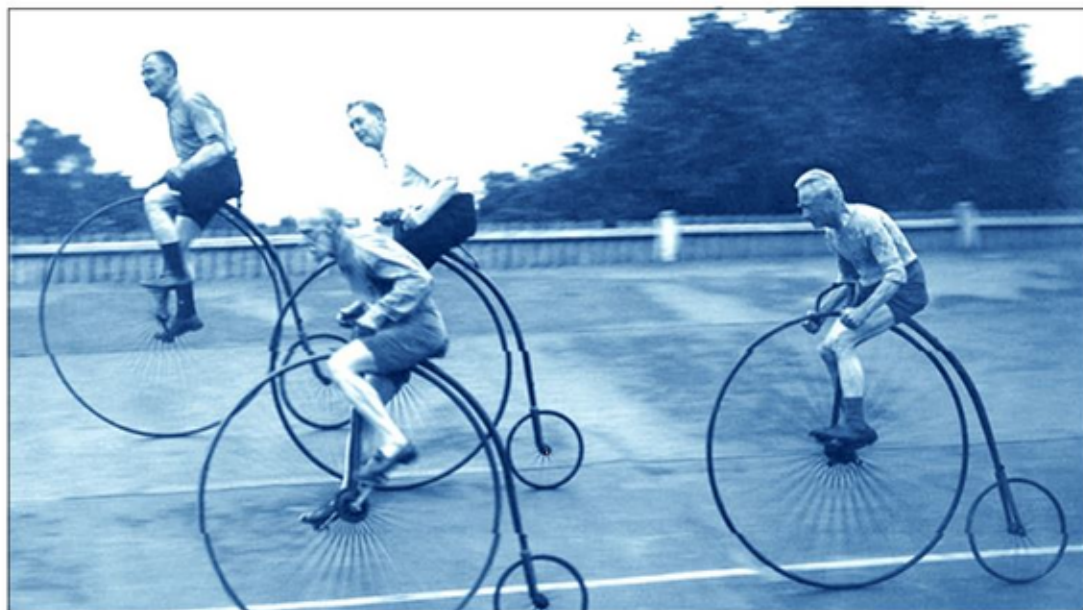
Temerarii nu s-au dat însă bătăuți. „North Road Cycling Club”, alături de alte asociații sau persoane private, au început ample acțiuni de promovare a noii modalități de mișcare.

Un pas important s-a făcut anul următor, la 5 octombrie 1895. Lângă Londra, pe un traseu de 50 km, „North Road Cycling Club” a organizat prima cursă ciclistă contra cronometru pe șosca. La start s-au aliniat 22 de competitori. Condițiile meteo total nefavorabile – vânt puternic și o ploaie teribilă – au făcut ca numai șase să ajungă la final. Câștigător a fost Gordon Minns, cu un timp de puțin sub 3 ore.

Nu trebuie să uităm însă că în acele timpuri cursele erau destul de diferite de ceea ce știm astăzi. Un împătimit al ciclismului, Les Bowerman (1932 – 2020), recunoscut pentru cercetările în domeniu, sublinia că startul era luat la intervale diferite, variind între două și trei minute între sportivi, pentru a se

ÎNCEPUTURILE DIFICILE ALE CICLISMULUI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Sâmbătă, 5 octombrie 1895, în împrejurimile Londrei, avea loc una dintre primele curse cicliste rutiere contra cronometru. Nimic aparte, cel puțin la o primă vedere ...

In realitatea sfârșitului de veac al XIX-lea, situația se arăta însă cu totul alta! A încăleca șaua unei asemenea mașinării și a porni pe drumurile publice reprezenta în acele vremuri o adevărată aventură. Și asta deoarece nu numai că nu existau reguli sau marcaje speciale, lucru de la sine înțeles, căci ne aflăm la începuturile acestui sport devenit peste vremuri atât de popular în lume, ci și din cauza condițiilor efective de pe drumuri. Nu apăruseră mașinile, dar temerarii bicicliști erau nevoiți să împartă același caldarâm cu pietonii și cu... năvălașii cai.

În plus, nici legislația nu li s-a arătat prietenoasă. Conform amendamentului la Legea circulației pe drumurile publice, adoptat de Parlamentul britanic în vara anului 1878, cicliștii nu aveau dreptul să ruleze de unii singuri, ci doar în prezența unor însoțitori, care să îi avertizeze pe ceilalți și să aibă grijă ca ciudatele mașinării și „furioșii lor călăreți”,

de cele mai multe ori percepuți ca fiind de-a dreptul iresponsabili, să nu sperie caii sau să nu perturbe, în general, îndrituita bună conduită.

**Cei cinci britanici participanți
la cursa internațională Bordeaux – Paris:
J.E.L. Bates, G.P. Mills, M.A. Holbein,
P.C. Twentyman și T.A. Edge**

J. E. L. Bates, G. P. Mills, M. A. Holbein, P. C. Twentyman, T. A. Edge.
DE ENGELSCHE DEELNEMERS AAN DEN EERSTEN BORDAUX-PARIS WEDSTVOED.

**A fost
odată ea
niciodată**

DE RÂNDUL DEOCHIULUI

Dr. GEORGETA ROȘU

„Pasăre albă,/ Pasăre codalbă,/ Sus te suiși,/ Jos plesniși/
Plesnească ochii rămnitorilor,/ Plesnească ochii deochetorilor/
Cine a rămnit,/ A plesnit,/ Și a rămas curat [numele deochetului]/
Luminat,/ Ca argintul strecurat,/ Descântecul meu,/ Leacul de la
Dumnezeu“ (descântec de deochi din Muntenia).

Descântec de deochi

Credința în existența deochiului se regăsește din timpuri străvechi la toate popoarele din bazinul mediteranean, în Grecia, Turcia (care are ca talisman antideochi reprezentarea unui ochi), în Spania, în Italia, dar și în Orientul Mijlociu. Teama de privirea malefică, de ochii care iscodesc, este foarte răspândită la aceste popoare și de aceea, chiar de la nașterea unui copil, se declanșează adevărate tratamente profilactice și curative, care includ descântece orale, descântece cu diferite elemente, cu tăciuni aprinși, ou, ulci încins sau împlinirea unor gesturi magice și purtarea de obiecte protectoare.

Deochiul este definit ca fiind forța magică de a îmbolnăvi pe cineva din priviri, declan-

șându-i astfel o stare de suferință. În mentalul popular oricine, adult sau copil, putea fi deocheat. Starea de rău se instala din senin; în plină sănătate, deocheatul începea să aibă dureri de cap, să transpire, să i se congestioneze fața, să-i țiucie și să-i ardă urechile, să caște într-una, ca și când l-ar fi apucat somnul. Unii, mai plâpânzi, puteau avea și mici hemoragii nazale, își pierdeau pofta de mâncare sau se umpleau de bube și spușcă pe față. Copiii mici plâneau fără oprire (după cum menționează Rica Popa (Țintea, Prahova, 78 de ani).

Puteau fi deocheteate însă și animalele – vite sau oi – și atunci le vedeai tremurând, pierzându-și vigoarea, și mana (laptele), și zăceau abătute până mureau. Puteau să se deoache și florile. Acestea se ofileau și apoi se uscau; se deocheau și pomii, care își pierdeau roada și se uscau. Religia creștină vorbește de „ochiul pizmaș“, iar în pildele lui Solomon se spunca: „nu mânca pâinea celui ce se uită cu ochi răi și nu pofti la bucatele lui“. Cei care pizmuiesc, invidiază, doresc răul celorlalți pot arunca asupra lor deochiul. Căci erau ușor de deocheat cei care „aveau sângele dulce“. De aceea trebuia să poarte ceva roșu, ca să alunge deochiul. Mentalul popular păstrează și o altă credință: orice obiect din aur – cercei, inel, pandantiv, brățară – poate alunga deochiul prin atragerea energiilor pozitive asupra purtătorului și poate anihila efectul negativ al forțelor deochiului.

*Un mozaic de epocă romană
descoperit la Antiohia
în care apar obiecte folosite
împotriva deochiului*

John Boyd Dunlop, creatorul cauciucului cu cameră pneumatică, și John Kemp Starley, inventatorul „bicicletei sigure”, cu două roți de dimensiuni egale

evita, astfel, în primul rând aglomerarea pe drum.

Chiar dacă pentru alți istorici, cursa din 5 octombrie 1895 nu este considerată prima – existând cel puțin un precedent (1878, o competiție organizată de Uniunea Națională a Cicliștilor, câștigată de A.A. Weir) –, ea a contribuit într-o covârșitoare măsură la promovarea acestui sport și, mai ales, la uniformizarea regulamentelor și promulgarea de legislație mai permisivă în domeniu.

Începea, în fond, o nouă cră. E de la sine înțeles că schimbările nu s-au văzut imediat, ci a fost, în continuare, o luptă de uzură, pe care, într-un final, cei temerari au câștigat-o. O luptă cu totul aparte, dacă luăm în calcul faptul că pentru mulți dintre istorici, strămoșul contemporanei biciclete a fost perceput ca un real factor de transformare a vechii societăți, demolator de prejudecăți, de bariere sociale sau de sex.

Încetul cu încetul, ciclismul a devenit pentru din ce în ce mai mulți o pasiune. Lucru posibil nu numai datorită schimbării de mentalități, ci, mai ales, a dezvoltării tehnice. Invențiile din domeniu au făcut mult mai accesibilă atât achiziția, cât și utilizarea unor mașinării. De exemplu, în 1885, a apărut bicicleta desenată de John Kemp Starley (1854 – 1901), așa-numita „bicicletă sigură”, model cu două roți de dimensiuni

egale. Câțiva ani mai târziu (1888) au apărut și cauciuri îmbunătățite, gândite și realizate de medicul veterinar și inventatorul scoțian John Boyd Dunlop (1840 – 1920).

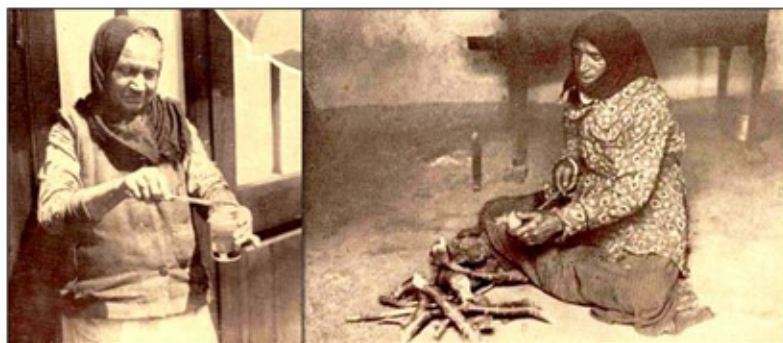
O publicitate mult mai agresivă, dar, mai ales, prețuri mai abordabile au făcut ca ultimii ani ai veacului al XIX-lea să aducă un adevărat boom în domeniu. După cum demonstau cercetările unui istoric din domeniu, în doar câțiva ani, scăderile au fost semnificative și nu numai pe piețele europene. Astfel, în Statele Unite, achiziția unei mașinării noi de acest gen necesita inițial (1893) între 100 și 150 de dolari, ca, patru ani mai târziu, în 1897, să ajungă la aproape jumătate (80 de dolari). Suma era însă în continuare pentru mulți una ridicată. Ceea ce devenise o distracție predilectă pentru reprezentanții clasei mijlocii rămânea în continuare inabordabilă pentru membrii clasei muncitoare. Și asta nu numai din cauza opreliștilor financiare, ci, mai ales, a epuizării fizice. Căci, după ce se speta o săptămână întreagă cu munca fizică într-o fabrică, unui bărbat obișnuit – care, de cele mai multe ori era și tată de familie numeroasă – nu îi venia deloc să încalcece o bicicletă și să o pornească la drum!

În schimb, printre boemi și figurile importante ale societății europene, ciclismul a început să câștige numeroși adepți. Puțini știm astăzi că pasiunea a fost împărtășită și de unii dintre cei mai cunoscuți scriitori ai momentului. Émile Zola, de pildă, nu lipsea aproape de la nicio cursă organizată în preajma Parisului. Pe H.G. Wells îl puteai întâlni adesea pedalând în jurul locuinței din Londra, experiențele sale personale contribuind decisiv la crearea personajului central din nvela *The Wheels of Chance* (Roțile norocului, 1896). La rândul său, Mark Twain nu se sfa să rădă copios, atât cu prietenii, cât și în scris, de

comicul încercărilor de a deprinde cât de cât tainele ciclismului. Mai hotărât, Arthur Conan Doyle nu numai că promova pe oriunde beneficiile aduse atât sănătății fizice, cât și mentale, de pedalat, dar și-a convins și cele două soții să i se alăture la curse de tandem de triciclu, un stil ce intra din ce în ce mai puternic în moda vremii. ■

Imagine de la primul Tur al Franței

Descântec cu tăciuni aprinși, stinși în apă neîncepută (stânga) și descântec cu lingura

purtarea amuletelor protectoare – ochiul purtat de popoarele balcanice și de cele din Orientul Mijlociu. Descântecurile sunt considerate eficiente doar dacă persoana deocheată nu a apucat să doarmă cu deochiul. În aceste cazuri trebuie însoțite și de elemente vindecătoare –

corp, din mână./ Din picioare, mațe și oase./ Duceți-vă peste nouă mări, nouă țări./ Că acolo vă așteaptă./ Nouă fete de împărat./ Cu mese întinse./ Și cu fripturi aprinse./ Și când s-o deochea mâța și câinele./ Atunci să se mai deoache.../Atunci și nici atunci.” ■

afumarea deocheatului, ulciul încins, oul, tăciunii aprinși stinși în apă neîncepută –, toate apte, prin forța lor energetică, să învingă forța deochiului.

Ca să fim sănătoși cu toții încheiem cu un descântec de deochi din Ilfov:

„Fugi deochi dintre ochi./ Dintre gene și sprâncene./ Din față./ Din

BATALIONUL „ȘASE TRIPLU OPT“

Sunt puțin cunoscute meritele persoanelor de culoare care au luptat în armata americană în al Doilea Război Mondial. Deși există foarte multe cazuri de astfel de soldați care s-au distins, atmosfera epocii respective, marcată de segregacionism și de discriminare, le-a ascuns multă vreme faptele eroice.

În ultimii ani, a căpătat atenție primul batalion alcătuit în mod exclusiv din femei de culoare care a luptat în Al Doilea Război Mondial: Batalionul al 6.888-lea al Poștei Centrale. Acesta avea drept moto: „Nu sunt scrisori, moralul [soldaților] dispare“ și era poreclit „Șase triplu opt“. Conducător Charity Adams Earley (1918 – 2002), unitatea a constituit un experiment al americanilor pentru a determina valoarea femeilor de culoare în armată. Batalionul a apărut în urma presiunilor activiștilor pentru drepturi civile, inclusiv prima doamnă, Eleanor Roosevelt, însă mulți din Marele Stat Major – care se opuseseră inițiativei – se așteptau, chiar sperau, să dea greș. După cum a relatat căpitanul Adams în memoriile ei: „Ochii publicului erau ațintiți pe noi, așteptau o scăpare din comportamentul sau performanța noastră“.

Din cauza opoziției multor generali americani – inclusiv viitorul președinte Eisenhower – batalionul, deși își încheiase antrenamentul, nu a fost trimis pe teatrul de operațiuni decât spre finele anului 1944. Contraofensiva germană din Munții Ardennes a făcut resimțită lipsa de personal din armată și, mai ales, slăbiciunea legăturilor poștale ale trupelor cu cei de acasă. Pentru remedierea situației, a fost trimis Batalionul „Șase triplu opt“ în Europa, cu sediul într-o clădire bombardată din Birmingham, Marea Britanie. La scurt timp, au ajuns să opereze cel mai rapid și solid sistem de poștă militară de pe frontul european. Adams – ajunsă maior în momentul trimerii lor – a luptat constant pentru a păstra integritatea unității, inclusiv cu generali care au încercat să o demită pentru sfidare și să o trimită la curtea marțială. Pentru meritele ei, a primit în decembrie 1945 gradul de locotenent-colonel, fiind prima femeie de culoare americană care a primit această onoare.

Batalionului însă nu i-au fost recunoscute meritele după război. Inclusiv la moartea lui Adams în 2002, armata inițial nu a dorit să trimită o gardă de onoare la înmormântare. În 2009, 2016 și 2018 au avut loc însă mai multe momente în care batalionul a primit onorurile cuvenite, la ceremonia din 2009 fiind prezent inclusiv președintele Obama. ■

Imaginarul popular vorbește și despre mori deocheate, care se pot defecta și pot porni singure să macine în gol. Se puteau defecta și viorile, care începeau să sune a doagă (spune Aurelia Blejnar, din Troaș, 69 de ani). Se deocheau chiar și păsările din curte, albinele și chiar viermii de mătase (pentru a preveni deocheatul lor se punca între ei un ou roșu, rămas de la Paște).

In fața acestor primejdii, bătrânele satului, deținătoarele înțelepciunii și ale cunoștințelor despre bunul mers al vieții, au găsit calea de a păzi comunitatea și pe toți membrii ei. Paza de deochi se făcea prin câteva metode. Înainte de toate, nu trebuia să te miri prea mult de cineva sau de ceva sau să lauzi din cale afară o persoană, un animal, o plantă sau un lucru. Era musai să-l scuipi de trei ori rostind: „Să nu-i fie de deochi!”. Apoi, la fel de importantă era rostirea descântecului de cineva care se pricepea, deținea această tehnică a medicinei populare bazată pe terapia cuvântului, care îmbina, de la caz la caz, fito-psiho-meloterapia (Ion Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri*).

Mama trebuia să-i facă pruncului semnul crucii pe frunte (uncori însemnându-l cu cărbune sau chiar cu cerneală); înainte de prima scaldă moașa trebuia să cântărească pruncul, dar să nu spună greutatea lui pentru a-l proteja de deochi. De asemenea, pentru ca duhurile rele ale deochiului să nu provoace rău copilului nu trebuia spus sexul acestuia, decât după trei zile de la naștere, și era musai ca pruncul să fie dat să sugă lapte de la sânul unei țigănci. Copilul nu trebuia arătat în oglindă până împlinea un an „și-i tăia nașa moțul”, pentru că exista riscul să se deoache singur. Și mai sigur era ca la gâtul copilului să se pună o ață roșie pe care să fie agățat un câțel de usturoi. Astfel, duhul deochiului era sigur respins și copilul rămânea sănătos. Cei mai predispuși la deochi erau pruncii, pentru că erau drăgălași, fetele de măritat, pentru că erau tinere și frumoase, feciorii, mirele și mireasa, pentru că întreaga

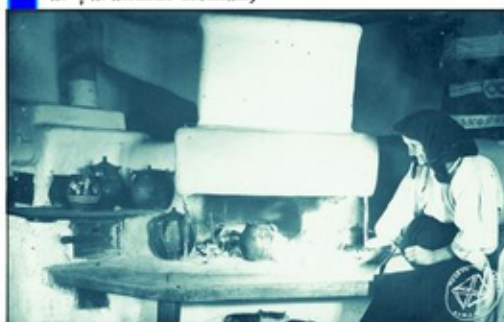
Copac cu amulete împotriva deochiului, Cappadocia, Turcia

comunitate era cu ochii ațintiți spre ei, la nuntă. Unii sau unele din sat chiar îi priveau cu ochi răi, din invidie.

La fel de vulnerabile în fața deochiului erau lehuzele. Cuprinse de deochi și-ar fi pierdut laptele și sursa de hrană pentru prunc. De aceea, moașa avea grijă, când intra în casă o persoană străină, să descante pe tânăra mamă și să-i sufle peste creștetul capului, pentru a alunga forțele deochiului.

Cine sunt cei care deoache? Imaginarul popular vorbește de persoanele „întoarse la țară”, cele care în pruncie au fost înțârcate, dar au revenit la supt, pentru că mamelor li s-a făcut milă de prunci și le-au dat din nou să sugă. Ochii care deoache sunt devoratori, sorbitori de energie, de aceea răul se instalează imediat (I. Ghinoiu). Tratatul popular este descântecul, care are menirea să-l dezlege și să-l trimită „pe pustiu, unde om nu umblă, unde cocoș nu cântă, fată mare cosița nu-și împletește, unde câine nu latră și copil nu scâncește” (Speranța Farca, *Despre deochi*). Mai pot deoache femeile bătrâne, singure, cu sau fără copii, despre care se crede că ar fi invidioase pe tinerețea și fericirea altora și care deocheau pe tinerele cu prunci mulți. Ca să ne ferim de deochi trebuie să purtăm ceva roșu, culoarea care simbolizează sângele, viața, și să apelăm la protecția verbală „să nu-i fie de deochi”. Ajută și

Descântecul cu tăciuni aprinși. (imagine din arhiva Muzeului Național al Țăranului Român)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

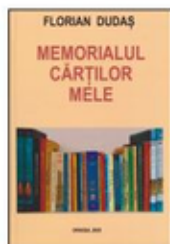
● **ȘTEFAN CEL MARE ȘI RĂZBOAIELE SALE, VOL. I-II** (volume întocmite de dr. Constantin Rezachevici)

Editura Cartdidact, Chișinău, 2019, vol. I: 607 pp.; vol. II: 363 pp.

● **Nicolae Trohani – NICOLAE TROHANI. AGHIOTANTUL LUI EUGEN CRISTESCU: ÎNSEMĂNĂRI DE RĂZBOI**

Editura Mișecărți, Bragadiru, 2019, 172 pp.

● **Florian Dudaș – MEMORIALUL CĂRILOR MELE**

Editura Metropolis, Oradea, 2020, 342 pp.

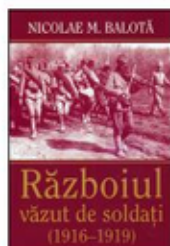
● **Mariana Bendou – DE LA UZ LA OUZOU... PE FIRUL APEI ȘI AL ISTORIEI**

Editura Izvorul Cuvântului, București, 2020, 190 pp.

● **Robert Stănciugel – O DOBROGE, O DUNĂRE ȘI DOUĂ CONFERINȚE DE PACE. DOCUMENTE. AMBASADOR VASILE STOICA**

Editura Etnologică, București, 2019, 224 pp.

● **Nicolae M. Balotă – RĂZBOIUL VĂZUT DE SOLDAȚI (1916 – 1919)**

Editura Tiparg, Slatina, 2019, 448 pp.

● **UNIVERS INFANTIL. IMAGINI, VEȘMINE ȘI COLECȚII DIN SECOLUL AL XIX-LEA. CATALOG DE EXPOZIȚIE 2 – 17 SEPTEMBRIE 2019** (Institutul de istoria artei „G. Oprescu”; Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe)

Editura Academiei Române, București, 2019, 77 pp.

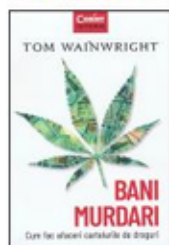
● **Ioana Ieronim – PORTETE, AUTOPORTETE**

Editura Tracus Arte, București, 2019, 85 pp.

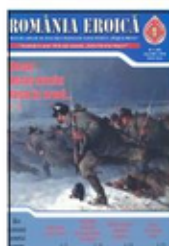
● **Olga Andrici – VRĂJILE DIN PĂDUREA NEAGRĂ. BASME ȘI LEGENDE GERMANE** (selecție, traducere și prelucrare de Olga Andrici; coperta de Renata Andrici; prefața de Marian Nencescu; editare și tehnoredactare de Lucian Lucașciuc)

Tipar Area, București, 2019, 328 pp.

● **Tom Wainwright – BANI MURDARI. CUM FAC AFACERI CARTELURILE DE DROGURI** (traduceri din limba engleză de Șorin Șerb; prefața de Marian Voicu)

Editura Corint Books, București, 2020, 329 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revistă editată de Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”)

Nr. 2 (59), anul XXII – 2019, 64 pp.

● **UZP** (Publicație editată de Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România)

Nr. 14, 2019, 54 pp.

Eveniment

CENTENAR LA VÂRFUL STOG

100 de ani despart cele două fotografii

În data de 8 august 2020, autorul acestei semnalări, însoțit de inspector Andrei Chira din Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră (I.T.P.F.) Iași, Ștefan Sălăjan, originar din Maramureș, și comisarul Paul Mucinschi, șeful Sectorului Poliției de Frontieră Poienile de sub Munte, Maramureș, au marcat simbolic la „Borna cu trei steme” de pe Vârful Stog, Cota 1.651, împlinirea a 100 de ani de la stabilirea, la 10 august 1920, a Triplex Confiniului frontierei comune dintre România, Polonia și Cehoslovacia.

Cele trei state au făcut parte din alianțele regionale de securitate din Europa Centrală și de Sud-Est (Alianța defensivă româno-polonă, încheiată la 3 martie 1921, și Mica Înțelegere, formată din România, Cehoslovacia și Iugoslavia, încheiată în 1921), destinate să asigure prevederile Conferinței de Pace de la Paris din 1919 – 1920 și integritatea teritorială a statelor semnatare împotriva tendințelor revizioniste.

Se cuvin calde mulțumiri I.T.P.F. Sighetu Marmatei, domnului comisar-șef dr. Florin Coman, precum și domnului comisar Paul Mucinschi și subordonaților săi, care ne-au acordat sprijinul instituțional și camaraderesc pentru marcarea acestui moment simbolic al relațiilor de

cooperare și parteneriat din perioada 1919 – 1939 cu cele două foste state vecine de la frontiera de nord a României Întregite, Polonia și Cehoslovacia!

Col.(r.) dr. Dan PRISĂCARU,

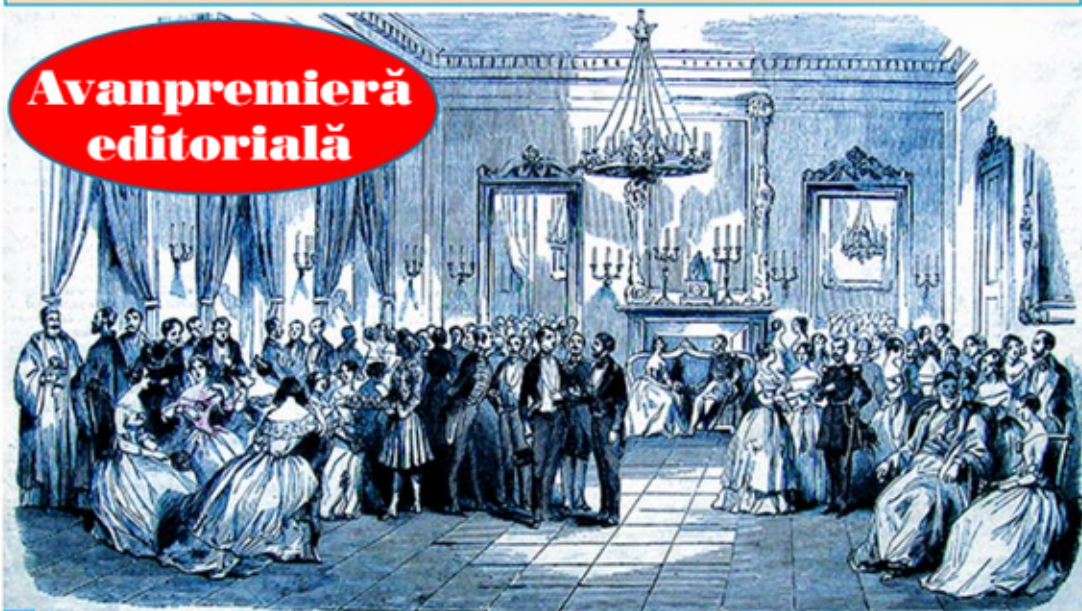
Șeful Filialei Iași a

Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”

Domnul Adrian-Silvan Ionescu are în pregătire la Editura Vremea un volum cu titlul *Baluri în România modernă, 1790 – 1920*. Domnia sa a avut amabilitatea să ne încredințeze spre publicare câteva fragmente.

**Avanpremieră
editorială**

Charles Doussault, Serată la palatul domnesc din București, 1848

BALURI LA CURTE, BALURI ÎN CARTIER

ADRIAN-SILVAN IONESCU

● Capete asiatice, trupuri de balerini italieni, doamne gătite în mode pariziene sau rusești ● Îmbrăcate în toalete de bal, la ora 10 dimineața ● Dănțuitori doar în ciorapi ● Danțuri până la 3 dimineața ● Diamante de 30 sau 40 de mii de ruble ● Baluri la mahala ● Nemuritoarea cucoană Chirița

Moda balurilor a fost introdusă în Principatele Române de eleganții ofițeri imperiali sosiți de atâtea ori cu armatele de ocupație rusești atunci când izbucnea un nou conflict al Colosului Nordului cu Imperiul Otoman – „omul bolnav” al Europei –, menit a rezolva Problema Orientală, dar mai totdeauna rămânând fără un rezultat palpabil decât acela de ciuntire a teritoriului românesc, aflat pe atunci sub suzeranitatea sultanului. Balul se impunea la noi odată cu toate celelalte mode nou-venite din Apus: vestimentară, gastronomică, muzicală, literară, comportamentală.

Pictorul scoțian de compoziții istorice și prim autor de panorame, Robert Ker Porter, călător înveterat și prolific memorialist, care a poposit în 1820

la Curtea domnitorului Alexandru Suțu, la București – pe care l-a și portretizat, la fel ca și pe doi boieri din protipendadă –, a asistat la un concert urmat de un bal dat în casa

unuia dintre boierii de seamă ai țării. Evenimentul l-a descris în amănunt și cu umor. „Nerăbdătorii dansatori au fost într-un moment pe ring. Urișele ișlice ale boierilor au

BRUTĂRELE

8

1547. Regele Franței Henri al II-lea creează în cadrul Parlamentului din Paris o nouă instanță, numită „chambre ardente”, pentru pedepsirea crimei de erezie. Este dorința celei care, pentru el, este „mai mult decât o regină”, Diane de Poitiers. Suveranul nu-i poate refuza nimic, or ea vrea să-i eradiceze pe hughenoti. Henri și Diane s-au întâlnit în 1526, când el avea șapte ani, iar ea, ca doamnă de onoare, 27. Roșcată, cu ochi albaștri magnetici, Diane îl subjugă definitiv pe viitorul rege, dar pasiunea lor se consumă când ea este deja văduvă. În iunie 1559 monarhul, în continuarea politicii sale de represiune religioasă, tot pe placul favoritei lui, semnează și un edict la Ecouen, contra protestanților.

22

1797. Andrew Garnerin sare cu o parașută fără cadru rigid. Este prima persoană despre care se știe că are acest curaj, ce presupune un mare risc. Nu era sigur că parașuta se va deschide. El va repeta experiența și va sări din balon de la înălțimi de până la 2.500 m. Va face chiar o adăugire notabilă parașutei, o fantă de ventilație, lăsând să treacă puțin aer, ceea ce împiedica balansarea. Exact 40 de ani mai târziu se va înregistra și primul accident fatal de parașută: Robert Cocking. Au trecut de fapt 500 de ani de la proiectul invenției, care aparține lui Leonardo da Vinci (1452 – 1519). El a imaginat parașuta. „Dacă un om are o bucată de pânză gumată cu lungimea de 12 m, pe fiecare parte, și înaltă de 12 m, poate sări de la o înălțime oricât de mare, fără niciun risc.” Schița lui, păstrată într-un carnet de însemnări din 1483, înfățișă o pânză fixată pe un cadru de formă piramidală din stângii de lemn.

25

1941. În castelul său din Escoire (provincia Dordogne, sud-vestul Franței) Georges Girard, înalt funcționar al regimului de la Vichy, este găsit mort, asasinat cu o lovitură de cosor. La fel sora lui Amélie și menajera lor, Louise Soudeix. Singurul supraviețuitor, fiul lui Girard, Henri, este imediat declarat suspect, dar el își declară ferm nevinovăția. Totuși, el este cel care i-a cerut părintelui său să vină la Escoire, el a împrumutat un topor de la paznicul castelului, el a cheltuit mari sume la Paris, frecventând pegra societății. Se pare că ghilotina îl așteaptă. Avocatul lui, Maurice Garçon, reușește să demonteze cazul, bucată cu bucată, arătându-i toate hibe. Suspect devine paznicul castelului. Henri este achitat, pleacă în America, de unde revine în 1950 și, sub pseudonimul Georges Arnaud, publică romanul *Salariul groazei*. Asasinul celor trei nu a fost niciodată identificat.

27

1806. Napoleon, intrat triumfător în Berlin, merge la mormântul lui Frederic cel Mare (1740 – 1786) și se adresează propriilor mareașali: „Dacă ar fi fost în viață, noi nu ne-am fi aflat astăzi aici”. De data aceasta inamicul francezilor a fost Frederic Wilhelm al III-lea al Prusiei, cel care în august luase bizara decizie de a porni singur războiul contra Franței. Logic ar fi fost să o fi făcut în anul precedent, unindu-și forțele cu Rusia și Austria. Poate o asemenea armată ar fi schimbat soarta bătăliei de la Austerlitz. Așa, pentru prusaci au urmat înfrângerea de la Jena, în 14 octombrie 1806, unde Napoleon a condus personal bătălia, și o a doua înfrângere, a unei alte armate prusace, la Auerstadt, în aceeași zi, în fața mareașalului Davout. 19 zile, doar atât durează pentru Napoleon să pună Prusia la pământ, pentru a trece la pasul următor – scoaterea trupelor rusești din Polonia și crearea unui nou stat: Ducatul de Varșovia.

28

1636. În Cambridge, statul Massachusetts, se fondează cea mai veche instituție de învățământ superior din Statele Unite, Universitatea Harvard, care poartă numele unui pastor, John Harvard (1607 – 1638), cel care a lăsat școlii biblioteca lui de literatură clasică și teologică și jumătate din avere. Șase președinți americani au studiat la această universitate de prestigiu.

lumină mare au ocolit palatul M.S. Acolo era întocmit un bal strălucit, decorațiile din lăuntru, cele de organ și verdușă pe toți i-au pus la mirare, toate înfățișau un ce magic și înveselitor, încât pricina o uimire plăcută; muzica cea armonioasă înveselea îndoit pe deosebitele persoane ce întocmea această strălucită petrecere; bufetu avea cele mai delicate și tehnice lucruri pe cât finețea meșteșugului până astăzi au putut născoci și poame de tot felul câte timpul produce în prințipat și afară. La acest bal să afla M.S. prințul Miloș Obrenovici [al Serbiei], prințul Mihail, fiul Înălțimei Sale, domnii consuli puterilor străine și străluciții nobili, domnii militari și fruntea neguțătorilor.”

Și la Iași se proceda la fel, de Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, onomastica domnitorului Mihail Sturdza, sau de Sf. Nicolae, onomastica țarului, care era serbată cu deosebită solemnitate, spre a se arăta obediența față de puterea protectoare. Iată cum a decurs balul dat la palat, în 1838, în cinstea puternicului împărat al tuturor Rusiilor, sub vigilentul ochi al consulului acreditat la Iași, Karl von Kotzebue, fiu al dramaturgului german August von Kotzebue și frate al scriitorului și memorialistului Wilhelm von Kotzebue și al navigatorului Otto von Kotzebue. „La 9 ceasuri sara Pre Î.[naltul] Domn și M.S. Doamna au priimit cu multă bunăvoință pe poftiții la această adunare domnească. Mulțimea oaspeților umplea sala și apartamentele atingătoare, care strălucea de înmiite lumini și diamanturi a[le] doamnelor. M.M. Sale să împărțase de această adunare

Karl von Kotzebue

adresuind la fieșcare câte un cuvânt binevoitor. M.S. și domnul consulul Rosii au deschis balul, a[le] căruia danțuri au ținut pân după mezul nopții, când au urmat o cină strălucită în care s-au închinat toasturi în sănătatea augustului nostru protector și a Pre Î. Domn. După cină iar au urmat voioase danțuri pân la 3 dimineață.”

Costache Negruzzi relatează, cu mult umor, în *Scrisoarea IX (Fiziologia provinciei)* ce efect avea prezența la un

Doamnă în rochie de bal, fotografie de Isidor Selagianu, aproximativ 1857 (colecția autorului)

bal al Curții din Iași asupra unui „boier ținutaș”, întors aproape năucit în localitatea sa de provincie unde vecinii, tare curioși, vin cam neinvitați la el acasă spre a afla ce a văzut și auzit în Capitală, fapt ce-i dă ocazia să le servească niște istorii ca din *O mie și una de nopți*. „Seara toți provinciații de ambe sexe năvălesc la dânsul. După ceremonia dulceților și a cafelei, cocoana începe a-și arăta turbanul și boierul a spune novitale. Spune cum a petrecut; cum s-a eglindisit la bal la Curte; ce mai cofete și ghicte a mâncat; cum îl invitau toate damele la danț; cum era balul de frumos; sala era pardosită cu oglinzi, pereții de porțelan, ușile de cristal și mobilele de chihlimbar și alte minunății și mândrețe care fac pre prietenii săi să casce gurile ascultându-l; și iacă materie de vorbă cel puțin pentru două luni.”

Charles Doussault, plasticianul francez care a petrecut mai mulți ani în Țara Românească, fiind un apropiat al primului domnitor regulamentar Alexandru Dimitrie Ghica (1834 – 1842), a executat două schițe cu tema *Serată la palatul domnesc din București și Serată la Iași*, ce au fost publicate în 1848, în *Album Moldo-Valaque*. În ambele se remarcă melanjul de straie orientale purtate de boierii conservatori, bătrâni, și toaletele de ultimă oră ale doamnelor din înalta societate și a tinerilor școliți în Occident ori ale demnitarilor acreditați în Principate. Acest contrast era atractiv pentru ochiul artistului, care găsea aici exotismul unei călătorii la Porțile Orientului: rochiile de bal ca la Paris, cu *berthe* de

Robert Ker Porter
și cei doi boieri din protipendadă
pe care i-a portretizat

fost abandonate; splendidele lor giubele au avut aceeași soartă; și fiecare dintre foștii locatari ai acestei magnifice străluciri au apărut imediat alături de partenera dorită, îmbrăcați cu o jachetă foarte elegantă, roșie, gri sau în alte culori, brodată fantezist. Această vestă mai strâmtă se potrivea bine pe trup și nu dădea rău cu poalele unduitoare ale halatului de dedesubt care era strâns la mijloc de un splendid șal; nicio parte a acestei toalete ușoare nu discorda cu mișcările elastice ale dansului. Dar ceea ce rămânea nu era deloc în armonie cu acest aspect tineresc. Fiecare bărbat avea capul ras și în creștet purta o calotă mică, roșie, ce expunea mare parte din această chelie în față și în spate, precum și marile urechi albe; care, cu ajutorul mustăților și bărbilor zbârlite, de toate nuanțele, dă întregului grup așa un aspect ciudat, încât atunci când saltă în cadrul și *cotillon* sau când își târșesc picioarele în contradansul englezesc ori când se învârtesc în viteză amețitoare a valsului, nimic nu poate ilustra o scenă mai grotescă. Capete asiatic, trupuri de balerini italieni, rezidenți austrieci, englezi și alți străini îmbrăcați simplu, cu toate doamnele

gătite în mode pariziene sau rusești nu pot prezenta decât un spectacol în constantă mișcare, la fel ca figurile dintr-o mascaradă de lanternă magică, pe care nu mi le pot aminti decât cu un zâmbet.

În rememorare similară are și consilierul Legației daneze de la Istanbul, Clausewitz, care, în 1824, îndreptându-se spre capitala Imperiului Otoman pentru a-și lua postul în primire, face o oprire la București, la 4 mai. A fost primit la palat de domnitorul Grigore Ghica al IV-lea. Edificiul i s-a părut urât și neîncăpător oaspetelui străin. S-a mirat văzând că atât în suita, cât și în garda de arnăuți a prințului nimeni nu purta arme. I s-a spus că acestea fuseseră confiscate de otomani după înăbușirea Eteriei grecești. Cel mai mult îl uimește să vadă toate doamnele îmbrăcate în toalete de bal, deși era doar 10 dimineața, oră total nepotrivită pentru asemenea ținute. În acea zi era ono-

mastica unuia dintre fiii domnitorului și la palat era recepție, iar seara bal. Acolo i-a văzut Clausewitz pe boieri dansând în caftane și cu tichii roșii pe cap pe care, după un timp, și le-au scos pentru că li se făcuse prea cald.

Și Ion Ghica evoca un bal din 1827 în care dăntuitorii, pentru a țopăi mai în voie, evoluau doar în ciorapii de piele moale, numiți meși sau mestii, pe care îi purtau vârâți în celelalte tipuri de încălțări, mai grele. „Când era să înceapă danțul, boierii cei tineri își lepădau giubelele și papucii, rămâneau numai în meși și alergau de luau fetele și cuconițele la joc, la poloneză, la parolă, la vals și la *ecossaise*.”

Balurile, costumate sau nu, se țineau lanț din 1 ianuarie și până la Lăsata Secului, când se intra în Postul Mare al Paștilor. Baluri erau oferite, la Curte, cu ocazia onomasticii sau zilei de naștere a domnitorului sau a capului puterii protectoare, adică a țarului Rusiei. Foaia bucureșteană *Cantor de Avis și Comers* relatează cum a fost serbată ziua principelui Alexandru Dimitrie Ghica, la 30 august 1839, de Sf. Alexandru. „Era apusul soarelui pe când deodată o

Serată la Iași, autor același Charles Doussault

pentru doliu, sau roșu care era potrivit femeilor de moravuri îndoielnice. Nu trebuia să lipsească mănușile, evantaiul, lornionul și un carnețel de bal, pe care erau scrise dansurile și numele partenerilor cărora le fuseseră acordate, cu anticipație. În dimineața balului doamna sau domnișoara își petrecea timpul mai mult în fața toaletei pentru a-și aranja coafura, care trebuia să fie ireproșabilă. Indiferent cât de frig sau cât de mare ar fi fost ninsoarea în acea noapte, pe cap nu se putea pune vreo bonetă sau vreo pălărie oricât de ușoară, pentru a nu strica arta coaforului ce muncise mai multe ore la aranjarea buclelor. Mergându-se în trăsura închisă, nu exista vreun pericol de a contracta răceala. Dar, pentru orice eventualitate, în drumul de la trăsura la sala de bal sau de acolo înapoi la trăsura, în zori, pe umeri se arunca o mantie sau un veșmânt larg, cu glugă, numit din acest motiv „sortie de bal”.

Pentru mascarade, costumele și măștile erau închiriate de la magazine specializate sau erau comandate în străinătate. S-a dezvoltat un foarte profitabil comerț în acest sens, iar negustorii se întreceau a furniza marfă foarte variată și de bună calitate, care să satisfacă întreaga clientelă și să și-o fidelizeze pentru următoarele sezoane.

Balul nu era o distracție exclusivistă a claselor de sus. Pătrunsese destul de repede după adoptare în toate straturile sociale din mediul urban. Existau, evident, diferențe enorme între un bal din cen-

trul orașului și unul de la periferie, dar cei prinși de pasiunea dansului se distrau la fel de bine, indiferent de proveniență, avere sau de respectarea rigorilor în privința toaletei. Doussault a asistat, la mijlocul anilor '50 ai secolului, la felul spontan în care s-a încins un bal în mediul modest al mahalalei Stelea, unde își avea el locuința. „Pretextul acestui bal la zi fixă era o lecție de dans. Tinerile fete veneau în toalete obișnuite și scurteica era admisă. Un mare divan turcesc, roșu, domnea în jurul unei mari încăperi pictată

dreptând pe altul și scandând fără încetare măsura cu veșnicele cuvinte: una, do, trei, patru, cince, una, do, trei, patru, cince, și tinerii dansatori, slabi, uscățivi, cum ești la 18 ani, cu brațele înțepenite, ținându-se cu mâinile crispate de mânecile hainelor, transpirând cu picături mari, cu sprâncenele încruntate ca oamenii ocupați cu o treabă importantă, făceau «echappé-le», «si-solurile» și «assemblé-urile» [figuri de dans – A.-S.I.] cu o serioasă preocupare care, în mintea mea îndepărta orice idee de plăcere [...] Cadrilul terminat, Vasilaki [profesorul de dans – A.-S.I.] căzu pe divan, transpirat tot, aruncând o privire de satisfăcută superioritate către mine, iar orchestra aștepta ordinele lui pentru vals sau mazurcă.”

Evantai pentru bal, atelier european, din celuloză; inscripționat „Balul orașului București, 1893, în onoarea principelui Ferdinand și a principesei Maria”

în imitație de piatră. Patru lumânări din seu se reflectau în oglinzi de fier cu fațetele șlefuite; în timp ce un «ochi» [lampă cu rezervor – A.-S.I.] cu trei brațe venea să completeze această splendidă iluminată. Mamele, ghemuite în diverse poziții pitorești, discutau familiar pe divan, cu măști în mâini, și formau fondul unui tablou a cărui parte însuflețită o formau tinerile fete. Orchestra se compunea dintr-un nai și o vioară, ținute de doi țigani negri și creți ca niște brahmani de pe malul Gangelui, în timp ce un omuleț, slab și ciupit de vărsat, se zbuțuia în mijlocul contradansului, împingând pe unul, în-

În provincie situația se prezenta mult mai ridicolă, mai ales atunci când poziția de instructor de dans și-o

asuma o doamnă cu pretenții de cunoaștere a limbii franceze, care se impusese ca mod de comunicare în elita societății. Respectiva doamnă, nemuritoare Chirița, revenise la Botoșani după o vizită la Iași, unde deprinsese noile dansuri la modă în a căror taină intenționa să-i inițieze pe tinerii ei concetățeni: „Limba franceză, acum vorbită obștește la Iași, nu era vorbită în provincie, prea puțini chiar erau acei cari o înțelegeau. Cucoana în chestiune, în explicările ce le dădea, amesteca franceza cu o moldovenească plină de savoare, ca spre exemplu: Balanncié, Marghioală! Pe la c... meu, Nastasă!”.

dantelă fină peste delicații umeri goi, coafuri cu zuluți după ultimul jurnal, fracuri negre pe talie și fracurile brodate cu fir de aur ale consulilor străini, mândrele militare cu epoleți strălucitori și bicornuri cu penaj alături de giubelele și anteriele largi ale boierilor veliți ce, adesea, continuau să stea turcește pe o sofa, cu ișlicul sau gugiumanul pe cap, ca în vremurile apuse, nefiind în largul lor pe un fotoliu sau o banchetă de stil apusean. Aceste două imagini au fost reproduse de foarte multe ori în periodice sau în volume de istorie, uneori chiar fără a fi specificat autorul, devenind aproape un loc comun pentru ilustrarea modernizării Principatelor Române.

Tânărul agent consular rus Giers a fost impresionat de valoarea bijuteriilor purtate la balul de Sf. Nicolae din 1841 de doamnele moldovence. „Primul mare bal a fost dat de domnitor pe 6 decembrie, cu ocazia zilei onomastice a împăratului Nikolai Pavlovici, prea augustul patron al Moldovei. Acea zi era totdeauna sărbătorită cu neobișnuit fast [...] Toată înalta societate și clasa de mijloc din Iași era prezentă la acest bal. M-am pierdut în admirația profuziei de diamante purtate de doamne, în special de cele de vârstă mijlocie. Multe dintre ele aveau diamante care în prezent nu s-ar putea cumpăra cu mai puțin de 30 sau 40 de mii de ruble, iar unele etalau scule chiar mai scumpe. Toate acestea erau bogății moștenite. Ca peste tot în Răsărit, pasiunea pentru pietre prețioase a fost preponderentă la un moment dat în Principate. Îmbrăcămintea purtată de

Elena Cornescu (născută Manu) în costum de cucoană din timpul domniilor fanariote; costumul purtat la un bal mascat (1871)

doamne era făcută după ultima modă. Doamnele moldovence sunt cunoscute pentru manierele și vivacitatea lor, pentru buna-dispoziție, pentru gentilețea și naturalitatea elegantă, dar puține dintre ele au realmente maniere nobile, acea distincție înăscută pe care e dificil să o deprinzi de la alții. Așa cum deja am spus, femeile sunt foarte frumoase. Nu întâlnești deloc sau foarte puțin fețe lipsite de distincție,

Irina Suțu în costum de bal, înainte de 1889, foto de Franz Mandy

asa cum sunt la alte adunări europene, fără a exclude Petersburgul nostru. În ceea ce privește frumusețile, acestea erau foarte multe.”

Balurile nu trebuie înțelese doar ca forme de distracție ușoară, ci și ca un important element de înnoire al vieții sociale și, implicit, al celei economice. De aceste petreceri profitau din plin croitorii, modistele, negustorii de textile, cofetarii, băcanii, bucătarii etc., dezvoltându-se astfel comerțul și industria locală. Prin deschiderea marilor case boierești către oaspeții de mare cinste, în special străini, decorația interioară s-a modificat radical, conform gustului epocii: au fost cumpărate mobilier occidental (chiar dacă nu de cea mai bună calitate și de ultimă oră), draperii, tapiserii, servicii de masă care înscirau ambientul local în stilul general european. Orele de servire a mesei, felul de aranjare al ei și meniurile urmăreau, cu strictețe, stilul franțuzesc. Arta grădinilor a fost mult prețuită și specialiști străini au fost aduși pentru amenajarea marilor spații care înconjurau anumite reședințe, precum aceea a familiei Știrbei de pe Podul Mogoșoaiei. Manierele protipendadei se modificaseră radical, conform celor din Occident, și întreaga societate urbană cunoștea mari prefaceri.

La baluri, doamnele îmbrăcau rochii foarte decoltate, care le revelau gâtul, umerii și brațele. Culoarele toaletelor, de obicei în tonalități deschise, variau de la alb, purtate de debutante și de femeile tinere, la vernil, galben pai, albastru deschis, roz și doar cele de vârstă mijlocie aveau nuanțe mai intense, dar niciodată negru, care era doar

avut casele cu toate acareturile trebuincioase în Iași, în vecinătatea Bisericii Sfântul Ilie și a țintirului acesteia. Cunoscut și sub denumirea de Biserica Ghenghei, respectivul lăcaș sfânt fusese ridicat prin efortul marelui boier Ionașco Ghenghea, în anul 1620, pe Ulița Sârbească din Mahalaua Măjilor, adică pe actuala stradă Vasile Alecsandri, unde a rezistat până în anul 1953, când s-a hotărât demolarea lui din cauza avansatei stări de degradare.

În 10 august 1771, deși vreme de război, banul Arghire cumpăra cu 210 lei locul și casa răposatului vâtaf Nicolae, de „lângă Sfeti Ilie, în Mahalaua Sârbească“, scoase la vânzare de Safta, nevasta preotului Mihalache de la Biserica Sfinții Theodori, din imediata vecinătate, care le moștenise. Din hotarnica emisă două săptămâni mai târziu, reiese că boierul alipise, cu de la sine putere, noua proprietate de o altă mai veche, închiuzând astfel ulița care le despărțea. Anterior cumpărării pomenite, în 20 ianuarie 1767, soțul Mariei primise, în schimbul a 90 de lei, un alt loc de casă, aflat și el lângă celelalte două. Așadar, deși vremurile trebuie să fi fost tulburi, Arghire și nevasta lui, prin cumpărături succesive, și-au tot sporit terenul deținut în numita parte din târgul Iașilor, teren căruia i s-a mai adăugat un loc de casă în 20 noiembrie 1773. Atunci, Ștefan Purice, diac de vistierie, neavând cum să răscumpere respectivul loc, pus amanet pentru un împrumut în valoare de 300 de lei cu care-l ajutasă Arghire, proaspăt postelnic, i l-a cedat acestuia în schimbul datoriei.

Avuțiile familiei

Cât de înstăriți vor fi fost Maria postelniceasa și Arghire al ei! Fără vreo urmă de

îndoială, o parte dintre venituri proveneau de la dughenele din târgul Galaților, deopotrivă de la cele din Bârlad și din Iași, acestea din urmă fiind situate pe ulița Cizmăriei, unde cucoana mai avea și o pivniță, adică o cârciumă. O neînțelegere s-a iscat între jupâncasa Maria și egumenul Mănăstirii Ocnei, Paisie, în vara anului 1778, pentru că femeia i-a refuzat ierarhului să-și lipească dughenele, pe care voia să le ridice, de peretele alor ei, așa cum fuseseră mai de demult. Patru ani mai târziu, cucoana renunța la una dintre dughene, primind în schimbul acesteia moșia de la Hărpașești, din ținutul Cărligăturii, de la egumenul Varnava al Mănăstirii Sfântul Sava. Dacă în iunie 1778 egumenul Paisie căuta să ajungă

la o înțelegere cu jupâncasa, și nu cu bărbatul ei, se poate bănui că acesta trecuse deja la cele veșnice.

La pivnița de pe ulița Cizmăriei, cei însetați vor fi putut să guste vinul obținut din rodul viilor de pe dealul Cetățuiei sau cel al Nebunci din ținutul Iașilor, ori de pe dealul Sârbilor sau de pe Coasta Lupci de la Nicorești,

ori din cele de la „Liiești“, toate din ținutul Tecuci.

La începutul anului 1791, postelniceasa ajunsese la un alt diferend, de data aceasta cu egumenul Mănăstirii Cetățuia, Ghedeon. Monahul dăduse jalbă la Divan cum că Maria și soțul ei „s-ar fi întinsu cu îngrăditura și stăpânire mai mult de cât au stăpânit Dumitrache și nepotul său Pătrașcu“, cel de la care Arghire cumpărase, în 15 septembrie 1771, cu 850 de lei, o „vie lucrătoare cu mult pomăt pin pregiurul vii și cu rămnic de pește în mijlocul livezii cu fântână cu casă gata și cu tot locul cât este pin pregiurul vii“, vie aflată pe dealul Cetățuiei. Ulterior, potrivit mărturiei unuia Toader, lucrător odinioară

Victoria rușilor asupra otomanilor de la Cahul, din 1770, reprezentată într-o pictură de Daniel Chodowiecki (1726 – 1801)

JUPÂNESELE DIN FAMILIA PALADE MARIA POSTELNICEASA

OLIVIA SENCIUC

În frigurosul început de ianuarie al anului 1795, la mesele date de Mihai vodă Suțu (Magazin istoric, nr. 2/2020) aveau să participe și trei boieroaice din familia Palade, mai precis, Maria postelniceasa, Elenco/Elena vorniceasa și Smaragda/Smaranda spătăreasa. Dacă pentru trecerea prin lume a primelor două izvoare sunt ceva mai generoase în informații, despre viața celei din urmă nu ne sunt dezvăluite prea multe date.

În cele ce urmează voi prezenta povestea Mariei, al cărei loc a fost pregătit pe partea dreaptă a mesei, ea fiind despărțită de Sevastița doamna de alte patru jupâne.

Diata, pe care Maria pusese să-i fie întocmită în 12 aprilie 1791 – înnoită, s-ar părea, în 23 decembrie 1799 –, ne lămurește în mare parte în privința înruderilor postelnicesei. După cum singură mărturisea cucoana, vornicul Constantin Palade îi era frate, spătarul cu același nume îi era văr, iar spătarul Iancu Razu îi era nepot de soră. Prin urmare, fiica marelui vistiernic Toader Palade – amănunt care reiese clar dintr-un alt act, datat 22 aprilie 1782 – le era: cumnată Elenei vorniceasa, vară Smarandei spătăreasa și mătușă altei Elena, spătăreasă și aceasta, toate invitate, deopotrivă, la mesele domnești organizate în iarna anului 1795.

În afară de Constantin, postelniceasa a mai avut trei surori: pe Catrina/Ecaterina, mama spătarului Iancu Razu, pe Zoița/Zoe și pe Zmaranda/Smaranda.

Achiziții pe vreme de război

De bărbat, Maria îl luase pe un anume Arghire, pe care documentele îl arată a nu fi fost dintotdeauna din Moldova, dar care, deși străin,

reușise totuși să ajungă în dregătorii de seamă ale timpului. A fost mare ban în ianuarie 1767, apoi și-a redobândit dregătoria în perioada stăpânirii militare rusești – situație generată de implicarea Moldovei în războiul ruso-otoman dintre anii 1768 – 1774 –, deoarece apare din nou ca mare ban în august 1771, iar după doi ani, în noiembrie 1773, înaintea la demnitatea de mare postelnic. Câtă vreme va fi trăit după această dată nu se poate preciza, însă ce evidențiază sursele e că în 15 martie

1791 Arghire era deja răposat. Însămnă că cucoana Maria, deși văduvă, continua să se bucure de suficientă recunoaștere la Curte, dacă domnul Mihai Suțu a ținut să o poftască la mesele sale.

Căsnicia lui Arghire cu Maria nu a fost binecuvântată cu prunci. După felul cum gândeau moldovenii epocii, postelniceasa socotea că numai din păcatele ei se întâmplase ca Dumnezeu să nu vrea să-i dea urmași. Tocmai de aceea l-a luat pe Costache Sturdza „drept ficior și clirom”, adică îl înfiase, desemnându-l drept moștenitor legal.

Din câte dezvăluie izvoarele, Arghire și Maria și-ar fi

Biserica Sf. Ilie din Iași,
fotografiată înaintea demolării

Mănăstirea Cetățuia din Iași

săraci cerea să ajungă o parte dintre bucatele ce aveau să rămână în urma ei – provizii alimentare obținute pe pământurile sale –, cealaltă parte revenindu-le „oamenilor casăi meli car(c) m-au slujit“, după cum a ținut să se precizeze în diată în mod deosebit.

La finele anului 1799, postelniceasa Maria Palade Arghiroaia era încă în viață. Probabil era deja destul de în vârstă. Avea cu siguranță peste 44 de ani, bine știut fiind faptul că părintele său, vistiernicul Toader Palade, trecuse la Domnul în prima zi a lunii februarie din anul 1755, după cum reiese din

cpitaful de pe piatra sa de mormânt de la Sfântul Sava. Este de la sine înțeles că ju-pâneasa se născuse anterior respectivului an. De altfel, un act de vânzare, din 19 august 1762, amintește despre dughencele Arghiroaici din Mahalaua Măjilor, ceea ce înscamnă că și Maria era la acea dată femeie în toată firea, măritată deja.

Se prea poate, așadar, ca și vârsta să-i fi adus onoarea ca la mesele lui vodă Suțu să ocupe unul dintre locurile cele mai de frunte, trecând chiar înaintea propriei cumnate, Elenco, vorniceasă în ianuarie 1795. ■

DRACULA

(Criptografie: 5, 4, 10, 2, 5)

$\frac{T}{P}$ AGTA_T $\boxed{TP}$

Laurian BUTURE

Soluția rebusului **AU FOST PRI-MELE PUBLICAȚII**, din nr. 9/2020

IONESCU – HRIB – ROMANIA –
ONU – BANAT – GRAI – L – ASA – UA –
OLUTE – RA – ALBINA – AT – INSI – ED
– URNI – TUTOVA – VT – TN – I – IRA –
VIATA – UZI – RIRI – ART – INVATATOR
– R – BATA – SCOLARI – PRESA –
ARENDA

Soluția jocului **RUINA**, din nr. 9/2020

CASTELAJUNS PARAGINĂ
(CA – S – T/E – LA – J/UN – S/PAR – A/G –
IN – A)

în via boierului, bărbatul cucoanei „pesti cumpărătura sa acolea de la vali dispre poartă au intrat în locul ce n-au fost a dumisale“. În felul acesta, Arghire, pe lângă cele șase pogoane de vie lucrătoare, cinci pogoane de livadă și zece pogoane încă necurățate, cu două rămnice, cerdacul și fântâna ale sale, a mai pus stăpânire pe alte patru pogoane de teren, pe care vecinul, un moșneag ce și muri la scurtă vreme, sădise pomi. Arghiroaia, la rândul ei, râvnea la încă trei pogoane de loc sterp cu pădure, învecinate cu cele despre care abia am menționat. Tocmai de aici supărarea egumenului Ghe-deon, respectivele locuri încălcate fiind de trebuință mănăstirii, cu atât mai mult cu cât îi aparțineau de drept. Cu toate că astfel de conflicte nu erau neobișnuite în epocă, parcă i-am putea bănuia pe Maria și pe Arghire ca fiind dintre cei destul de dornici de agonisală.

Femeie cu frica lui Dumnezeu, nu uită să dăruiască pentru suflet

Pe lângă prăvălii, vie și locuri de casă, cei doi mai dețineau sălașe de țigani și numeroase moșii, unele de daniel, altele de cumpărătură ori obținute prin diverse schimburi, pământuri răspândite prin ținuturile Moldovei. După ce Arghire nu a mai fost, toată averea i-a rămas Mariei, ea dispunând prin testament ce să primească fiecare dintre cei care îi erau rude. În consecință, Voroveștii, de cumpărătură, și Hărpășeștii, moșia primită la schimb, i le-a dăruit fratelui Constantin. Un loc de dughene din Galați și un sălaș de țigani aveau să primească nepotul Iancu Razu. Alte nepoate, Maria, fiica surorii Zoia, îi lăsa un loc în târgul

Bârladului și un sălaș de țigani, tot un sălaș de țigani revenindu-i surorii Smaranda. Vărul Constantin primise deja o moșie în ținutul Tutovei, în gura Strâmbei, pe Iezer.

Însă cele mai multe avea să le moștenească feciorul de suflet, Costache Sturdza. Ale lui urma să fie moșiile Urlații și „Gușății“ din ținutul Fălciului, moșia Băcani, cu moară pe apa Bârladului, din ținutul Tutovei, viile din ținuturile Tecuci și Tutova, moșia Bărești cu moară pe apa Bahluiului, din ținutul Hârlăului, viile din ținutul Iașilor, casele din Iași și o

parte din țigani. La rândul său, Costache trebuia să-i poarte de grijă mamei cât aceasta mai era în viață, pentru ca după dispariția ei tot el să se ocupe de cuvenitele pomeniri.

De-a lungul timpului, Maria Palade mai stăpânise și alte pământuri. De pildă, înainte de 1767 ea îi vânduse hatmanu-

lui Vasile Rosetti, cu 1.000 de lei, întreaga parte de moșie avută pe Jijia.

Maria Arghiroaia postelniceasa, femeie cu frica lui Dumnezeu, nu a uitat să dăruiască și ctitoriei familiei Palade, mai precis Mănăstirii Sfântul Sava, una dintre viile de la Nicorești și un sălaș de țigani, pentru ca ei, părinților ei și lui Arghire să le fie pomenite sufletele. Totuși, cucoana își alesese duhovnicul de la Sfântul Ilie – biserica de lângă casă –, pe preotul Vasile, care a și fost martor la întocmirea diatei sale. Dacă acest document pare a nu fi fost semnat de postelniceasă, dimpotrivă, ea își pusese iscălitura pe actul de schimb cu Mănăstirea Sfântul Sava, din 22 aprilie 1782, așa că se poate bănuia că jupâneasa știa să scrie și să citească.

De asemenea pentru sufletul ei, Maria rânduia prin testament ca fiul Costache să împartă săracilor banii adunați anual din chiria dughenelor stăpânite în Bârlad, cum tot la

Mănăstirea Sf. Sava, a cărei construcție a fost terminată cu doi ani înaintea schimbului de moșii cu Maria postelniceasa din 1782

înainte de 1989 mai trăiau sau trăiesc încă. Toți aceștia au fost și sunt surse de istorie orală, rareori valorificate profesionist. Tentativele de „exploatare” a acestor surse, a arhivelor personale, a venit târziu, când bună parte dintre ei erau deja prea bătrâni, problemele de sănătate și de memorie se resimțeau deja etc.

Realitatea este că cercetarea serioasă a istoriei recente a B.O.R. a stagnat cel puțin în prima decadă din cele trei la care facem referire. Au apărut, sporadic, și excepții, dar interesul arătat era modest. Acuratețea a crescut treptat pe măsura îndepărtării de la putere ori prin plecarea din această lume a vechilor lideri (politici) care blocau ori aveau grijă să descurajeze asemenea studii, accesul la arhive ș.a.m.d. Nu altfel s-a petrecut cu bună parte din cercetarea istoriei noastre recente! Să ne amintim că grosul arhivelor Securității au fost predate la C.N.S.A.S., prin decizie politică, abia începând cu anul 2005, după intrarea României în NATO (2004) și pregătind intrarea în U.E., concretizată în anul 2007.

Documentele din arhiva B.O.R. care privesc Rugul Aprins și viața unora dintre participanți sunt și astăzi inaccesibile tuturor cercetătorilor. Ceea ce s-a făcut deja este însă destul de important, fără a fi nicidecum suficient. Mai ales în ultima decadă, au început să apară studii profesionale, unele realizate în urma cercetării doctorale. Recuperarea memoriei Rugului Aprins este abia la începuturi.

Trei sunt sursele principale care pot fi și trebuie valorificate în studiul acestui

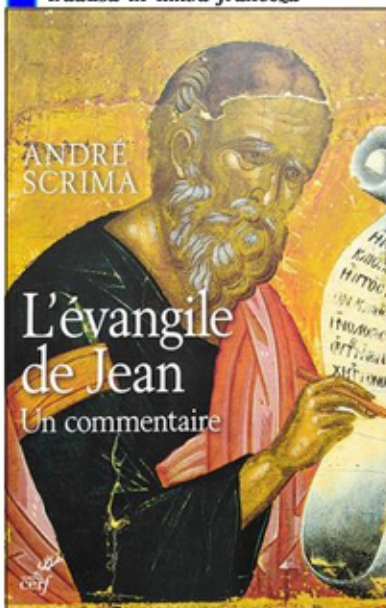

Patriarhul Ecumenic Athenagoras, în anul 1963

subiect: scrierile și mărturiile actanților direct implicați; mărturiile celor apropiați lor: discipoli, rude, prieteni; arhivele aflate în varii spații (B.O.R., C.N.S.A.S., Arhivele Naționale, private etc.).

Opera scrisă – acolo unde este cazul – a protagoniștilor Rugului Aprins este abia în curs de editare profesionistă. Sunt de remarcat aici scrierile părintelui Dumitru Stăniloae – mă refer la seria de autor, neîncheiată încă, ajunsă astăzi la volumul XIII (Editura Basilica) și seria dedicată scrierilor părintelui Andrei Scrima cu șapte volume apărute, deocamdată (Editura Humanitas). Mai cu seamă monumentală operă a părintelui Stăniloae, dar și alte câteva personalități ale Rugului Aprins au avut parte de câteva studii doctorale. Scrierile părintelui Dumitru Stăniloae au deja o tonică și entuziastă receptare internațională – de unde și numeroasele studii (doctorale) ale unor teologi străini.

Una dintre lucrările părintelui Andrei Scrima, tradusă în limba franceză

O revelație culturală și spirituală

Întrucât recent s-au împlinit două decenii de la plecarea din această lume a părintelui Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018), voi exemplifica cele afirmate mai sus prin receptarea vieții și operii acestuia. Părintele Andrei Scrima era aproape necunoscut majorității teologilor și celor interesați de viața spirituală din România. Cariera sa internațională, spectaculoasă, a avut darul mai degrabă de a inhiba. A fost acuzat, încă din vechiul regim

RECEPTAREA RUGULUI APRINS DUPĂ 1989

MARIUS VASILEANU

Voi continua evocarea personalităților Rugului Aprins – și mai sunt câțiva oameni excepționali despre care trebuie vorbit –, dar simt nevoia unui scurt bilanț, o panoramare. Am fost întrebat cândva despre receptarea Rugului Aprins în anii din urmă. Răspunsul este evident: există o dinamică pozitivă în ultimele trei decenii și este tonic să o observăm și s-o analizăm.

În primii ani de după 1989 lumea avea alte priorități, recuperarea istoriei recente, în principal comuniste, se împletea obsedant cu ascunderea ori eludarea chestiunilor incomode pentru unii actori (principali) ai vechiului regim. Astfel, accesul la arhive a survenit târziu, în general, cu atât mai apăsător în ceea ce privește arhivele Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R.). Sunt fenomene firești, de înțeles până la un punct, prezente adesea în numeroase țări, cu ocazia schimbărilor dramatice ale unui regim politic.

Ceea ce este mai greu de acceptat este faptul că valorificarea „arhivelor vii” s-a petrecut de cele mai multe ori accidental, neprofesionist. Pur și simplu, dincolo de sărăcia care stăruia în primul deceniu de post-comunism, manifestată, în cazul de față, mai ales prin lipsa unei necesare infrastructuri (mijloace tehnice etc.), părea că prezența unora dintre cei care au trăit efectiv în lăuntrul fenomenului Rugului Aprins suplinește și descurajează un demers profesionist de valorificare mediatică, antropologică, istorică etc. Am trăit cu toții inerțial, de parcă protagoniștii Rugului Aprins care au prins și schim-

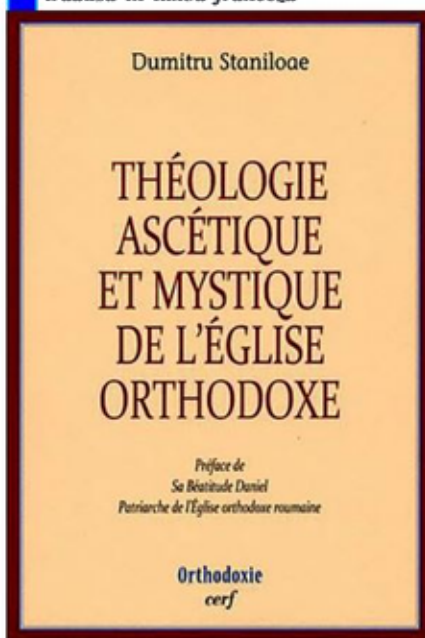
barea de regim politic pornită în finalul lui 1989 ar fi fost nemuritori.

Tentative de valorificare

Amintesc faptul, tulburător, în sine, că la începutul anilor '90 încă trăiau bună parte dintre membrii Rugului Aprins: părintele Benedict Ghiuș (decedat în iunie 1990), părintele Sofian Boghiu (d. 2002), părintele Petroniu Tănase (d. 2011), părintele Nicodim Bujor (d. 2011), părintele Arsenie Papacioc (d. 2011), părintele Dumitru Stăniloae (d. 1993), părintele Roman Braga (d. 2015), părintele Felix Dubneac (d. 2008), părintele Vasile Vasilache (d. 2003), Mitropolitul Antonie Plămădeală (d. 2005), părintele Andrei Scrima (d. 2000), părintele Adrian Făgețeanu (d. 2011), părintele Nicolae Bordașiu (d. 2018), Șerban Mironescu (d. 2008), Anton Dumitriu (d. 1992), Alexandru Elian (d. 1998), Alexandru Dușu (d. 1999), Virgil Cândea (d. 2007) etc. Și am amintit doar pe cei mai cunoscuți.

Neîndoielnic, bună parte dintre rudele apropiate și ucenicii celor amintiți mai sus ori ale celor decedați

Ascetica și mistica,
lucrarea părintelui Dumitru Stăniloae,
tradusă în limba franceză

Iată de ce mă voi opri aici recomandând stăruitor unul dintre volumele recent apărute, dedicat duhului Rugului Aprins și părintelui Andrei Scrima, în particular, scris de unul dintre cercetătorii la care m-am gândit notând cele de mai sus, conf. dr. Ioan Alexandru Tofan

Părintele Andrei Scrima (stânga) și părintele Dumitru Stăniloae

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași). Voi exemplifica prin următorul fragment al acestui excelent volum intitulat *Andrei Scrima și fizionomia experienței spirituale* (Humanitas, 2019): „Lectura cărților lui A. Scrima urmează, pe neștiute, aceeași itineranță despre care vorbesc ele. Ea nu este un simplu exercițiu livresc, întrucât nu argumentează, nici nu prezintă «științific» o temă; de fiecare dată, ele fac vizibil un traseu, descoperă un sens într-o cadență aproape cinematografică –

pregătind locul, creând o așteptare, transformând-o într-o explozie de lumină, apoi retrăgând evenimentul înțelegerii într-un crepuscul de unde se ivește o nouă intrigă a cunoașterii. Mai mult decât atât, contactul cu arhiva scrierilor sale nepublicate întetește această tensiune a reve-

lării... Pentru cel care parcurge arhiva sau cărțile, lectura este un veritabil exercițiu de *trezvie*: pare că totul e important, esențial, orice cuvânt poate deveni un reper și un semnal al acestui punct de fugă” (paginile 243 – 244).

Chiar dacă nu neapărat în același procent seducător, lucrurile se petrec la fel cu scrierile altor câțiva confrăți, membri emblematici ai Rugului Aprins, care își așteaptă exegeții și cititorii dispuși la căutarea propriului om lăuntric. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 noiembrie 2020, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– Cum i-a apreciat generalul Matthew Ridgeway pe militarii greci, în 1951?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din august 2020 este:

Împărații Iustinian și Hosroe I

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnișoara **Popova Ekaterina**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2021.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

comunist, că ar fi filocatolic, francmason, cosmopolit, ecumenist etc. Dosarele aflate pe numele lui Andrei Scrima ajunse astăzi la C.N.S.A.S. demonstrează că, scăpat ca prin minune de arest, căci a plecat din România cu o bursă, cu puțin timp înainte, monahul Andrei Scrima nu și-a tradat nicicând nici țara, nici ortodoxia, chiar dacă traiectoria sa profesională l-a adus pe culmi, devenind un apropiat al Patriarhului Ecumenic Athenagoras și chiar o punte, un moderator, în anii '60, între Constantinopol și Vatican. Pe de altă parte, reiese din dosare, părintele A. Scrima nu a cedat repetatelor tentative de a fi racolat de Securitate. De aici și nu numai au provenit o serie de calomnii și neadevăruri la adresa acestei personalități, intoxicații și dezinformări lansate în spațiul românesc, preponderent clerical, de reprezentanții poliției politice comuniste, unele reluate inerțial până astăzi.

Revenirea definitivă în România, la mijlocul anilor '90, a părintelui Andrei Scrima a însemnat pentru câțiva intelectuali o revelație culturală și spirituală. În plus, aducea cu sine, nealterat, duhul viu al Rugului Aprins. Problemele au persistat însă: cel puțin cât a trăit, felul său de a fi – un călugăr itinerant, specie aproape dispărută astăzi! –, discursul său elevat care era acasă nu numai în spiritualitatea creștină (ortodoxă), ci și în spiritualitatea universală, și în cultura de largă respirație (arte, științe) au creat alte bariere celor neobișnuiți cu asemenea deschideri. De unde și noi forme de reticență în mediile B.O.R., uneori chiar acuze, neprincipiale, penibile în ignoranța lor.

Treptat însă, așa cum s-a petrecut cu receptarea întregului fenomen al Rugului Aprins, personalitatea lui Andrei Scrima a început să fie acceptată. Opera sa, remarcabilă, beneficiază de un respectabil colectiv de redactare și are parte de o

ediție științifică. Descoperită prin ceea ce a fost cu adevărat, dincolo de păreri, bârfe și intoxicații ale poliției politice comuniste, receptarea vieții și operei părintelui Andrei Scrima este astăzi la un cu totul alt nivel. Sunt deja câteva teze de doctorat care i-au fost dedicate (unele încă în curs), are parte de simpozioane, chiar internaționale, câteva volume au apărut și în limbi de circulație în Franța, Italia, Canada, S.U.A.

Receptarea părintelui Andrei Scrima în cadrul oficial al B.O.R., a cunoscut de asemenea schimbări remarcabile: emisiuni speciale (Radio și TV), conferințe, studii. Nu ne îmbătăm cu apă rece, mai ales că și părintele Andrei Scrima avea un comportament menit să contrarieze – dar de cel al părintelui Daniil Sandu Tudor ce s-ar mai fi putut spune?! –, persistă și astăzi rezerve, mai ales dinspre vechile generații ale clerului ortodox românesc. Ceea ce este tonic însă pare că abia urmează a se petrece. Tinerii teologi, chiar profesori, recomandă spre studiu opera părintelui A. Scrima. Sunt semne că, dincolo de jocurile de oglinzi și de iluziile zilei, adesea alimentate încă de trecut, noile generații de teologi sunt mult mai deschise spre ceea ce este autentic și viu în creștinismul ortodox.

Coperta volumului
Omul lăuntric André Scrima
și fizionomia experienței spirituale

Revanșa cercetătorilor tineri

În acest context, voi mai adăuga doar faptul că – așa cum s-a petrecut și în alte cazuri precum Constantin Noica, Mircea Eliade ș.a. – printre cercetătorii tineri se remarcă deja personalități care aduc nu numai exegeze profesionale ale operei unui autor de anvergură, dar produc și publică deja studii cel puțin la fel de autentice și atractive intelectual precum cele realizate chiar de discipolii propriu-ziși.

cât și surâsul sau nuriile fetelor din preajmă.

După decesul tatălui, survenit în 1687, mama a încercat să îl mai liniștească, sugerându-i să se implice în afacerile familiei. Disperat să renunțe atât de repede la plăcerile vieții, după cum mărturisea în memorii, o imploră să îl mai lase puțin „să trăiască din plin aventurile de pe pământ, ca mai apoi, odată devenit om al mării, să nu mai tânjească după ele“. Mama i-a subvenționat un nou voiaj la Rennes. Acolo a fost la un pas să-și găsească sfârșitul. A fost salvat, mai mult mort decât viu, dintr-o altercație, de un alt tânăr aflat în trecere prin zonă. Din vorbă în vorbă, cei doi descoperă cât erau de apropiați ca fire: împărtășeau același stil de viață, bazat pe vorbe galante, menite să le vrăjească pe reprezentantele sexului slab, sau pe abilitatea în mânăuirea spadei. Au devenit aproape nedespărțiți. Un singur lucru se pare că îi despărțea: în ciuda aspectului de gentilom de treabă, tânărul salvator era un escroc. Abil prestidigitator, nu ezita nicidecând să înșele la jocuri de noroc, implicându-se în tranzacții financiare dubioase, în tot soiul de furtașaguri.

Cu toate că de abia împlinise 16 ani, René putea fi considerat un bărbat în toată puterea cuvântului. Iată cum îl descria Jules Troussel, un enciclopedist și geograf francez din veacul al XIX-lea, autorul unuia dintre cele mai cunoscute istorii a pirateriei: „Un vlăjgan viguros, bine construit, agil, priceput, cu o purtare amabilă, dar, totodată,

Contele Louis de Pontchartrain

și îndrăzneță, cu pălăria pe o ureche, mângâind mereu mânerul unei spade cu lamă dreaptă și fină, într-un cuvânt, un spirit avântat, așa cum este nevoie pentru femeile care doresc să fie seduse“.

I mult mai periculoasă aventură avea să îl forțeze să își schimbe radical existența. O așa-zisă nepoată a unui consilier al parlamentului din Rennes a intrat în atenția tovarășilor de pahar ai lui René. Ce ar fi fost dacă ar fi răpit-o, pentru a cere, apoi, o recompensă grasă? Politicianul mai în etate nu se putea zgârci dacă era vorba de pupila sa. Tinerei au intrat, în plină zi, peste fată în casă, au tăbărit cu pumnii pe slugi, snopindu-le în bătaie, și au smuls-o, la propriu, pe tânără din cămin.

Odată ajunși la adăpost, zurbagii nu s-au mai înțeles cu privire la ce se va întâmpla cu fata. Unul ar fi vrut să o păstreze pentru propria plă-

cere, iar ceilalți – să facă rost de bani, din răscumpărare. Iuți la mânie, duelul a venit ca de la sine. S-a soldat cu moartea iubărețului. Pentru René și ceilalți tovarăși nu a mai rămas altă soluție decât fuga.

Eroul nostru și-a găsit refugiu la Paris, în acele vremuri un adevărat Rai pentru cei care doreau să scape de mâna lungă a Justiției. În stilul romantic al veacului al XIX-lea, Troussel povestește: „Când tocmai se așeza la o masă într-o locanță dintr-o fundătură, pentru a-și trage sufletul, auzi un lacheu strigând: «Două ulcioare cu vin pentru domnul Trouin de La Barbinais!». Lui René i se părea că viscăză. Acest Trouin de La Barbinais nu era nimeni altul decât fratele lui mai mare, consul la Malaga, reîntors în Franța după declarația de război împotriva Spaniei“. Și astfel, familia s-a reunit. Spășit, René și-a mărturisit păcatele mamei, iar, în urma unui consiliu de familie, s-a decis trimiterea zurbagului fiu pe mare, cât mai departe de problemele ce pe uscat și le-a creat singur.

Cât este adevăr și cât ficțiune, mai greu putem stabili astăzi. Ceea ce rămâne cert este că la începutul anului 1689 se afla la bordul lui *Trinité*, după cum o mărturisea în Memoriile. „Am îndurat, pe această fregată, unele dintre cele mai grele zile din viața mea: vremea rea și dese furtuni mi-au provocat în continuu o stare de rău“.

De abia se formase așa-numita Ligă de la Augsburg, alianța politică defensivă menită să stăvilească expansio-

CORSARUL REGELUI LUDOVIC AL XIV-LEA

ANA DARIE

● Trimis să învețe la seminar, își pierde vremea prin crâșme
● Salvat de un escroc, mai mult mort decât viu ● Un vlăjgan viguros, cu pălăria pe o ureche, idolul femeilor ● Răpesc pupila unui burghez bogat, pentru răscumpărare ● Neașteptata reîntâlnire cu fratele ● Aventuri pe mare ● Expediție la Rio de Janeiro ● Prietenia „Regelui Soare“

Când Jules Verne așternea pe hârtie povestea lui Dick Sand, personajul central din *Căpitan la cincisprezece ani*, cel mai probabil s-a gândit că este doar pură ficțiune.

Cu două secole în urmă, în aceeași Franță, un alt tânăr marinăr își lua viața în mâini.

Saint-Malo, iunie 1673: într-o veche familie de marinari, ai căror membri nu s-au sfiit nici în vreme de pace, nici de război să înfrunte apele înspumate, apărea pe lume încă un băiat. René era al treilea născut al cuplului Luc Trouin (1637 – 1687) și Marguerite Boscher (1635 – 1705), care au avut împreună șapte copii. Printre biografi există dispute legate de data exactă a nașterii, chiar dacă în memorii René avea să treacă 10 iunie – ziua în sine reprezenta momentul botezului.

Anii adolescenței au fost unii destul de agitați, cu multe dezamăgiri și constrângeri. Părinții visau să-l îmbrace în haine preoțești și l-au trimis să deprindă tainele Sfintei Scripturi la seminarul din Rennes. Spirit rebel, aventuros, căruia îi plăcea mai degrabă să alerge după fete și să se bucure de aerul sărat al mării decât să buchisească din cărți în biblioteci întunecoase, René a fost trimis acasă, prin 1684, profesorii considerând că își pierdeau timpul cu el. La insistențele părin-

ților, a mai urmat o încercare: tânărul a fost trimis la Caen, să studieze de astă dată filozofia! Din nou o alegere greșită. S-a făcut rapid remarcat pentru alte pasiuni. Aproape niciunul dintre jocurile sportive practicate în acele vremuri – înot, scrimă sau așa-numitul *jeu de paume* (strămoșul tuturor sporturilor cu rachetă de astăzi) – nu avea secrete pentru René. Devenise un cunoscut în toate localurile la modă, înconjurându-se de alți tineri zurbagii, care îndrăgeau în același timp atât un vin bun,

mai vechi, ce viza interceptarea vapoarelor care plecau din porturile braziliene spre Lisabona, transportând metale prețioase. În 1710, căpitanul Jean-François Du Clerc (sau Duclerc, după alte surse, se pare de origine din Guadelupe), în fruntea unui convoi de cinci nave militare și în jur de 1.000 de soldați, a primit sarcina de a ataca și cuceri colonia portugheză Rio de Janeiro. Întreaga expediție s-a soldat cu un eșec: căzut prizonier, împreună cu alți 600 de oameni ai săi, căpitanul a fost asasinat în condiții obscure.

Se pare că însuși Ludovic al XIV-lea a intervenit în pregătirea răspunsului pe care Lisabona trebuia să îl primească din partea franceză. La 19 martie 1711, la sfatul secretarului de Stat de la Marină, contele Louis de Pontchartrain (1643 – 1727), monarhul a parafat un contract mixt de dotare cu armament, asociindu-se cu Duguay-Trouin și familia acestuia.

Pentru a evita orice scurgeri de informații, operațiunea a fost pusă la punct în cel mai mare secret. Ludovic al XIV-lea a pus la dispoziție șapte nave de linie, cu un personal ce se ridica la circa 6.000 de oameni. Ele au fost do-

Flota comandată de René Duguay-Trouin se îndreaptă spre Rio de Janeiro

tate cu tot armamentul necesar, în porturi separate și sigure de la Atlantic: Brest, La Rochelle, Rochefort, Dunkerque și Saint-Malo. „Odată ce decizia a fost luată, ne-am dus amândoi, frațele meu mai mare și cu mine, la Brest [...] Ne-am dat toată silința să pregătim totul, în cel mai mare secret: alimente, muniție, corturi, ustensile, în fine, tot ceea ce ne era necesar să facem o tabără și să ducem la bun sfârșit un asediu. M-am îngrijit și să găsesc câțiva ofițeri de ispravă, pe care să îi punem în fruntea trupelor“.

Începe asediul orașului

La 9 iunie 1711, escadra, reunită la La Rochelle, a pornit la drum. Duguay-Trouin se afla la comanda lui Lys, o navă cu 74 de tunuri. Flota franceză ajungea la 12 septembrie în fața portului Rio de Janeiro. „Era evident că succesul întregii expediții depindea de promptitudine – nota Duguay-Trouin. Nu trebuia să îi dăm timp inamicului să se

dezmeticească“. Prima navă care a intrat în golf a fost una condusă de un cavaler ce cunoștea cât de cât locurile. Părea a fi doar o altă navă care acostează... Guvernatorul, Francisco de Castro de Moraes, foarte încrezător în capacitatea forțelor sale armate de a apăra orașul, nu i-a acordat prea mare atenție. Fatală eroare! La adăpostul nopții, francezii au trecut la atac. Au cucerit fără prea mari probleme o poziție strategică – o insulă din apropiere. Ziua următoare, au debarcat întreg echipamentul pentru asediu și, cu mai bine de jumătate dintre oameni, au luat poziție. Câteva zile mai târziu, la 19 septembrie, Duguay-Trouin l-a somat pe de Moraes să capituleze. Dar acesta a refuzat. Era însă începutul sfârșitului pentru portughez.

Francezii lansează un bombardament asiduu, iar navele militare inamice sunt

nismul Franței lui Ludovic al XIV-lea, cunoscută, odată ce Anglia s-a alăturat Republicii Olandeze și Arhiducatului Austriei, și ca Marca Ligă.

„Anul următor, am obținut permisiunea de a mă imbarca pe o altă fregată, de astă dată cu 28 de tunuri, pe nume *Grénédan*, de a cărei dotare cu echipament militar se ocupa tocmai unchiul meu. Mi s-a umplut sufletul de bucurie când, în plină confruntare cu vreo 15 nave britanice, mi-am putut arăta curajul și abilitățile. Atacul a fost unul dur. Nava amiral inamică a fost prima pe care am abordat-o. Am fost primul care am sărit dincolo. Ripostând la focul de pistol al căpitanului englez, care își apăra oamenii, l-am rănit cu tăișul sabiei. Și, astfel, am raportat prima mea mare victorie“.

Chiar dacă împlinise doar 18 ani, familia i-a încredințat comanda unei mici fregate cu 14 tunuri, *Danycan*. O furtună teribilă i-a purtat însă vasul pe coasta Irlandei. Coborât pe uscat, echipajul și-a continuat răfuiala cu englezii, atacând și punând stăpânire pe castelul unui nobil local, în ciuda riposteii detașamentului garnizoanei din Limerick.

La întoarcerea în Saint-Malo, tânărul căpitan a primit o nouă recompensă: o navă mai bună, cu 18 tunuri, *Coëtguen*. Împreună cu o altă fregată, au plecat pe mare în 1692. De-a lungul țărmurilor engleze au întâlnit un convoi de 30 de nave comerciale, apar-

ținând Coroanei britanice, escortate de două fregate de război. Francezii au atacat. După doar o oră, după cum povestește René Trouin, el a pus stăpânire pe cele două fregate, iar camaradul său – pe 12 dintre navele comerciale.

În 1696, la bordul lui *Sans-Pareil*, soarta i-a surâs cu adevărat. Avântat, a atacat un convoi olandez, net superior dotat, reușind să captureze trei nave de război, 12 nave comerciale și pe vice-amiralul Wassenaër, grav rănit. Reîntors într-un loc sigur, la Port-Louis, în Bretania, după cum notează în Memoriile, în pur spirit cavaleresc, „una dintre primele mele griji a fost să mă interesez despre starea de sănătate a baronului Wassenaër“.

O asemenea realizare trebuia să fie răsplătită pe măsură. René Trouin a devenit membru oficial al Marinei regale și, în aprilie 1697, a fost numit căpitan de fregată.

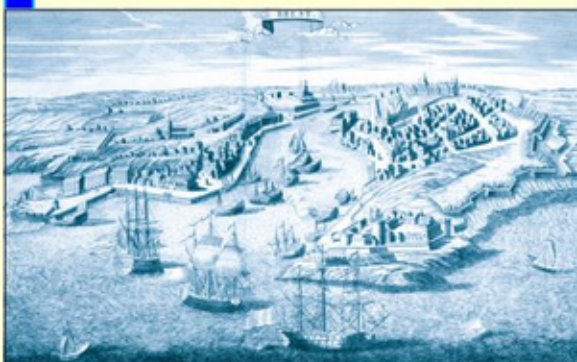
Se termina războiul cu Liga de la Augsburg, dar, în câțiva ani izbucnea Războiul de succesiune la tronul spaniol (1701 – 1714), conflict cauzat de posibila unificare a regatelor Spaniei și Franței sub un unic monarh, aparținător Casei

de Bourbon. El a implicat mai multe puteri europene: pe de o parte, spaniolii loiali arhiducelui Carol, desemnat rege, Sfântul Imperiu Roman, Regatul Marii Britanii, Republica Țărilor de Jos, Portugalia și Ducatul Savoiei; iar, pe de altă, susținătorii lui Filip al V-lea al Spaniei și electorul Bavariei.

În 1706 René Trouin a devenit căpitan general al coastelor franceze din zona Saint-Malo; trei ani mai târziu, recompensat pentru capturarea a 16 nave de război și a mai bine de 300 de nave comerciale, a fost înnobilit, odată cu fratele mai mare, cu deviza *Dedit haec insigna virtus* (Curajul este cel care i-a adus titlul de onoare). În actele emise cu acea ocazie, cei doi sunt numiți inițial „seniorii de la Barbinais și du Guay“, iar, apoi, în cuprinsul documentului, cel care l-a redactat a scris René Trouyn Duguay. Începând însă cu anul 1709, el s-a semnat aproape mereu René Duguay-Trouin, nume care a fost preluat de toți biografilor, rămânând în istorie.

Episodul care îl va înscrie definitiv în istoria eroilor mării avea să vină doi ani mai târziu, în 1711, când a primit misiunea de a organiza și de a conduce o expediție spre Rio de Janeiro. Chiar dacă aceasta era, în fond, o operațiune de răzbunare a Franței, ea făcea parte dintr-un proiect mult mai amplu și

Portul Brest

Fotografii de la cititori

CRÂMPEI DE ISTORIE

Între pozele bunicului meu, Arsene Nicolae, am găsit o fotografie făcută în martie 1944, la spitalul din Drobeta-Turnu Severin, pe care v-o trimit spre publicare.

Bunicul meu s-a născut la 10 decembrie 1920, în satul Arsenești, comuna Poenarii de Muscel, județul Argeș. Era cel mai mare dintre cei șapte frați. I-a murit tatăl la o vârstă fragedă, de aceea el a devenit stălpul familiei. Deși era unic întreținător al familiei, atât el, la 21 de ani, cât și fratele lui, Ion Arsene, de doar 19 ani, au fost recrutați. A luptat într-un regiment de infanterie, ca mitralior în Al Doilea Război Mondial. În perioada 1941 – 1944 a luptat în Ucraina, la Odessa și Kerchi.

La începutul anului 1944 a fost rănit în Peninsula Crimeea. Schije de explozie au provocat răni la gât și picioare, fiind evacuat. A ajuns în țară în luna februarie, ac-

lași an. Nu mai știa nimic de fratele lui – cei doi regăsindu-se ulterior – și nici de cei dragi de acasă. A fost internat la Spitalul din Drobeta-Turnu Severin.

Reîntors acasă, s-a căsătorit și a avut doi copii și șase nepoți. S-a stins din viață la 30 aprilie 1998.

În fotografia făcută în spital se află pe rândul de jos, al treilea din dreapta, cel bandajat în zona capului.

Pe verso se poate desluși următorul text:
„5.03.1944

Cea mai frumoasă amintire ce poate exista din Spitalul 321 Turnu Severin, scoasă pe malul Dunării împreună cu camarazii mei, toți din care am venit din Crimeea, scoasă pe ziua de 3 martie 1944, primită tocmai când am primit cartea poștală de la fratele meu Gigiu, făcându-mi o mare bucurie, nemaiștiind nimic de ai mei dragi de trei luni de zile. Și aici, în țara mea, tot împreună cu acei camarazi care au luptat îndelungat în cercul din Crimeea, salvându-ne viața cu avionu, văzându-ne iarăși țara pe care o doream cu toții, mulțumind celui de sus pentru salvarea noastră.

Astăzi, 5 martie 1944, Turnu Severin
Nicolae Ghe. Arsene“

Anca Mihaela ȘERBAN

mistuite de flăcări. La 21 septembrie, un asalt final permite trupelor lui Duguay-Trouin să intre în Rio. Acolo, a eliberat circa 350 (500, după alte surse) de supraviețuitori ai anterioarei expediții Duclerc, ținuți prizonieri, și a făcut să răsună un *Te Deum* în principalul locaș de cult al ieziuților. Constrâns de evoluția nefastă a bătăliei, de Moraes

a decis să negocieze, pentru a evita distrugerea completă a orașului. Pentru a-și putea păstra măcar o parte dintre bunuri, locuitorii au fost nevoiți să plătească despăgubiri uriașe în argint sau în alte mărfuri exotice, ce se aflau la mare căutare în regatul francez. În final, aproximativ 60 de nave comerciale, trei de război, două fregate și o imensă cantitate de bunuri au căzut pradă de război sau au fost arse. Expediția din 1711 a lăsat un gol în visticria Rio de Janeiro de peste 25 milioane de livre!

Cu mai puțin de 500 de oameni, pe drumul de întoarcere, Duguay-Trouin s-a confruntat și cu furia dezlănțuită a naturii. O furtună teribilă, în largul insulelor Azore, a dus la pierderea a două dintre corăbiile și a mai bine de 1.000 de suflete. „Regele s-a arătat extrem de încântat de ceea ce am făcut și chiar a avut bunătatea de a mă recompensa cu o pensie specială de 2.000 de livre” – a notat în Memoriile. În multe dintre relatările contemporanilor, interesul pe care i l-a

arătat regele marinarului ar fi fost unul sincer, având loc mai multe întâlniri particulare între cei doi. Ludovic era încântat să asculte direct de la sursă aventurile prin care trecuse și chiar se amuza la jocurile de cuvinte pe care Duguay-Trouin obișnuia să le facă. Astfel, într-una dintre discuții, atunci când comandantul îi povestea despre o

René Duguay-Trouin înfățișat având în spate flota desfășurată în golul orașului

bătălie pe care o câștigase având în subordine un vapor numit *La Gloire* (Gloria), a spus: „I-am ordonat *Gloriei* să mă urmeze”. Replica regelui a venit prompt: „Și de atunci, ea v-a rămas fidelă”!

În 1715, proaspăt unsul comandant de escadră Duguay-Trouin va plânge trecerea în neființă a celui care condusese Franța mai bine de 70 de ani. „Durerea pe care am resimțit-o nu o pot exprima în

cuvinte: pentru bunătatea și încrederea cu care m-a onorat de-a lungul timpului, mi-aș da suflarea de mii de ori, doar pentru a-i mai prelungi viața”.

În 1723 a fost numit în Consiliul de administrație al Companiilor Indiilor, iar cinci ani mai târziu, în 1728, locotenent general al forțelor navale și comandant al Ordinului regal și militar al

Sfântului Ludovic (înființat de Ludovic al XIV-lea la 5 aprilie 1693). În 1731, îl regăsim la comanda unei escadre trimise să bombardeze Tripoli, într-o vastă acțiune de reducere a atacurilor piraților în zonă.

În 1733 izbucnea un alt război de succesiune, conflict ce a pus față în față Franța, Austria și Rusia, cele trei disputându-și Coroana poloneză. Candidatul susținut de francezi, Stanislas Leszczyński, și-a căutat refugiul la Danzig. De acolo, a cerut ajutor, iar aliații au pregătit o expediție de salvare. Din păcate, ea s-a

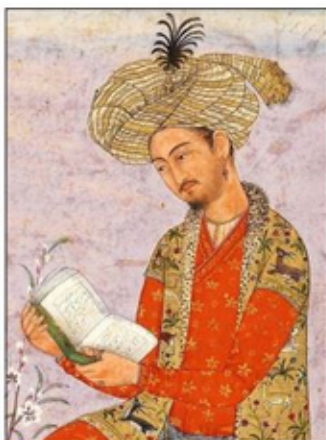
soldat cu eșec. Duguay-Trouin a fost chemat să dreagă oalele sparte. Din nou, Brestul devenea centru operațional de pregătire. Dar, ordinul a fost anulat și campania abandonată.

Schimbarea se pare că l-a marcat profund pe Duguay-Trouin. Retras din viața publică și suferind de dizenterie cronică și afecțiuni renale, s-a stins la 27 septembrie 1736, la Paris. ■

veghează apele. În unele desene apar chiar și creaturi jumătate-om, jumătate-tigru, cel mai probabil demonstrația perfectă a gândirii șamanice, conform căreia cel care ia aspectul unui anume animal îi preia, totodată, și puterile.

O credință asemănătoare o regăsim și mergând mult mai spre sud, în spațiul chinez, unde tandemul tigrul/dragon a reprezentat din cele mai vechi timpuri echilibrul perfect. În gândirea Feng Shui (*Magazin istoric*, nr. 7/2013) sunt venerate cele patru zeități: pasărea purpurie (Phoenix), dragonul albastru, țestoasa neagră și tigrul alb. Conform recomandărilor cuprinse într-una dintre cele mai vechi lucrări din domeniu, *Zangshu* sau Cartea înmormântării, atribuită lui Guo Pu (276 – 324), pentru a găsi așa-numitul *Qi* sau „viuina dragonului” (cel mai favorabil punct din care să pornești construcția unei case sau pentru a-ți îngropa apropiatii) trebuie să îți imaginezi că ești înconjurat de cele patru zeități (țestoasa în spate, dragonul în stânga, tigrul în dreapta și Phoenixul în față) și să încerci să preiei cel puțin câte un atribut reprezentativ de la fiecare dintre ele.

Încă din timpul dinastiei Han (206 î.H. – 220) au fost folosite sicrie speciale, pictate cu dragoni pe partea stângă, pe dreapta – tigri, iar pe capac având reprezentat un soare de aur sau o lună de argint, elemente menite a conduce în siguranță sufletul în lumea dincolo. Iar pentru a ține departe tot soiul de demoni, fantome sau orice spirit rău erau amplasate în stânga sarcofagului mici figurine sculptate în piatră, cel mai adesea din jad, reprezentând tot tigri.

Zahir-ad-Din Muhammad Babur (Tigru)
(1483 – 1531), întemeietorul Imperiului Mogul

Atât de puternică a fost credința în puterea felinci, încât nici măcar atunci când religia budistă a pătruns din India în China, ea nu a putut fi eliminată. Peste veacuri, odată cu impunerea comunismului, tigrul avea să primească o lovitură aproape fatală. Revoluția culturală, care a pus sub acuzare călugări și a distrus temple, a catalogat animalul atâtea vreme venerat ca o adevărată pacoste, țăranii fiind încu-

Suveranul mogul Jalaluddin Muhammad Akbar
(1542 – 1605) la vânătoare de tigri

rajați să îl căsăpească oriunde l-ar întâlni.

... dar și victimă sigură în lupta cu omul

La vecinii din vest, conform unui vechi mit, Buddha însuși și-ar fi sacrificat una dintre primele încarnări pentru a hrăni cu propriul trup o tigroaică atât de flămândă, încât amenința să își devoreze puii. Fiind considerat de indieni un simbol al războiului, multe dintre divinități sunt reprezentate călare pe tigri, demonstrându-și, astfel, superioritatea și forța.

Vânarea tigrilor – e drept doar un sport pentru cei foarte avuți – a făcut ravagii. Unul dintre conducătorii mongoli ai Indiei, Akbar cel Mare (1542 – 1605, *Magazin istoric*, nr. 9/1973), se lăuda adesea cu uciderea unor impresionante exemplare folosindu-se doar de un arc și săgeți, ca și urmașul său, Jahangir (1569 – 1627, unele cronici pomenesc despre el că ar fi ucis peste 80 de tigri). Ambii considerau confruntarea cu prădătorul suprem dovadă perfectă a puterii atât personale, cât și imperiale. După cum o demonstrează și poezia „Tigru”, primită de un alt împărat mongol, Babur (1483 – 1531), sau faptul că ultimul reprezentant al dinastiei mogulilor, Aurangzeb (1618 – 1707), a poruncit să fie încrustată imaginea animalului pe tălășul celei mai fine săbii.

Cucerirea Indiei de britanici avea să îi aducă și tigruului mari probleme. Considerat simbol al țării, umilirea sa apărea în ochii învingătorilor precum o altă palmă aplicată învinșilor. Nu sunt puține rela-

Poveștile animalelor

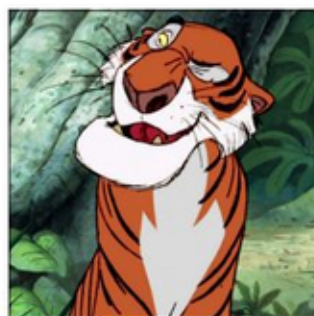
TIGRUL

DORINA MIHALCEA

Pentru copiii de ieri, ca și pentru mulți dintre cei de astăzi, Shere Khan, uriașul tigrul din Cartea Junglei, este sinonimul pericolului ce pândește din cele mai neașteptate locuri și care poate ataca oricând.

Unul dintre cele mai puternice animale a fost dotat de natură cu simțuri excelente: auzul îi este atât de fin, încât poate face diferența între o frunză luată de vânt și una strivită, în trecere, de un alt animal; vederea o are fără cusur, iar mișcările supte și tăcute. O pisică uriașă, mortal prădător care s-a adaptat la tot felul de condiții: junglă, pădure tropicală sau taiga.

Shere Khan, tigrul devenit personaj de desene animate

Forță, frumusețe, fascinație, dar și pericol – o combinație perfectă; astfel, felina cu ochi strălucitori a devenit, de-a lungul timpului, întruparea unor atribute aparte: de spirit magic, dar, totodată, și de prădător; de păzitor al tainelor supreme; încarnare a răului sau chiar a Indicii eterne.

În Asia, simbol al puterii...

Impresionantul tigrul a fost văzut de primii locuitori ai continentului asiatic, cu mii și mii de ani în urmă, ca reprezentantul cel mai puternic atât al lumii înconjurătoare, vizibile, cât și a celei supra-naturale.

Una dintre cele mai vechi reprezentări în piatră a felinei, descoperită în Rusia, pe malurile râului Amur, și care datează de acum aproximativ 5.500 de ani, vorbește de la sine despre importanța sa în mentalul colectiv al vremii: tigrul apare ca stăpânul pădurii, în contrapondere cu dragonul negru – cel care

Un exemplu perfect de succes în noul domeniu antreprenorial îl reprezintă un alt personaj britanic, George Wombwell, născut în 1777 într-o mică localitate din comitatul Essex, care s-a mutat la Londra, unde în jurul anilor 1800, deschizându-și, inițial, un atelier de fabricat pantofi, în Soho. Nu s-a mulțumit cu noua po-

ziție și, atent la orice îl înconjură, a descoperit, câțiva ani mai târziu, că, dacă așteaptă în port vapoarele ce veneau din locuri îndepărtate, i se pot ivi tot felul de soluții de îmbogățire. De la niște marinari din America de Sud a achiziționat prima dată doi șerpi boa, pe care i-a și expus la mica sa tarabă. Doritorii de senzații tari au început să se înghesuie și banii să curgă. Afacerea s-a extins repede, numele său devenind cunoscut celor ce veneau din Africa, Australia sau America de Sud. A deschis, prin 1810, propria menajerie, cu care a început să facă tururi prin țară, impresionând publicul cu elefanți, girafe, o gorilă, o hienă, un cangur, câțiva leoparzi, șase lei, câteva lame, maimuțe, pantere, un rinocer, pisici sălbătice, zebre, dar și trei tigri. Din păcate, cum multe dintre creaturi proveneau din țări cu un climat mult mai cald, ele nu prea au rezistat în Anglia. Dar era doar un aspect, mai puțin important pentru Wombwell, căci mintea sa ageră a găsit rapid soluția de avarie: a contactat diverși taxidermiști sau chiar școli de medicină sau

Jim Corbett și una dintre victimele lui

biologie pentru a le vinde leșurile.

În superstiții, un semn rău...

Într-una dintre cele mai vechi *Enciclopedii de Superstiții, Folclor și Științe oculte din lume* (1903), autorii – Cora Linn Daniels și C.M. Stevens – au fost extrem de fermi în ceea ce privește percepția tigrlui în mentalitatea colectivă. „Dacă întâlnești o persoană care are ochi asemănători celor ai tigrlui înseamnă că te vei confrunta cu un mare pericol.”

Ghicitorii în cafea merg și ei oarecum pe aceeași idee: dacă în zaț îți apare un tigr, te vei lovi de o persoană puternică, dar care, totodată, este

și aducătoare de rău, așa că trebuie să te ferești din toate puterile.

Și pentru specialiștii în interpretarea viselor, tigrlul reprezintă tot un semn rău. Dacă îl visezi că se îndreaptă spre tine, atunci, cu siguranță, te vei confrunta cu dușmani tenace, ce te vor urmări și te vor chinui permanent; iar dacă te atacă, vei suferi un eșec, în

urma căruia foarte greu îți vei reveni. În schimb, dacă în vis vei reuși, până la urmă, să scapi de ferocea felină sau chiar s-o omori, acest lucru înseamnă că îți va surâde norocul pentru toate planurile preconizate. Sau, mai mult, în cazul în care tigrlul fuge de tine este un semn că vei reuși să înfrangi orice opoziție și vei atinge cele mai înalte poziții râvnite.

... dar și unul dintre cele mai vechi talismane

Mineralul ochi de tigr – cu sclipirile sale galben-brun atât de spectaculoase – este, în fond, o varietate de cuarț (după cum o arată și denumirea științifică, *crocidolit* cuarțificat), care a suferit, în scoarța Pământului, procese de transformare la temperaturi și presiuni ridicate. Pentru cei pasionați de cristale și pietre semiprețioase, acesta are o semnificație aparte, fiind considerat de mulți unul dintre cele mai puternice talismane.

Misterios, venerat și temut, așa-numitul „ochi atotvăzător și atotăstutor” îi aduce

Vânătoare de tigri cu elefanți

tările conform cărora soldații englezi momeau tigrii cu leșuri, făcându-i să-și părăscască sălașurile sigure, pentru a-i prinde și a-i supune la torturi. Călare pe elefanți, îi înconjurau și îi omorau în bătaie; îi ucideau pe când animalele se aflau în perioada de împerechere sau chiar când dormeau. Și, pentru a oferi cât de cât o explicație normală comportamentului uman total atipic, au început să creeze imaginea tigruului ucigaș de oameni, distrugătorul. Unul dintre cei mai cunoscuți autori de astfel de legende a devenit Jim Corbett (1875 – 1955), un fost colonel din armata britanică ce activase în India, autor al unei impresionante colecții de povestiri având ca eroi tigri și leoparzi ce au mâncat oameni.

La Curțile europene, atracție exotică

Prins până peste cap de problemele interne, lui Mazarin, urmașul cardinalului Richelieu, îi rămăsese din ce în ce mai puțin timp pentru una dintre marile sale pasiuni: studierea animalelor sălbatice. Dar i-a venit o idee: ce ar fi să ridice, la Vincennes, o menagerie?! Planul nu avea cum să nu fie și pe placul tânărului Ludovic al XIV-lea, care s-a și gândit mai departe, câțiva ani mai târziu punând el însuși bazele primei menajerii regale de la Versailles, prin 1662, pe când acesta era doar un mic pavilion de vânatoare.

O problemă mai dificilă a reprezentat-o aducerea de exemplare aparte și întreținerea lor. Unele animale au

John Hunter

sosit în Franța ca daruri pentru capetele încoronate. Cum a fost și cazul unei tigroaice trimise în 1682 din Maroc, cadou al ambasadorului Mohammad Tenim, emisar al sultanului Moulay Ismail, alături de o leoaică și patru struți. În semn de mulțumire, Ludovic i-a trimis conducătorului marocan puști și tot felul de ceasuri. Tigroaica, după cum notează cronicarii, era atât de pisicoasă și docilă, încât regina ar fi luat-o adesea în apartamentele personale de la Saint-Germain, spre distracția multor doamne de la Curte.

Și peste Canal, capetele încoronate au avut pasiuni pentru animalele sălbatice. Încă din 1235, regele Henric al III-lea (pe tron între 1216 – 1272) s-a lăudat cu trei leoparzi (cel mai probabil, lei!) în fața împăratului Frederic al II-lea

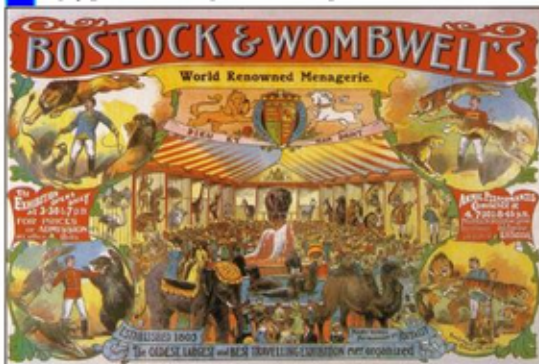
(1220 – 1250, așa-numitul *stupor mundi*, minunea lumii, poreclă atrasă de erudiția nemaiîntâlnită în epocă la un cap încoronat). Se puneau astfel bazele unei adevărate menajerii la Turnul Londrei. Colecția de animale a crescut odată cu trecerea anilor: în 1252 leilor alăturându-li-se un urs polar, iar trei ani mai târziu, un elefant din Africa. În primele decenii ale secolului al XVII-lea, stabilimentul a ajuns să găzduiască trei vulturi, două pume, un tigr și un șacal, pe lângă mai multe exemplare de lei și leoparzi.

Mină de aur pentru întreprinzători

Cu decenii bune înainte să apară primele grădini zoologice adevărate, tot în spațiul britanic unele minți pătrunzătoare au întrevăzut o nouă posibilitate de a face bani: achiziționarea pentru expunere a unor animale de pe alte țărmuri.

Adevărate cariere au făcut, de pildă, membrii familiei Brookes, începând cu anii 1750, în Londra. Specializați inițial în păsări exotice, și-au extins afacerea, oferind și antilope, lei, tigri, maimuțe, porci spinoși și atrăgând astfel nume importante din *high life*-ul londonese, dar și specialiști în domeniu, precum anatomistul și chirurgul John Hunter (1728 – 1793). Spre sfârșitul secolului, existau locuri specializate de unde se puteau achiziționa (sau închiria) chiar și canguri (menajeria deținută de familia Pidcock) sau rinoceri domesticiți.

Afiș pentru manejul lui George Wombwell

Telex Telex Telex Telex Telex

SUBMARINUL REGĂSIT

La 6 mai 1945, un bombardier britanic a distrus submarinul german U-3.523, însă epava nu a fost găsită din pricina unei erori din raportul piloților. Ubootul respectiv aparținea unei noi generații, proiectată astfel încât putea să rămână în imersiune mai mult timp. Au existat mult timp zvonuri, în general desconsiderate de istorici, conform cărora o parte a conducerii Germaniei naziste, inclusiv Hitler, s-ar fi putut refugia în America de Sud la bordul acestui submarin, în ultimele zile ale războiului.

Epava a fost descoperită însă în apele Danemarcei, în strâmtoarea Skagerrak, în anul 2018. Echipajul a murit la bord.

SĂPĂTURI LA UN AMFITEATRU ROMAN DIN ANGLIA

Urmează să înceapă săpăturile la amfiteatrul roman din Richborough, din regiunea Kent, Marca Britanică. Acestea vor fi conduse de English Heritage, care administrează peste 400 de monumente, clădiri și situri cu valoare istorică. Așezarea romană de la Richborough este unul dintre cele mai importante situri arheologice romane din Anglia, studiat încă din 1849, unde au fost descoperite colecții impresionante de artefacte. În amfiteatru, din care se observă în prezent doar o movilă de pământ, se presupune că ar fi avut loc lupte cu animale sălbatice, gladiatori și execuții publice. Săpăturile din secolul al XIX-lea au descoperit un schelet, ceea ce indică posibilitatea că ar fi fost transformat ulterior într-un cimitir.

CAPODOPERE ASCUNSE DE CENZURA COMUNISTĂ

Andrei Sarabianov prezintă capodoperele salvate

Istoricul de artă rus Andrei Sarabianov a descoperit o serie de picturi *avant-garde* pierdute, realizate de Kandinsky, Rodcenko și Stepanova. Acestea au fost probabil abandonate în 1921 în cadrul muzeului de artă din orașul Iaransk din cauza Războiului Civil. Ele trebuia să facă parte dintr-o expoziție itinerantă. În anii 1960, o serie de lucrări au fost transferate la Kirov pentru a fi restaurate și ascunse, căci regimul comunist critica arta *avant-garde*. Operele includ trei acuarele de Kandinsky, o guașă de Stepanova și o pictură pe carton anterior necunoscută de Rodcenko, care urmează să fie restaurată. Acestea, alături de piesele rămase în Iaransk, sunt expuse în cadrul unei reconstituiri a expoziției din 1921 în orașul Ekaterinburg, care s-a deschis în septembrie 2020.

ORIGINILE LUI CRISTOFOR COLUMB

Cristofor Columb, navigatorul care a ajuns în America în 1492 – 1493, fiind în slujba Spaniei, după ce a fost refuzat de regele Portugaliei, este în general considerat a fi originar din orașul italian Genova, unde s-ar fi născut în 1451. Istoricul Fernando Branco a avansat o teorie nouă, conform căreia acesta ar fi avut de fapt origini aristocrate portugheze și s-ar fi născut în 1442 sau 1443.

Cercetarea sa a pornit de la diploma de înnoobilare acordată acestuia în Castilia (nucleul viitoarei Spanii), conform căreia primea dreptul de a încorpora în noul blazon elemente simbolice ale familiei sale. Istoricul a observat că stema lui Columb includea elemente ale familiei nobiliare portugheze Ataide. Este de asemenea neobișnuit faptul că navigatorul s-a căsătorit cu o aristocrată portugheză încă înainte de a deveni faimos. El scria și în spaniolă, nu în italiană, și utiliza multe cuvinte și construcții de fraze din limba portugheză.

purtătorului puterea de a vedea și observa totul. Vechii egipteni l-au folosit pentru a le reprezenta ochii zeităților celor mai importante, considerând că piatra oferea multiplă protecție – a Soarelui și a Pământului, combinată cu cea generată

Un trofeu, ...

de Ra – divinitatea solară – și, respectiv, de Geb – divinitatea recoltelor. Mulți soldați romani o purtau ca amuletă, în ideea de a câștiga în luptă forță și curaj, iar armele să le fie mereu pregătite. Ea provenea, cel mai adesea, din mince de la Capul Lizard, Marea Britanică.

Încă din perioada medievală, în spațiul nipon ochiul de tigră a fost utilizat ca pigment mineral în arta picturii, alături de jasp, agate și malachit. A primit denumirea de *Iwa enogu*, iar piatra în sine – *teisichicha*.

Până la începutul secolului al XIX-lea, când au fost descoperite mari zăcămintele pe teritoriul Africii de Sud (în regiunea Kalahari), ochiul de tigră a rămas destul de puțin cunoscut în Occident, el regăsindu-se cu predilecție în colecțiile celor avuți, sub formă mai ales de figurine, cupe, tabachere pentru tutun, arzătoare de tămâie. Secolul al XIX-lea a reprezentat momentul în care intensificarea comercializării l-a transformat și într-una dintre cele mai dorite și purtate pietre semiprețioase pentru bijuterii.

Astăzi, specialiștii în litoterapie – terapia ce tratează atât fizicul, cât și psihicul, cu ajutorul pietrelor, cristalelor și mineralelor – o recomandă într-o multitu-

dine de cazuri: dureri articulare; accelerarea procesului de refacere după fracturi; activarea funcțiilor digestive, în special cele biliare; înlăturarea bacteriilor rele; combaterea hemoroizilor; reglajul sistemului nervos; întărirea acuității vizuale (mai ales cea nocturnă)...

În Feng Shui piatra este recomandată ca talisman împotriva oricăror pericole, protector pentru călători sau pentru bunuri. Mai mult, se spune că aduce purtătorului tot ceea ce își dorește: frumusețe, fericire, sănătate, noroc, abundență, optimism, speranță... Dacă credem sau nu, oricum rămâne strălucirea ei aparte, care fie ne poate binedispune, fie ne ajută să punem în evidență o ținută ternă.

Astăzi, o specie în pericol

Specialiștii apreciază că, cu doar un secol în urmă, pe

teritoriul continentului asiatic trăiau aproximativ 100.000 de tigri din opt subspecii. Din păcate, astăzi se estimează că numărul lor s-a diminuat în mod drastic, înregistrându-se în rezervațiile și parcurile naționale undeva între 5.000 și

7.000 de exemplare din cinci subspecii. În urmă cu câteva decenii, în 1972, a fost tras un semnal de alarmă, în India fiind demarat așa-numitul Proiect Tigră. Fără această acțiune, mulți apărători ai vieții sălbatice sunt ferm convinși că uriașele feline ar fi dispărut cu totul de pe teritoriul indian încă dinainte de trecerea în noul mileniu.

Una dintre cauzele majore care au condus la această drastică depopulare o reprezintă o altă credință locală. După cum o arată și un număr din cotidianul *Hindustan Times*, „gheare, dinți și mustați au fost oferite zeităților locale în ideea că ar ține departe deochiurile, ar aduce sănătate și prosperitate”. Doar în statul Madhya Pradesh, la începutul anului 2018, astfel de practici au condus la uciderea a 11 tigri și a mai multor leoparzi, cel mai adesea fiind utilizate capcanele electrice sau otravă.

La începutul verii trecute, Autoritatea Națională pentru Conservarea Tigrului a dat publicității cifre extrem de îngrijorătoare. Conform instituției indiene citate, peste 30% dintre cele 656 de decese de tigri raportate între 2012 și 2018, la nivelul întregii Indii, au fost cauzate de braconaj și electrocutare. ■

... mai multe trofee

**Clio
anunță**

SATELE ALBE ALE ANDALUZIEI

De sute de ani locuitorii orașului Medina Sidonia, din provincia spaniolă Cadiz (Andaluzia), și-au vărut casele contra epidemiilor. Până astăzi, primăvara, ca într-un ritual, poți vedea oameni înarmați cu o găleată cu lapte de var și cu un rulo în mână, aplicând pereților albul imaculat, fără să-și pună prea multe întrebări. Dacă-i întrebi, îți răspund că așa făceau și mama, și bunica. În contextul pandemiei de azi, își amintesc însă că în familie se spunea că se dă cu var pentru a omorî microbi. Ceea ce și noi, românii, știm de la bunicii noștri.

Casele acelea de un alb strălucitor aparțin patrimoniului local, Medina Sidonia, „orașul alb”. Caietele de sarcini ale planurilor urbanistice menționează această culoare. Dar nu întotdeauna au fost așa. S-a renunțat la ocru, la albastru, la cărămiziu în favoarea albului. Epidemiile venite rând pe rând, ciumă, febră galbenă sau tifos, între secolele al XIV-lea și al XIX-lea, sunt cele care au impus obsesiv albul.

Proprietățile antiseptice și antibacteriene ale oxidului de calciu (cărui i se mai spune „var viu”) au fost probate de numeroase studii științifice, puterea de asanare asigurându-i sute de aplicații. Deși acțiunea lui concretă contra coronavirusului nu a fost încă demonstrată, câțiva deținători de cuptoare de var tradiționale din provincia Sevilla au făcut donații de var pentru albirea sălilor comune din casele pentru vârstnici. „Așa se proceda la vreme de epidemii”, afirmă unul dintre ultimii proprietari ai unei asemenea întreprinderi, fondate în 1874.

Oamenii folosesc varul ca material în construcții din timpuri vechi. Amestecat cu mortar, cu sau fără pigmenți, dizolvat în apă, pentru tencuială, a fost constant luat în calcul de arhitecți. Dar e greu de stabilit care anume a

fost momentul descoperirii relației dintre var și lupta contra epidemiilor. O arhivistă din Medina Sidonia a găsit un document din veacul al XVII-lea unde se preciza că în cazurile de ciumă mormintele trebuie să fie zidite. De asemenea, un arhitect al orașului, specialist în restaurări, evocă într-un articol măsurile de igienă din epoca lui Carol al III-lea (1759 – 1788), care au condus la pictarea în alb a interioarelor spitalelor și bisericilor. Nu trebuie ignorată și o altă explicație: nevoia de uniformizare a stilului, pentru că barocul, cu diversitatea lui coloristică, nu mai era bine văzut. Pe țărmurile Mediteranei, în sudul Peninsulei Iberice, albul era foarte uzitat. Un antropolog de la Institutul andaluz al patrimoniului istoric adaugă și un alt motiv al dispariției progresive a culorilor la sate, după ce trecea un virus: la vreme de penurie, epidemii și foamete, nu era ușor de procurat pigmenți. Varul colorat de spoit devenea prea costisitor, așa că a fost privilegiat laptele de var.

În camera unde murise cineva, se prepara imediat varul. Femeile erau cele ce se ocupau în general cu spoitul, ca într-un ritual de purificare: primăvara, la sărbătoarea Sfinților protectori – fațadele caselor, în noiembrie, de Ziua morților – monumentele funerare. În aproape toate casele andaluziene există un colț cu materialele necesare pentru o eventuală improspătare, o reparație, un mic retuș: o bidinea, o pensulă, o găleată cu var stins etc. Intrată în tradiție, înălbirea caselor din satele situate în comunitatea Sierra de Cadiz a devenit atracție turistică în timpul regimului generalului Franco, extinzându-se apoi în întreaga Andaluzie. ■

„Când se ia câte-o măsură,
Lumea-njură
Pe agentul sanitar
Și-l întreabă fără noimă: Ce-ai cu noi, mă?
Pentru ce să dăm cu var?”
(George Topârceanu, *Vara la țară*)

Cu toate acestea, Columb nu este prezent în documentele portugheze înainte de 1485. Fernando Branco este de părere că fie documentele respective s-au pierdut, fie navigatorul utiliza în acel moment alt nume – Pedro Colon, un pseudonim utilizat ocazional pentru Columb și în surse castiliene. Acesta din urmă era un corsar, care și-ar fi luat numele de Colon în cinstea unui camarad de origine franceză – conform istoricului, Pedro Colon ar fi fost inițial cunoscut drept Pedro Ataide.

Familia nobiliară Ataide a fost implicată într-un complot eșuat împotriva regelui portughez, motiv pentru care mulți s-ar fi refugiat în Castilia, aproximativ în aceeași perioadă când ar fi ajuns acolo și Columb. Istoricul a remarcat de asemenea faptul că navigatorul era foarte apropiat de nobilii portughezi fugiți în cadrul vieții sale.

Pentru a verifica această teorie, urmează să se realizeze teste ADN pe rămășițele vărului lui Pedro Ataide, Antonio, care vor fi comparate cu cele ale lui Columb. Rezultatele sunt așteptate în anul 2021.

CORESPONDENȚĂ DESECRETIZATĂ

În 1975, Sir John Kerr, guvernatorul-general al Australiei, o funcție în general de ceremonie, desemnat direct de regina Marii Britanii (și, implicit, a Australiei), l-a demis pe prim-ministrul australian Gough Whitlam. Acesta a fost un premier controversat, care a implementat legi importante, însă și-a pierdut din popularitate odată cu apariția declinului economic. La 11 noiembrie 1975, guvernatorul-general l-a demis pe acesta și guvernul său, justificând decizia prin faptul că nu reușise să obțină aprobarea Parlamentului pentru buget. Acțiunea a provocat un șoc în Australia, întrucât guvernatorul-general nu avea, în mod normal, atribuții politice. Este un moment istoric controversat, în continuare dezbătut de experți juridici.

Multă vreme, corespondența lui Sir John Kerr cu Palatul și cu regina nu a fost accesibilă publicului, fiind blocată printr-un decret regal. Istoricul Jenny Hocking, în urma luptelor din instanță, a obținut recent accesul publicului la scrisori. Sunt acum disponibile aproximativ 1.200 de pagini de documente, dateate între 1974 – 1977.

*Regina Elisabeta a II-a
și Sir John Kerr*

EXPONAT UMAN LA ZOO

În 1904, Ota Benga, un băștinaș din Congo – în momentul respectiv, o colonie belgiană –, a fost răpit și dus în Statele Unite ale Americii. A fost expus ca „pigmeu” alături de alți șapte bărbați la World's Fair, în orașul St. Louis, iar apoi, vreme de 20 de zile, în 1906, în Grădina zoologică din Bronx din New York, în cușca maimuțelor. În urma protestelor unor preoți creștini, tânărul a fost mutat într-un orfelinat, iar din 1910 într-un seminar teologic pentru studenți de culoare din Virginia, unde i-a învățat pe copiii din zonă să vâneze și să pescuiască și le-a spus povești din țara sa. În 1916, când avea în jur de 25 de ani, s-a sinucis din cauza dorului de casă.

Ota Benga

Din 1906, Grădina zoologică din Bronx a negat că ar fi avut un om drept exponat, pretextând că, de fapt, era un angajat. Adevărul a fost recunoscut abia în august 2020, la 114 ani distanță, și doar în contextul protestelor rasiale din Statele Unite.

FAIMOȘII NINJA JAPONEZI, PRĂDAȚI

În perioada Sengoku a Japoniei (1467 – 1603/1615), regiunea Iga (astăzi vestul prefecturii Mie) era unul dintre principalele centre unde se practica ninjutsu și un loc de naștere al clanurilor ninja. Astăzi poate fi vizitat muzeul ninja Iga-ryu unde, în afară de prezentarea istoriei, au loc și spectacole și demonstrații. La 17 august 2020, ușa muzeului a fost spartă și a fost furat sciful de 150 kg, unde se aflau banii încasați de la turiști. ■

DIN MITOLOGIA UNIVERSALĂ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL:

1) Marca mamă a zeilor primordialii, zeița naturii și fertilității în mitologia siriacă – Creație a lui Dumnezeu... din lut. 2) Omul muritor Melikertes, ajuns după moarte un zeu marin – Moașă din Vechiul Testament, care a refuzat să ucidă copii evrei la ordinul faraonului. 3) Una dintre cele mai vechi divinități egiptene, închipuită ca un taur – Rege mitic mesopotamian, care a urcat în ceruri pe un vultur. 4) ... Creek, parc din Pennsylvania, S.U.A. – Cel mai mare poet epic grec, care a creat „Iliada” și „Odiseea” (pop.) – Leonardo ..., compozitor italian, autor al operei *Ahile in Sciro* (1694 – 1744). 5) Astrul sistemului nostru planctar, căruia i s-a creat un adevărat cult în

diverse mitologii – Unul dintre fiii lui Hefaistos, tatăl lui Helice și Aex. 6) Un alt nume al zeiței romane Diana, utilizat mai ales de neo-păgâni în zilele noastre – Ak ..., zeița apei și creatoare a popoarelor turcice. 7) Aes! – Instituția călugăriei. 8) Un alt nume pentru Dumnezeu, ce înseamnă „Tatăl”, în credința tribului african Akamba din Kenya – Zeu scandinav al arcașilor – Neam (pop.). 9) Zeu frigan al agriculturii – Unul dintre fiii zeului Ares, tatăl reginei Hippodamia, care s-a temut de o profeție conform căreia avea să fie ucis de ginerele său. 10) Natriu (Enea!) – Zeița vânturilor, fiica lui Eol – Grație... 11) Șarpele universului închipuit ca o cobră (mit. vedică) – Zeița greacă a buclucurilor, smintelii și a năruirilor. 12) Termen ce desemnează austeritatea în religia jainistă din India (sg.) – Zeul roman suprem, precum Zeus la greci

VERTICAL: 1) Demon iranian al Secetei – Zeiță asiatică, fiică a zeului El în panteonul ugaritic. 2) Zeu finlandez al pădurilor – Întruchiparea Diavolului, spiritul rău din Biblie. 3) Divinitate arabă, mamă a zeilor uncori echivalată cu zeița grecească Atena – Set – Apis! 4) Tăiat de la rădăcină – Epopeea eroică sanscrită despre viața lui Rama. 5) Goi goluți! – Fiică a regelui Anios, ce transforma totul în vin – Hoț (arg.). 6) Acronimul unei societăți americane de misionari metodisti în China în secolul al XIX-lea – Zeul suprem în Mesopotamia antică – Paradisul visat de creștini. 7) Noțiune simbolică referitoare la strămoșii tribali imaginați ca animale – Zeița Atena în Arcadia. 8) Zeul pădurilor și câmpurilor la hitiți – Denumirea unui sat adesea prezent în mitologia filipineză – Sep! 9) Personificare a visurilor în mitologia greacă. 10) Unul dintre titani, tatăl mai multor zeițăi războinice (mit. greacă) – Zeița dreptății la egipteni. 11) ... primordial, din care s-a născut strămoșul tuturor ființelor în mitologia cosmogonică la indieni – Pare! – Finalul existenței vii considerat de cei vechi ca o punte de trecere spre altă ipostază. 12) Maica Domnului – Vechi ținut din antica Mesopotamie

Dicționar: OIL, LEO, ASA, TAPA, AMEM, AHIN

Laurian BUTURE

MODIFICĂRI LA FUNDATIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I

Continuăm prezentarea începută acum două numere a documentului prin care i se propuneau regelui Mihai schimbările devenite necesare după moartea profesorului P. Sergescu. Documentul provine din Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace și le mulțumim, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a-l publica.

4. Alăturat, supunem respectuos Majestății Voastre textul modificărilor Statutului pe care le propune Comitetul de Direcție al Fundației. Anexa alăturată cuprinzând aceste propuneri prezintă modificările propuse de Fundație în fața textelor Statutelor, așa cum erau redactate înainte.

Aceste modificări sunt de trei feluri. Unele sunt de ordin tehnic și privesc chestiuni secundare; altele privesc oarecum structura Fundației; în sfârșit, cele din urmă privesc legăturile dintre Fundație și Comitetul Național Român.

Rog pe Majestatea Voastră să-mi îngăduie să-i supun câteva observații privitoare la a doua și a treia categorie de modificări.

a) În cadrul modificărilor de structură, Comitetul Fundației propune o formulă mai flexibilă privitoare la crearea și funcționarea secțiunilor. Această modificare este de asemenea justificată de condițiile exilului, care nu pot îngădui prevederi ferme pe o lungă durată. Funcționarea secțiunilor și a Fundației înseși trebuie să țină seamă de schimbările de personal din exil și de strămtorarea mijloacelor umane și intelectuale pe care le creează schimbările neîncetate ale exilului. Fundația trebuie să-și adapteze activitatea nu numai necesității culturale naționale, dar și la personalul și mijloacele de care poate dispune.

b) În privința legăturilor dintre Comitetul Național Român și Fundația Universitară, Comitetul de Direcție al Fundației pare a fi fost sensibil la campania dusă în unele cercuri din exil împotriva Fundației pe falsul motiv

că ar fi un organ politic și de propagandă interesată al Comitetului Național Român. Din această pricină, Comitetul de Direcție al Fundației a găsit potrivit să modifice textul vechilor Statute, înlocuind în general expresiunea „Comitetul Național” cu cea de „președinte al Comitetului”, socotind că astfel, stabilindu-se legături directe cu președintele Comitetului, Fundația capătă o expresiune de mai mare independență.

În realitate, cu această nouă redactare nu se schimbă nimic, pentru că Fundația, lucrând direct cu președintele Comitetului, lucrează în fapt cu Comitetul, deoarece președintele Comitetului trebuie, la rândul său, să ia avizul membrilor Comitetului. Aceasta este datoria și funcțiunea președintelui, în afară de cazurile unor chestiuni absolut confidențiale, pe care, din motive de securitate, președintele nu le poate împărtăși tuturor colegilor săi.

Comitetul Național Român știe că în trecut nu a stingerit cu nimic activitatea și deciziunile Fundației, că rolul lui a fost limitat numai să ajute materialmente Fundația și să-i facă din când în când câte o sugestie de ordin cu totul general.

Comitetul Național Român nu este impresionat de criticile ce s-au adus Fundației pe această chestiune de către unele persoane din exil, care nu au fost inspirate de motive serioase. Fără să recomande în mod ferm înaltei aprobări a Majestății Voastre și aceste modificări, Comitetul Național Român însă nu le este opus.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) N. Leon How Romanians view plagiarism • I. Giurea 1940. Romania evacuates Southern Dobruja (Cadrilater) • G. Trohani Nicolae Trohani on the „Special Group“ created by the SIS after 23 August 1944 to track communists and watch Soviet troops • C. Niulescu NBR dignitaries removed by the communist regime • O. Traşcă Romanian-Hungarian relations as seen in the reports of the Romanian Minister to Berlin, Raoul Bossy (II) • M. Negrilă The Bogos brothers, fighters for the Union of Bessarabia (II) • C. Borangie Clergy of the Dacian world • N. Stan-Ţurcanu Ştefan G. Vărgolici writes to Iacob Negruzzi • G. Roşu Once upon a time: The evil eye • D. Prisăcaru The centenarian of a border marker • A.-S. Ionescu The story of balls from the beginning of the 19th century • O. Senciuc Maria Palade, a lady invited to a princely feast • M. Vasileanu How experiencing the Burning Bush was viewed after 1989 • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Леон Как румыны относятся к плагиату • И. Джуркэ 1940. Румыния эвакуирует Кадрилатер, территорию южной Добруджи • Дж. Трохани Николае Трохани о „Специальной группе“, созданной Специальной Службой Разведки после 23 августа 1944 для преследования коммунистов и наблюдения над советскими войсками • К. Ницулеску Служащие Национального Банка, устранённые коммунистами • О. Трашкэ Румынско-венгерские отношения отражены в докладах румынского министра в Берлине Рауля Босси (II) • М. Негрилэ Братья Богос, борцы за объединение Бессарабии (II) • К. Боранджик Духовенство в дакийском мире • Н. Стан-Цуркану Штефан Г. Вырголич посылает письма Якобу Негруцци • Дж. Рошу Жили-были: слез • Д. Присэкару Столетие пограничного столба • А.-С. Ионеску История балов начала 19 в. • О. Сенчук Мария Паладе, боярыня приглашена на господский обед • М. Василяну Как оценили опыт Неопалимой Купины после 1989 • Румынские документы в Гуверсовом Институте (CLXXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

SOARTA LUI MICHEL NEY

Domnul RUS AUGUSTIN, mai vechi colaborator al revistei noastre, ne relatează o legendă privitoare la moartea unuia dintre mareșalii lui Napoleon: La 7 decembrie 1815, în fața unui zid din Grădina Luxembourg din Paris, a fost executat prin împușcare mareșalul Michel Ney. El părea întruchiparea frazei lui Napoleon: „În ranița fiecărui soldat se află un baston de mareșal”. S-a născut în 1769, la Sarrelouis, într-o familie de dogari. Intrat în 1789 într-un regiment de husari, s-a afirmat repede și în 1792 a ajuns locotenent. S-a distins în campaniile militare din 1794 și 1795; în 1796 a devenit general, apoi, în 1804, mareșal. Înfrânt în 1814 și apoi exilat pe insula Elba, Napoleon a revenit în Franța în 1815, iar mareșalul Ney, care trecuse de partea Bourbonilor, ce i-au acordat titlul de pair și de comandant al cavaleriei, a fost trimis să-l oprească pe Napoleon în marșul lui spre Paris. La 18 martie însă, câștigat de entuziasmul soldaților, a trecut de partea „corsicanului”.

În bătălia de la Waterloo, din 18 iunie 1815, unde armata napolconiană s-a înfruntat cu o coaliție aflată sub comanda ducelui de Wellington, mareșalul Ney, în fruntea cavaleriei franceze, a șarjat puternic pozițiile englezilor, care deși cădeau cu sutele, nu se retrăgeau. Și-a îndemnat camarazii să-l urmeze ca să vadă cum moare un mareșal al Franței. Deși au fost uciși sub el cinci cai, gloanțele l-au ocolit. Pierzând bătălia, s-a retras la Lot, unde a fost descoperit și dus în fața unui consiliu de război, apoi în fața Curții pairilor. A fost acuzat de înaltă trădare și condamnat la „pedeapsa capitală”, ce urma să se pună în aplicare la 7 decembrie 1815.

Legenda spune că mareșalului i s-ar fi satisfăcut ultimele două dorințe: să nu fie legat la ochi și să comande el plutonul de execuție, căruia i s-a adresat cu cuvintele: „Când vă voi da comanda să trageți, trageți aici, direct în inimă. Așteptați însă ordinul meu, pentru că va fi ultimul pe care vi-l dau... am luptat sute de bătălii pentru Franța și nici una împotriva ei!... Soldați,... foc!”.

Conform legendei, contesa Ida de Saint Helene, admiratoare a mareșalului, ar fi intervenit pe lângă ducele de Wellington ca să-l salveze. Acesta i-ar fi sugerat să aranjeze, cheltuind mulți bani, ca grenadierii să tragă deasupra capului, iar mareșalul să poarte sub haină, în dreptul inimii, o pungă cu sânge pe care să o spargă atunci când se trage asupra lui. Apoi, câțiva cunoscuți ar fi dus corpul la spitalul Maternité, unde administra toarea, prietenă a contesei, l-ar fi înlocuit pe cel al mareșalului cu unul asemănător, aflat în morgă. Noaptea, Ney ar fi părăsit spitalul și, însoțit de un agent englez, ar fi ajuns la Bordeaux, unde s-ar fi imbarcat pe un vas cu destinația Charleston din Carolina de Sud. Ar fi trăit în America până în 1846, activând ca învățător în mai multe localități din statele Carolina de Nord, Carolina de Sud și Virginia.

Cititorii interesați de viața și activitatea mareșalului Ney pot afla mai multe în articolul Mareșalul Ney. Un viteaz în fața plutonului de execuție, de Mihai Conrad, din numărul 8/2003 al revistei noastre.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

